

BOD V KRAJINĚ

BARBORA NOVOTNÁ

BOD V KRAJINĚ
_diplomní seminář
_diplomní projekt

BARBORA NOVOTNÁ

ATELIER VALOUCH STIBRAL

2022/2023

OBSAH

anotace	7
analytická část	
<i>HISTORIE ZEMĚDĚLSTVÍ</i>	8
<i>HOSPODÁŘSKÉ STAVBY, jejich vývoj a význam</i>	22
<i>KLÁŠTER PREMONSTRÁTŮ TEPLÁ</i>	34
<i>HOSPODÁŘSKÉ DVORY PANSTVÍ TEPLÁ</i>	38
<i>JAK DÁL? - TERAPEUTICKÁ KOMUNITA</i>	88
návrhová část	92
<i>SITUACE</i>	98
<i>PŮDORYSY</i>	104
<i>ŘEZY</i>	114
<i>POHLEDY</i>	122
<i>DETAILY</i>	140
BIBLIOGRAFIE	170

anotace

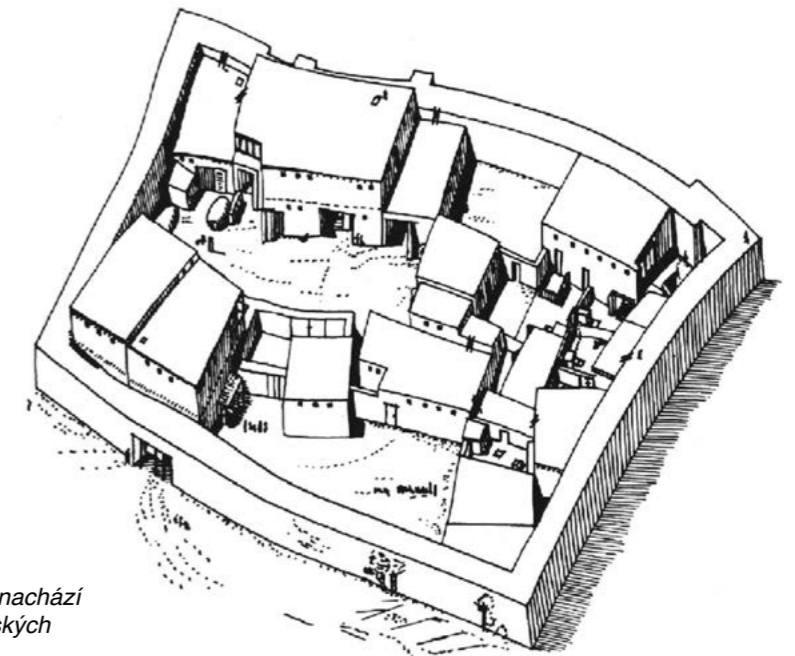
Bod v krajině je menhir, kaplička, dům...ale také vesnice, město či metropole...a tak jsme v ateliéru při první debatě o tématu došli k závěru, že bodem v krajině je vlastně „cokoliv“.

Hledala jsem téma, které by mělo blízko k přírodě, nějakým způsobem z ní vycházelo a dalo by se na něj navázat.

Soubor hospodářských dvorů tepelského kláštera se tak stal ideální odpovědí na moje hledání.

V analytické části se zabývám historií zemědělství, vývojem typologie hospodářských staveb a dále pak Klášterem Teplá a jeho hospodářskými dvory. Pro následnou návrhovou část jsem si vybrala jeden ze sedmi dvorů, Smrčí dvůr, a vyústěním předdiplomního semináře bylo nalezení nové vhodné funkce pro takto specifický typ stavby na krásném, izolovaném místě. Do Smrčího dvora navrhuji terapeutickou komunitu s menším hospodářstvím, převedeným do současné podoby zemědělství.

HISTORIE ZEMĚDĚLSTVÍ

1 HACILAR,
6.tisíciletí př.n.l.

kolem nevysokého návrší se nachází
seskupení několika zemědělských
usedlostí s vnitřními dvory

Fungování člověka v krajině prochází neustálým vývojem a je možné ho rozdělit do několika základních fází podle proměn využívání technologií a přírodního prostředí. V předneolitické vývojové fázi byl **člověk lovcem a sběračem** a žil v přírodní krajině. V této vývojové fázi se musel prostředí přizpůsobit a stával se objektem změn v prostředí. Neměl žádná stálá sídla, v krajině se pohyboval za potravou a žil takzvaným nomádkým způsobem života.

Neolitická revoluce

Ve druhé, agrární fázi, která se datuje od Neolitické revoluce se člověk stal zemědělcem. Jedná se o přechod od kočovného způsobu života k zakládání trvalejších sídel, obdělávání půdy a chovu zvířectva. Nejstarší **počátky zemědělství** se datují **zhruba 12 tis. let př.n.l.** na území nazývaném **úrodný půlměsíc**, v klimaticky příznivé oblasti subtropického pásu. Je to území dnešního Iráku, Sýrie, Libanonu, Jordánska, Palestiny a Izraele, Egypta a Turecka. Nejstarší podoba zemědělských usedlostí známe z archeologických nálezů na území dnešního Turecka. Nedaleko nejstaršího lidského sídla Çatal Hüyük se nachází pahorek **Hacilar**, kde bylo nalezeno několik zemědělských usedlostí s vnitřními dvory. V obou těchto osídlení bylo hospodářským základem zemědělství.*

Mezopotámie

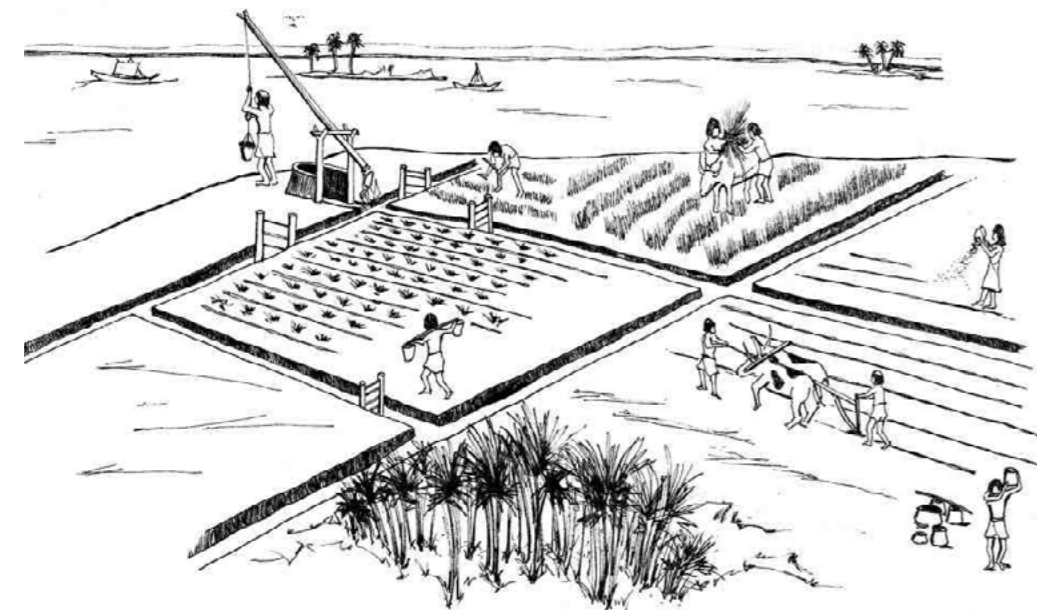
Území, které zhruba odpovídá dnešní poloze Iráku se rozprostíralo mezi dvěma řekami Eufrat a Tigris a tvořilo součást úrodného půlměsíce. První Sumerské obyvatelstvo zde začalo žít na přelomu 4. a 3. tisíciletí př.n.l. v důsledku pravidelných jarních záplav. Tyto záplavy zúrodnily okolní půdu, kterou využívali pro pěstování ječmene, pšenice či hrachu.

* HRŮZA Jiří, 2014. *Svět měst*. 1. vydání. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1808-3

Starověký Egypt

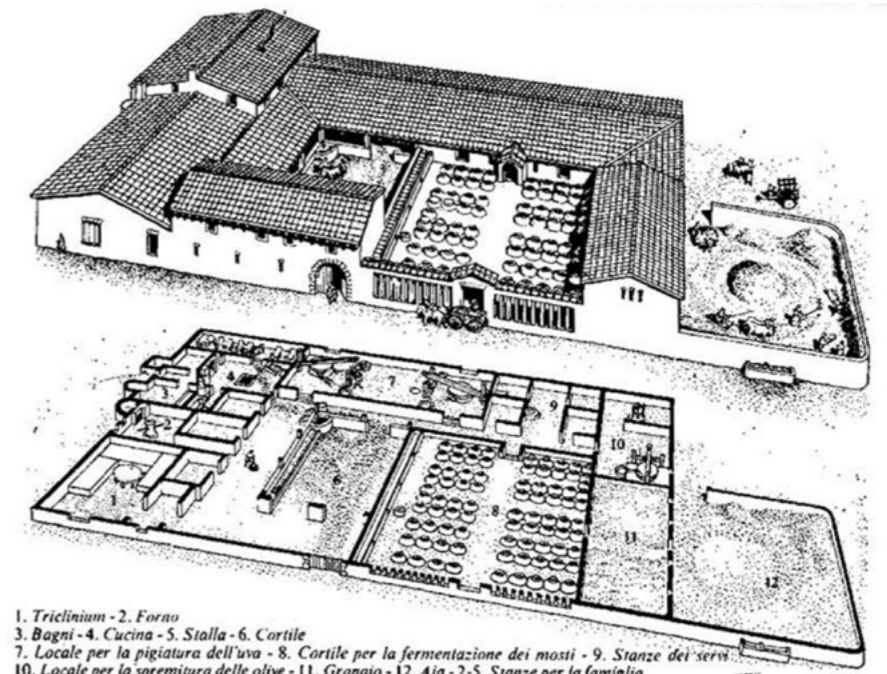
Staroegyptská civilizace trvala a kontinuálně se rozvíjela po dobu více než tři tisíciletí a toto období dělíme do tří částí - Stará, Střední a Nová říše. Stará říše vznikla na konci 4.tisíciletí př.n.l. V době Nové říše, tedy ve 2.polovině 2.tisíciletí př.n.l., byl Starověký Egypt na svém vrcholu a byl vládnoucí mocností v celé oblasti východního Středomoří.

Ve starověkém Egyptě bylo **zemědělství spjato s úrodnou půdou podél řeky Nil** a jejími pravidelnými záplavami. Egypťanům se podařilo vybudovat značně prosperující civilizaci, která jako jedna z prvních dokázala udržovat velkoplošné zemědělství. To díky schopnosti zúrodnit i vzdálenější pole pomocí sofistikovaného systému zavlažovacích kanálů. Úrodu následně skladovali v kruhovitých sýpkách, které byly situovány v centru osídlení nebo po bocích chrámů.

2 ZEMĚDĚLSTVÍ STAROVĚKÉHO EGYPTA

* poznámky z hodin dějepisu od Vojty

1. Triclinium - 2. Furno
3. Bagni - 4. Cucina - 5. Stalla - 6. Cortile
7. Locale per la pigiatura dell'uva - 8. Cortile per la fermentazione dei mosti - 9. Stanze dei servi
10. Locale per la spremitura delle olive - 11. Granaio - 12. Aia - 2-5. Stanze per la famiglia
zione e pianta della villa di L. Cecilio Giocondo o del tesoro di argenterie in contrada Pisanelia a Bos
« da Edifici e Monumenti dell'antica Roma, p. 34 ».

3 VILLA DELLA PISANELLA
6.tisíciletí př.n.l.

villa rustica

Římská říše a její hospodářství

Pro Římskou říši (27 př.n.l. - 395 n.l.) byla typická velmi dobře vybudovaná cestní síť, která souvisela s dovozem plodin a obchodem. V rámci říše docházelo k distribuci potravin z úrodnějších částí říše do těch méně úrodných a část úrody byla také určena na export. Plodiny Římané skladovali v sýpkách a jiných rozsáhlých skladovacích prostorech. Tyto budovy byly stavěny z kamene a umístovány v bezpečné vzdálenosti od ostatních budov z důvodu požáru.

Venkovské stavení se nazývalo „villa rustica“ a můžeme jej označit za předchůdce hospodářských dvorů. Jeho velikost se odvíjela od rozlohy pozemků, na kterých se hospodařilo, ale také od toho, zda-li majitel panství na místě bydlel, nebo se o statek staral „villicus“. Ten měl na starost chod statku a zodpovídal se majiteli.

* <https://www.asz.cz/zpravodajstvi/zpravy-z-tisku/>

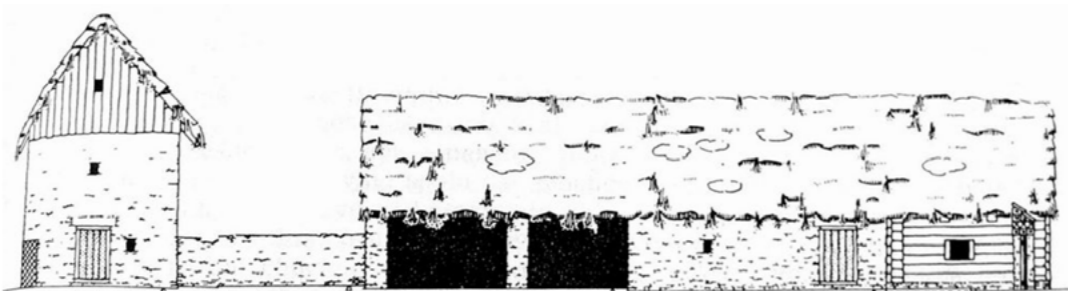
Středověké hospodářství_ feudalismus

Ve vrcholném středověku docházelo ke vzniku ucelenějších sídelních struktur, které nahrazovaly bydlení v osadách. Obyvatelstvo bylo na zemědělství existenčně závislé, většina populace žila v té době na venkově a zemědělská struktura se tak logicky propjala do krajiny. Poddaní se začali shlukovat kolem dvorů, jelikož ve středověku fungoval lenní systém. Ten byl v západní Evropě typickým způsobem státní správy a oporou feudálního společenského zřízení. Vrchním vlastníkem veškeré půdy v zemi byl panovník, a ten rozděloval pozemky svým poddaným. Pozemky se dělily na dominikál (panská půda) a rustikál (pronajímali si poddaní) a to se poté projevilo v uspořádání krajiny po boku s trojpolním osevním systémem. Lenní systém v Čechách zanikl až v polovině 18.století.*

Pro tvar zemědělských usedlostí byly nejdůležitější hospodářské poměry, nikoliv etnická nebo kmenová specifika. Základní zemědělskou sídelní a výrobní jednotkou feudální

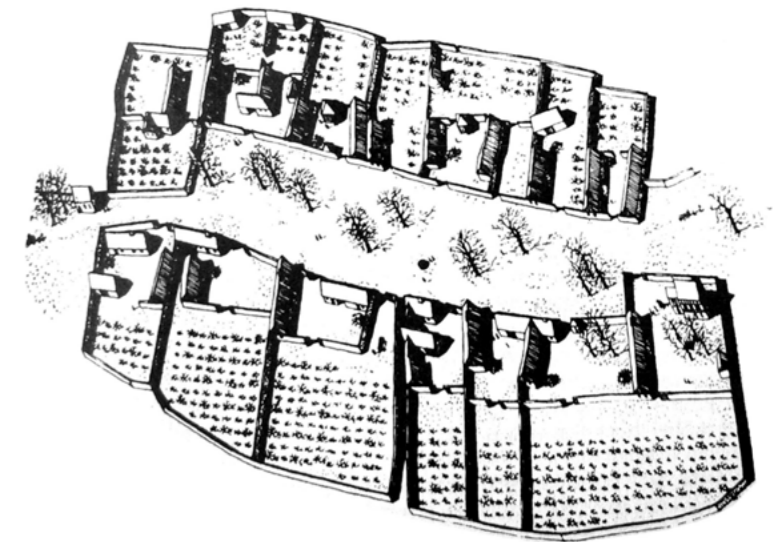

5 REKONSTRUKCE STŘEDOVĚKÉ USEDLOSTI
zaniklá vesnice Mstěnice
kresba M. Říčný

4 TROJDÍLNÝ, POZDNĚ STŘEDOVĚKÝ DŮM
Ing. Z. Špičák

* HÁJEK Václav, 2007/2008. *Pozdně středověký vesnický dům v Českých zemích*. Seminární práce. FA ČVUT.

6 SVÍDNA
zaniklá středověká ves

Z. Smetánka

společnosti je **usedlost**. Ta se skládá z obytných a hospodářských objektů, které tvoří dvůr. Trojdílný obytný dům se skládal ze tří částí, síně, jizby a komory a toto rozložení zůstalo až do 20. století téměř neměnné. Na obytnou část dále navazovaly hospodářské budovy, členěné do několika prostor a spolu s dalšími volně stojícími budovami tvořili centrální dvůr.

Okrouhlice byla specifickým urbanistickým uspořádáním usedlostí, které se objevovalo v raném až vrcholném středověku.

Jednalo se o radiální uspořádání objektů, obvykle v rovinatém prostředí. Jednotlivá stavení jsou uspořádána okolo návsi, která je kulatá či oválná - okrouhlá. Často se na ní nachází rybník, vzrostlý strom či kaplička. Pozemky, na kterých se hospodařilo se nacházejí za domy a navazují tak dvory jednotlivých usedlostí.**

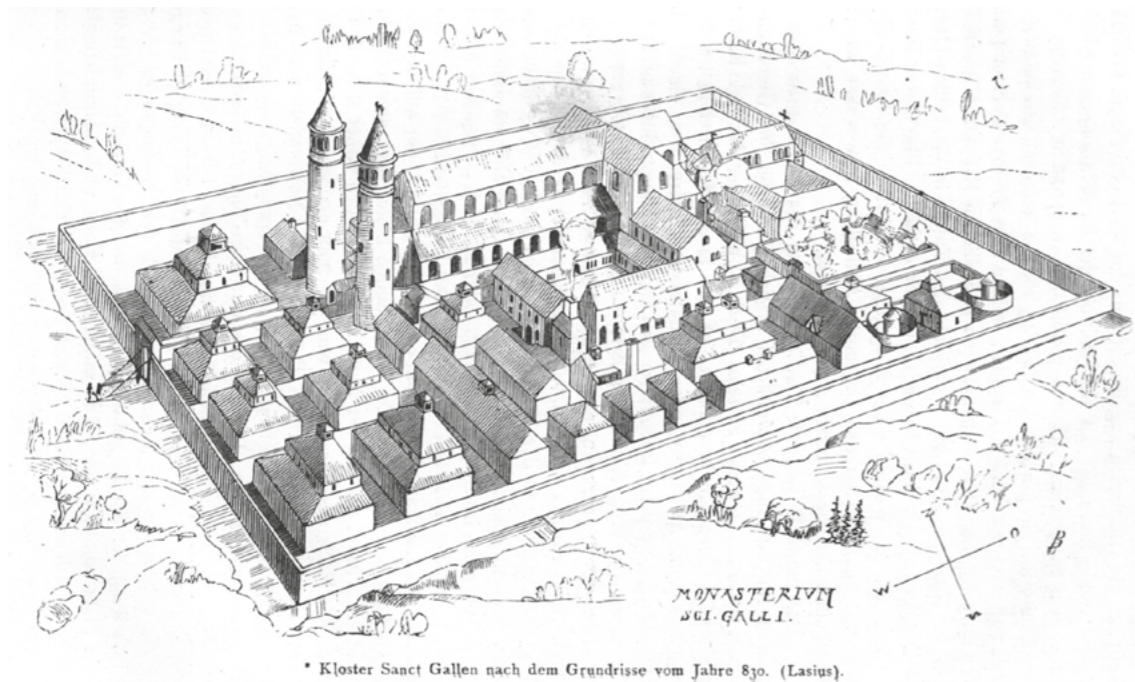

7 BERANOV
vesnice 5km
severovýchodně od
Klášteřa Teplá

okrouhlice

* NEKUDA Vladimír. *Příspěvek k charakteristice středověké zemědělské usedlosti na Moravě*. Archaeologia historica. roč. 1, č. [1], s. 33-48.

** NEKUDA Vladimír. *Vybavení a provoz venkovské domácnosti ve středověku*. Archaeologia historica. 1990, roč. 15, č. [1], s. 7-17.

* Kloster Sanct Gallen nach dem Grundrisse vom Jahre 830. (Lasius).

8 AXONOMETRIE IDEÁLNÍHO KLÁŠTERA ST. GALLEN počátek 9.století

Hospodaření klášterů

Kláštéry začínají vznikat po rozpadu Římské říše (395 n.l.) a dále dochází k jejich rozvoji v raném středověku (6.-11.století). Představují centra vzdělanosti, spirituality, ekonomické a hospodářské vyspělosti. Kláštéry se řídí Řeholí sv. Benedikta, což je soubor pravidel pro život v katolickém klášteře. Znamé heslo „Modli se a pracuj“, latinsky „**Ora et labora**“ vystihuje podstatu Řehole sv. Benedikta. Rovnováha mezi manuální prací a duchovním rozvojem je pro fungování kláštera a pro život řeholníků klíčová.

V kláštěrech je uplatňován komunitní způsob života a jejich uspořádání je pevně stanoveno již v karolínském období. V areálu se nachází část obytná, část sakrální a část hospodářská. Díky té jsou kláštéry soběstačné a často své výrobky prodávají.

Kláštéry však také vlastnily okolní pozemky na kterých hospodařily nebo které pronajímaly. Velmi vyspělé fungování celého hospodářství můžeme pozorovat v kláštěrech cisterciáků, kteří sami obdělávali veškerou půdu a starali se taktéž o lesní pozemky. Dokázali tak vytvořit dobře fungující a výnosné zemědělské uskupení.

Obdobně jako u pozemkového vlastnictví jiných klášterů byla držba premonstrátů v Teplé zpočátku roztržitá a v průběhu 13. až 15. století docházelo k její arondaci. Základ klášterního panství tvořil někdejší Hroznatův poměrně rozsáhlý feudální statek a jeho rozsah se postupem času měnil.*

* KADLEC Ivo, 2012. *Velkostatek Teplá (1496) 1558-1886*. Inventář. Státní oblastní archiv v Plzni - 5.oddělení

Hospodářské dvory

Před pozemkovou reformou ve 20. letech 20. století patřila velkostatkům 1/3 zemědělské půdy státu. Termínem velkostatek (původně označováno jako panství) se rozumí území s několika hospodářskými dvory. Jako statek je označeno menší území, na kterém se nachází pouze jeden hospodářský dvůr. Úměrně výměře velkostatku se na jeho území nacházely hospodářské dvory. V Čechách se tak doposud nacházejí stovky dvorů, bodů v krajině nebo součástí zástavby vesnic a měst.

Nejvíce dochovaných dvorů pochází z období od pol. 17. století do počátku 20. století, o podobě středověkých dvorů se dochovalo velmi málo informací, taktéž o dvorech ze 16. století. V Českých zemích se ve středověku stavěly nejdříve velké, poplužní dvory, které se dělily na „rezidenční“ (součástí panského sídla) a dvory „podnikatelské“.

Hospodářské dvory historicky patřily pod panství, klášter nebo arcibiskupství. V tomto případě se jedná o dvory, které patřily do Velkostatku Teplá. Ke každému hospodářskému dvoru vždy patřily poměrně rozlehlé pozemky - pole, louky, pastviny a zahrady. Výměra těchto pozemků se nejčastěji pohybuje od 100 do 200 ha.*

9 DVŮR HUBENOV Jan Blažej Santini-Aichel 1730

* ŽIŽKA Jan, 2016. *Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách*. 1. vydání. Praha: Národní památkový ústav. ISBN 978-80-86516-85-1

10 ORBA NA POLI
19.století

Josefinismus

Vláda Marie Terezie a následně jejího syna Josefa II. znamenala zásadní změny ve společnosti díky mnohým nově přijatým reformám. Jejich smyslem bylo racionalizovat společenský život, více kontrolovat majetek šlechty a uvolnit povinnosti poddaných. Došlo také ke změnám v hospodářství a tím pádem ve venkovské struktuře.

Josef II. zrušil řeholní řády a tedy více než 600 klášterů v Habsburské monarchii. Mnohé klášterní statky rozprodal a naopak zakládal fary. Faráři měli za úkol podporovat lepší zemědělské techniky namísto teologického kázání.

Roku 1781 byl vydán **patent o zrušení nevolnictví**, což však znamenalo uvolnění jejich práv (např. přestěhování se do jiného panství), ale ne zrušení roboty. Ta byla zrušena až v roce 1848. Dále Josef II. zavedl **Josefínský katastr**, který od roku 1785 přesně vyměřoval pozemky. Velmi proti němu protestovala šlechta, jelikož katastr nezohledňoval rozdíl mezi poddanskou a panskou půdou a zaváděl stejné zdanění pro všechny.

Český venkov v 19.století

Do poloviny 19. století se půda obhospodařovala v **trojpolním systému - ozim, jař a úhor**. Veškerá půda tak byla rozdělena na 3 díly a to se značně propisovalo do krajinného rázu. Na podzim (ozim) se provádělo osetí polí a na jaře (jař) byl položen základ budoucí sklizně.

Od 2. pol. 19. století se začalo se střídáním plodin v promyšlených čtyřletých cyklech a začaly se používat první secí a žací stroje. To souviselo s průmyslovou revolucí, jejíž význam je srovnatelný se změnou, kterou přinesla Neolitická revoluce. Půda byla obhospodařována velkostatky, které patřili

* WINTER Eduard, Josefinismus a jeho dějiny: Příspěvek k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740-1848. Praha: Jelinek, 1945 - 383 s.

šlechtě a církevním řádům, ale také čím dál tím více středními a malými zemědělci. "

Na začátku 19. století se v zemědělství začal používat **parostroj**. Vzhledem k jeho objemu a váze byl však vhodnější pro statickou práci, než použití na poli, takže byl používán zejména jako pohon mlátiček, pump a drtiček. Nicméně do dnešní doby se v Česku dochovaly dvě soupravy pro parní lanovou orbu. Jsou to **lokomobily Libuše a Přemysl**, které na Mladoboleslavsku sloužily až do 70. let 20. století.

Zelená revoluce

Na počátku 20. století se začala zvířecí i parní síla nahrazovat spalovacími motory a to byl začátek používání traktorů na poli. Proces byl však velmi pozvolný a trval až do poloviny 20.století. První motorové pluhy se v Čechách začaly používat v roce 1911 a traktor v novodobém pojetí vyrobený ve Škodových závodech byl přestaven v roce 1926. "

Na tyto změny v zefektivnění práce na poli však navázali další inovace v oblasti GMO (geneticky modifikovaný organismus), používání pesticidů, herbicidů či hnojiv. Po 2. světové válce se rychle zvyšoval počet lidí na planetě a byla snaha o efektivnější pěstování plodin, aby nebyl nedostatek potravin. To bohužel vedlo k nadměrnému a nevhodnému užívání těchto látek, které napáchali škody, se kterými se vyrovnáváme dodnes. Zelená revoluce vedla ke snížení zemědělské biodiverzity, jelikož se zaměřovala pouze na několik vysoce výnosných odrůd u každé plodiny.

Pozemkové reformy v Československu

Podstatou pozemkové reformy bylo **vyvlastnění a přerozdělení zemědělských a lesních pozemků**. To se týkalo zemědělské půdy o rozloze >150ha nebo celkové vlněné půdy >250ha. Reforma měla logicky za následek rozbití dosavadního vzhledu krajinné struktury.

První reforma začala probíhat od roku 1919, po vzniku Československé republiky. Ta se samozřejmě dotkla i Velkostatku Teplá, který měl na přelomu 19. a 20. století výměru okolo 9 000 hektarů lesů, polí a rybníků. Reforma byla realizována na premonstrátském statku v roce 1925 a měla za následek ztrátu značné části tepelského i krukaničského statku a mnohých nemovitostí v Mariánských Lázních.*****

Další velkou změnou pro strukturu zemědělských pozemků byla **kolektivizace** zemědělství, která probíhala od roku 1949. Tento proces iniciovala a řídila Komunistická strana Československa a nadobro jím zničila vlastnický vztah k půdě, který je asi nejdůležitějším faktorem pro úspěšné zemědělství.

** Encyklopedie Český Krumlov. [online]. [cit. 29.1.2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.ckrumlov.cz/cz/region_histor_zinave/

*** MITRENGA Alois. Historie výroby traktorů v českých zemích. In: Naše traktory [online]. 20.9.2008 [cit. 3.2.2023]. Dostupné z: http://www.nasetraktory.cz/joomla/index.php?option=com_content&view=article&id=62:historie-vyroby-traktor-v-eskych-zemich&catid=40:uivatelske-lanky&Itemid=69

**** KADLEC Ivo, 2012. Velkostatek Teplá (1496) 1558-1886. Inventář. Státní oblastní archiv v Plzni - 5.oddělení.

***** PEKAŘ, Josef. Omyly a nebezpečí pozemkové reformy. Praha: Vesmír, 1923. 79 s.

(Jednotné) zemědělské družstvo

Zemědělská družstva vznikala již koncem 19. století, kdy se jednalo o podpůrnou strukturu pro malé sedláky. Za první republiky se družstva dělila do 3 skupin - obchodní, zpracovatelská a provozní. Zemědělci do těchto družstev vstupovali dobrovolně, jelikož byla nastavena jako vzájemná podpůrná síť.

To se však změnilo po roce 1949, kdy se stát snažil donutit sedláky i menší rolníky ke vstupu do **Jednotného zemědělského družstva - JZD**. K tomu byly používány různé neetické taktiky jako pokřivené zákony, represe nebo ekonomický nátlak. Sedláci byli utlačováni a označováni za vesnické boháče. Půda jim byla násilně odebírána a došlo k postupnému zániku původních zemědělských družstev.

V 60. letech 20. století se proces scelování pozemků stabilizoval, stát však tlačil na čím dál vyšší produkci, nehlédě na přirozené možnosti půdy. Vznikaly velkobloky půdy, aby se pole jednodušeji obhospodařovala novými velkými zemědělskými stroji. K tomu bylo potřeba zrušit meze, remízky či aleje stromů mezi jednotlivými poličky (*viz srovnání na pravé straně*). Z krajiny se tak vytratila diverzita a na obrovských lánech polí byly aplikovány monokultury. Pole byla také meliorována, což je systém opatření pro zvýšení úrodnosti půdy. Meliorace mohou být odvodňovací či naopak závlahová, nicméně se jednalo o poměrně násilný způsob, který z dlouhodobého hlediska polím spíše uškodil.

Restituce a potíže s obnovením diverzity

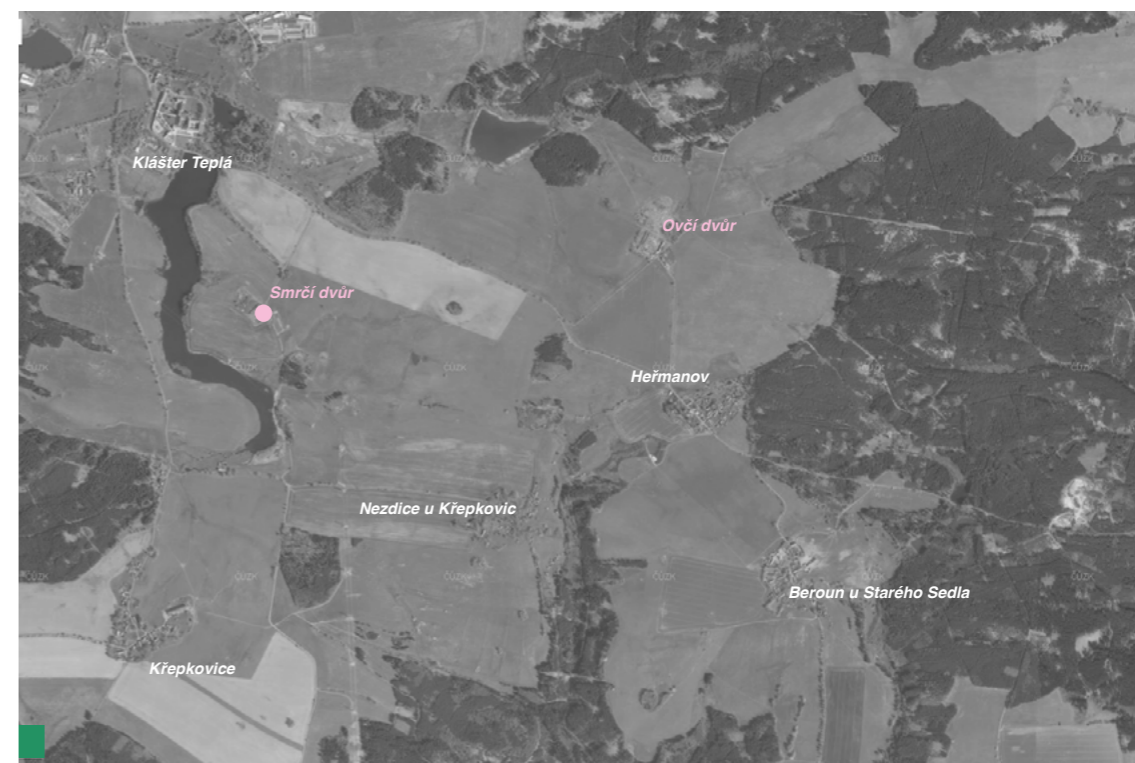
Po revoluci v roce 1989 začalo v rámci majetkových restitucí docházet k vracení půdy původním majitelům. Jen velmi těžko se však může smazat půl století systematického a násilného přeměňování krajinné struktury a zpřetrhání vazeb k vlastní půdě. Došlo tak k tomu, že majitelé zemědělské půdy ji raději pronajímají velkým koncernům, než aby na ní sami hospodařili. Jednak zemědělství již přestalo být atraktivním povoláním a navíc založení a udržování vlastního hospodářství je velmi náročné a neekonomické. Pro drobné zemědělce je téměř nemožné, aby prodejními cenami konkurovali velkým zemědělským koncernům.

Osud církevních pozemků je velmi podobný a jen těžko je možné půdu navrátit do stavu před 50. lety 20. století, který respektoval přirozenost přírody.*

* přednášky předmětu PRK1, zimní semestr 2022/2023, FA ČVUT

11 ortofoto 50.léta

12 ortofoto současné (2022)

Současný stav krajiny a tendence k jeho zlepšení

Současný stav zemědělských půd v České republice není moc dobrý. Krajinný ráz je značně poznamenán scelováním pozemků po vyvlastnění v roce 1948, kdy byl zničen vlastnický vztah v půdě. Nyní se v mnoha oblastech nacházejí velkobloky orné půdy a v krajině zcela chybí remízky, aleje stromů či meze.

Problémem jsou umělé monokultury, u kterých je vyšší náchylnost k působení škůdců či chorob a vyčerpání živin z půdního horizontu. Také je u velkoplošných monokultur větší riziko vodní eroze, jelikož mají nízkou schopnost zadržování srážkové vody. V minulosti došlo ke značnému poškození půdní biodiverzity, která byla vymýcena pesticidy (viz Zelená revoluce).

Chybějící remízky a aleje stromů mezi poli zvyšují riziko větrné eroze, kdy dochází ke ztrátě zemědělské půdy. Větrem jsou taktéž ohroženy umělé monokultury smrkových a borových lesů, u kterých je vysoké riziko rozvratu způsobeného rušivými vlivy.

Ke zlepšení by mělo docházet pomocí společné zemědělské politiky (SPZ), která funguje v rámci Evropské unie již od 60. let 20. století. Dnes se věnuje mimo jiné podpoře malých zemědělských podniků a vlivu zemědělství na životní prostředí. Zároveň zajišťuje dostatečnou zemědělskou produkci za přijatelnou cenu.

Hledání „nových“ směrů _renesance venkova

V posledních letech dochází k intenzivnímu hledání způsobů, jak přejít z tradičního zemědělství na jeho šetrnější, ekologickou formu. Je značná snaha o integraci malých ekologických farem do moderního hospodářství a Evropská unie nabízí dotace k jejich podpoře.

Zároveň se rozvíjí také speciální druhy pěstování jako je např. hydroponie, tedy vertikální zahrady, ve kterých jsou rostliny pěstovány v roztoku s živinami, bez půdy.

Permakultura

„Dnes to vypadá, jako by lidé zapomněli, že příroda funguje i sama. Z tohoto nového pohledu je absurdní, kolik námahy, peněz a jiných zdrojů se vyplývá při údržbě „moderních zahrad“, které celkem nic moc užitečného neprodukují.“

Název permakultura vznikl spojením dvou anglických slov, permant a culture, tedy volně přeloženo jako **udržitelné zemědělství**. Permakultura nic nenařizuje ani nezakazuje. Jedná se o způsob udržování zahrad, statků či farem, jehož podstatou je návrat k přírodě. Jde o snahu vyhnout se násilnému a umělému přetváření krajiny a ponechání přírodě co nejvíce volnosti a přirozeného způsobu růstu.

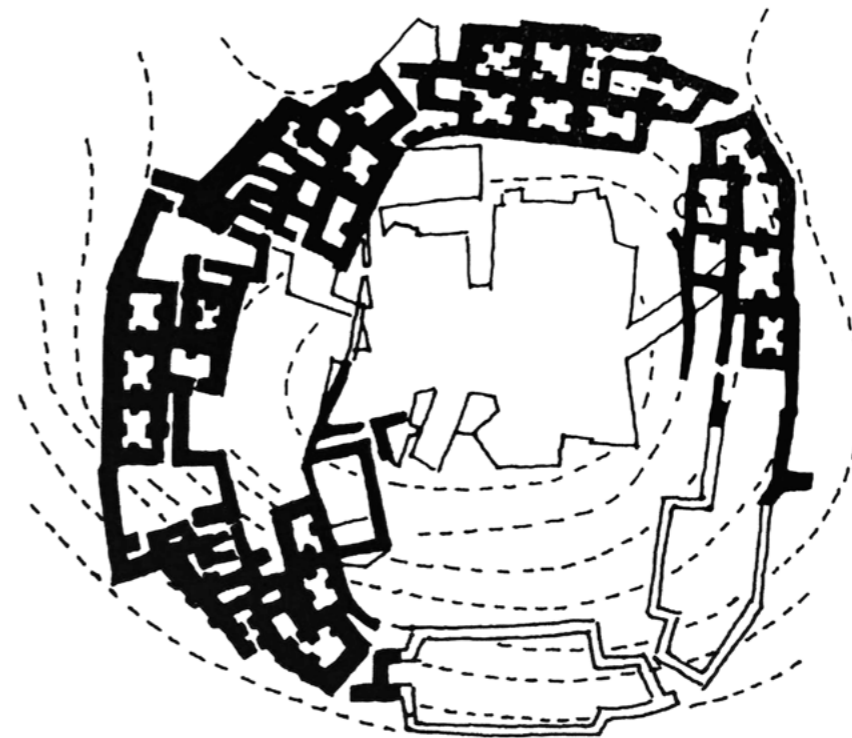
Permakultura se přiklání k přirozenému využití půdy, která je v důsledku efektivnější než tvorba velkobluků, u kterých vznikají problémy s vodní a větrnou erozí.

* přednášky předmětu PRK1, zimní semestr 2022/2023, FA ČVUT

** *Parallel Garden* [online]. [cit. 3.2.2023]. Dostupné z: <https://www.parallelgarden.com>

*** SVOBODA Jaroslav, 2014. EKOZAHRADY, Kompletní návod k vytvoření rodového statku. 1.vydání, 3.dotisk. Praha: Smart Press. 352 s. ISBN 978-80-87049-28-0

HOSPODÁŘSKÉ STAVBY jejich vývoj a význam

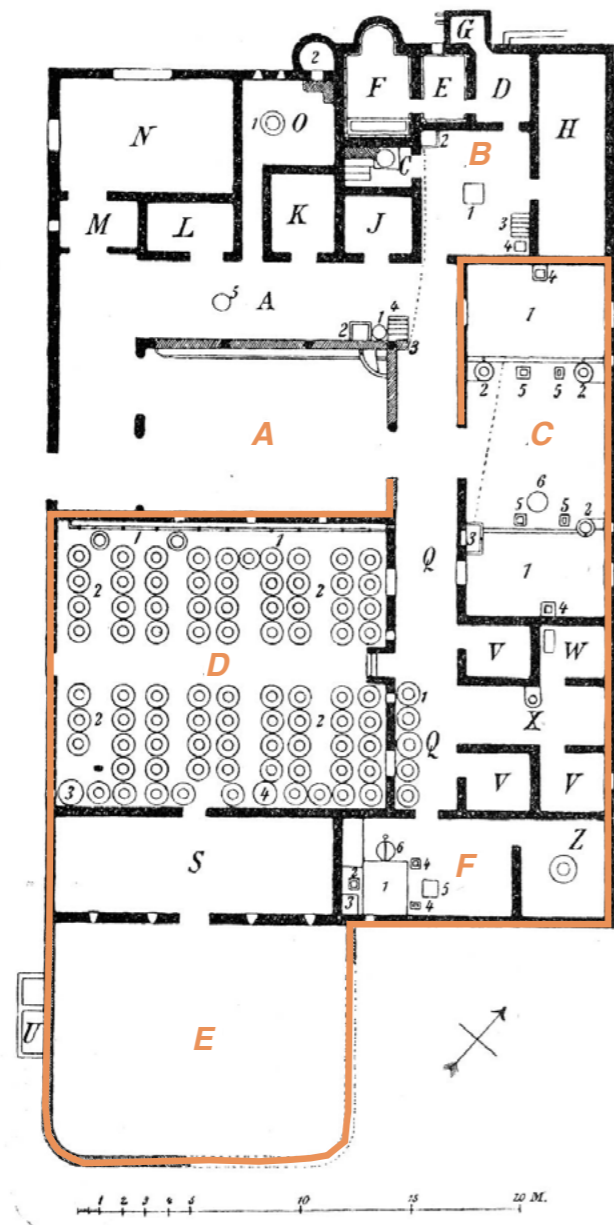
¹⁴ HACILAR,
6. tisíciletí př.n.l.

*seskupení několika zemědělských
usedlostí s vnitřními dvory*

ŘÍMSKÁ VILA

A_atrium
 B_kuchyně
 C_výroba vína
 D_skladování
 E_mlat
 F_výroba oleje

— hranice hospodářských budov

15 VILLA DELLA PISANELLA
 6. tisíciletí př.n.l.

villa rustica

HOSPODÁŘSKÝ DVŮR V RÁMCI KLÁŠTERA

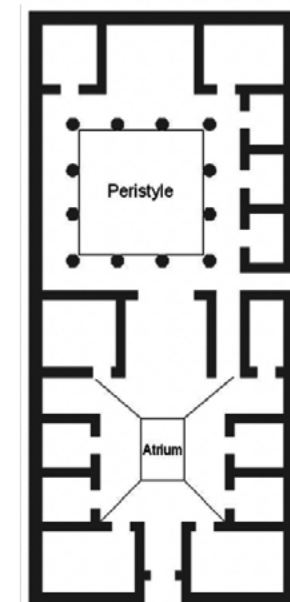
Uspořádání kláštera je pevně stanoveno již v karolínské epoše. Půdorysná dispozice vychází z římsko-britského vojenského tábora. Clastrum, neboli uzavřený okrsek kolem křížové chodby vychází z antického domu s peristylem. Nerealizovaný ideální plán kláštera v St. Gallen přihlíží k řádovým regulím, k liturgii a k obhospodařování klášterních pozemků, nicméně se vedou spory o jeho poměrné velikosti a stísněném uspořádání budov.

Po stavební stránce měly všechny středověké kláštery obdobné uspořádání. Především zde byl kostel, orientovaný oltářem obvykle k východu. Po jeho jižní straně se nacházelo obydlí řeholníků - konvent na čtvercovém půdorysu kolem rajského dvora a na něj navazovala prelatura (obydlí a kancelář opata - představeného kláštera).

16 ITALICKÝ PERISTYLOVÝ DŮM
 2. - 1. stol. př.n.l.

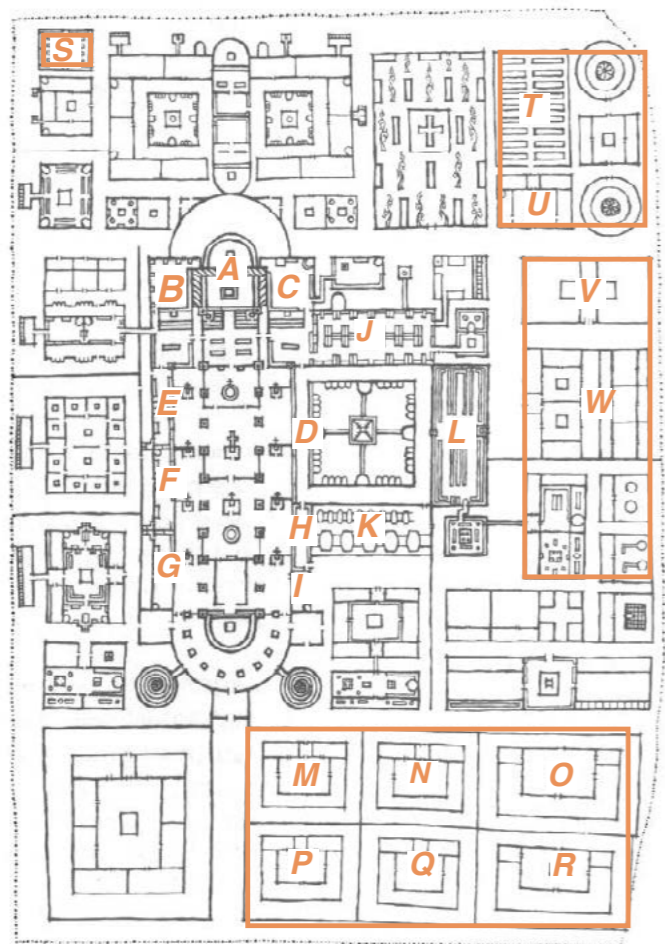
v přední části byl podobný atriiovému domu, ale měl navíc předsíň, místnosti vedle vchodu byly přístupné z atria a namísto dvora má peristyl, což je sloupová síň s postranními obytnými místnostmi *

* KOCH Wilfried, 2008. Evropská architektura. Encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost. 2. vydání. Praha: Universum. 551 s. ISBN 978-80-242-2029-1

PLÁN IDEÁLNÍHO KLÁŠTERA

_St. Gallen, počátek 9.století

17 PLÁN IDEÁLNÍHO KLÁŠTERA ST. GALLEN

A_hrobka svatých	N_kozy
B_skriptorium a knihovna	O_krávy
C_sakristie	P_sklad náradí
D_kapitulní síň	Q_prasata
E_ubytování návštěvníků	R_koně
F_vedoucí školy	S_bylinná zahrádka
G_hlídač	T_zeleninová zahrada
H_místo pro návštěvníky	U_zahradníci
I_domov důchodců	V_stodola
J_kotelna(v přízemí), dormitář (v patře)	W_řemeslníci
K_sklad zásob, sklep (v podzemí)	— hranice hospodářských budov
L_refektář (v přízemí), šatník (v patře)	
M_ovce	

SITUACE KLÁŠTERA PREMONSTRÁTŮ

_Klášter Teplá, konec 12.století

18 SITUACE KLÁŠTERA TEPLÁ

A_brána	K_nová lékárna
B_hospic	L_hospodářské budovy
C_sýpka	M_skleník a domek zahradníka
D_Kalvárie	N_gloriet
E_konventní chrám	O_mlýn
F_prelatura	— hranice hospodářských budov
G_konvent	
H_knihovna	
I_museum	
J_pavilón	

Organizace a fungování venkovské domácnosti

Středověké písemné prameny se jen velmi málo věnují životu nejpočetnější vrstvy obyvatel žijící na vesnici a když už je zmiňují, často se vyjadřují velmi kriticky. V jedné básni ze 14. století jsou dokonce sedláci nazýváni divnými stvořeními a šerednými hnojníky. Nicméně po provedení archeologických výzkumů v několika lokalitách již máme poněkud přesnou představu o fungování a vybavení středověké usedlosti.

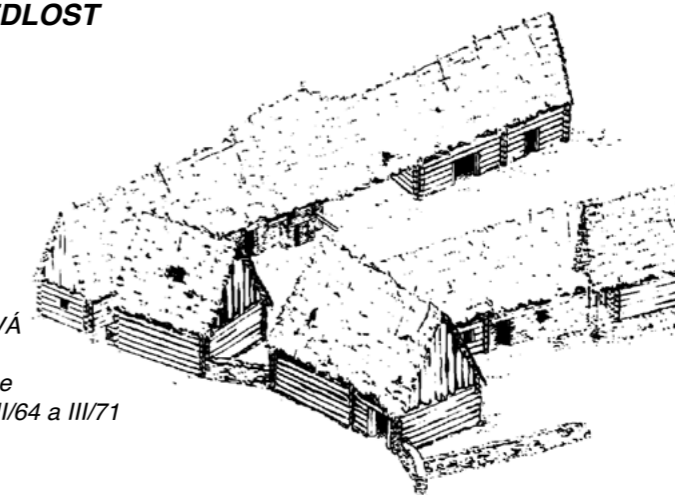
Základem domácnosti byl trojdílný dům, umístěný v rámci dvora, do kterého se vstupovalo ze dvora přes **siň**. Z té se na jednu stranu vešlo do **jizby** - hlavní vytápěné místnosti, a na druhou stranu do **komory**. Stěny domu se stavěly z kamene, krovy ze dřeva a na střešní krytinu se používala sláma.

V jizbě se nacházela pec a místnost byla jakýmsi středobodem domu, kde se vařilo, peklo, předlo či spalo. V síni se „opíchávalo“ obilí a domácnost tak získávala kroupy a jáhly. Obilí se mlelo ve vodních mlýnech, mimo jednotlivé sedlosti. V komoře či ve sklepě se uchovávalo mléko, které bylo důležitým zdrojem výživy ve venkovské domácnosti. Nezbytnou součástí provozu byl samozřejmě i dvůr, na kterém se chovala drůbež, ve chlévech pak krávy, vepří a ovce.*

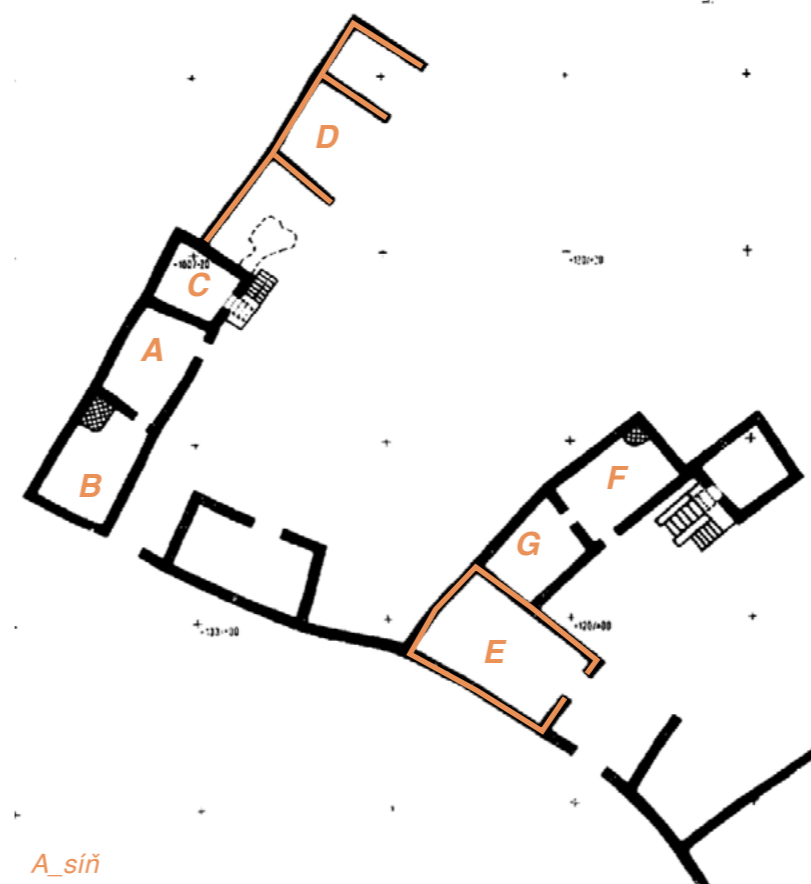
* NEKUDA Vladimír. Vybavení a provoz venkovské domácnosti ve středověku. Archaeologia historica. 1990, roč. 15, č. [1], s. 7-17.

VENKOVSKÁ USEDLOST

_Mstěnice

19 USEDLOST ÚHLOVÁ
DVOUSTRANNÁ
zaniklá vesnice Mstěnice
rekonstrukce usedlostí II/64 a III/71
Ing. Z. Špičák

- A_síň
- B_jizba
- C_komora
- D_hospodářská budova,
členěná na 3 prostory
volně stojící budovav
- E_hospodářská budova
- F_jizba
- G_síň

— hranice hospodářských
budov

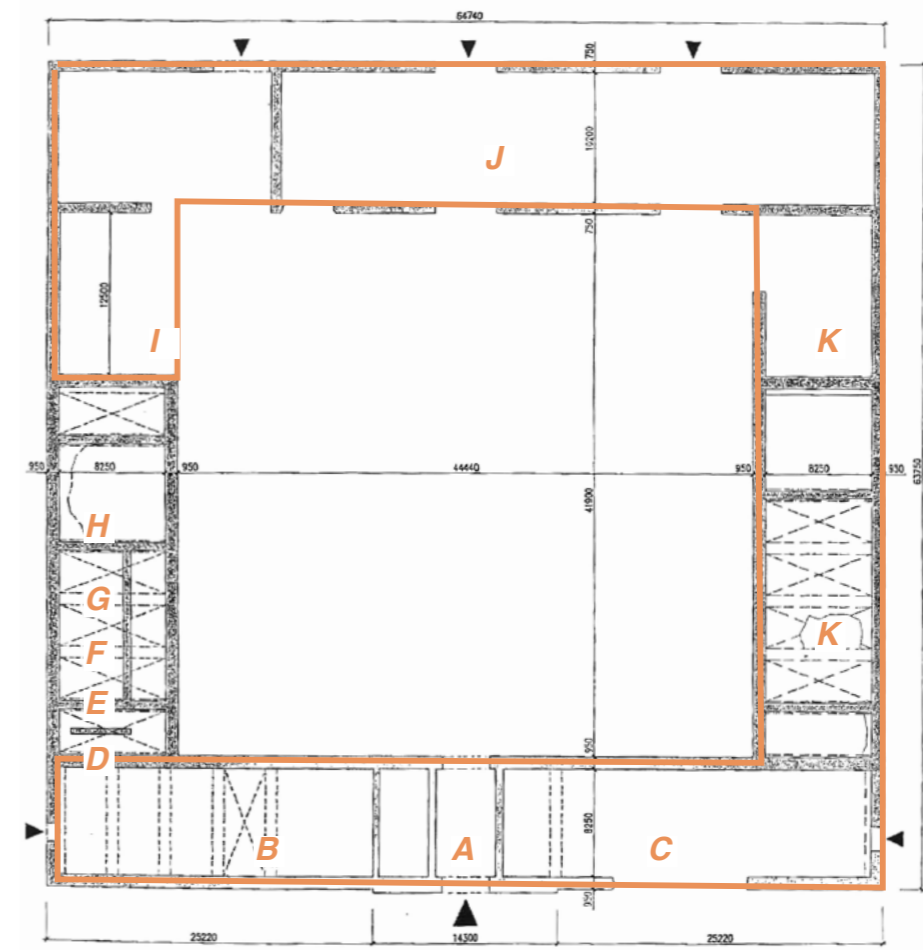
20 PŮDORYS USEDLOSTÍ II/64 a III/71
zaniklá vesnice Mstěnice

kresba Ing. Z. Špičák

HOSPODÁŘSKÝ DVŮR Z 19.STOLETÍ

_Smrčí dvůr, 1840

21 PŮDORYS SOUČASNÉHO STAVU
SMRČÍHO DVORA

A_průjezd
B_chlévy
C_chlévy
D_schodiště
E_pokoj
F_kuchyň

G_šafář
H_pokoje
I_chlévy
J_stodola
K_chlévy

— hranice hospodářských
budov

Hospodářský dvůr

Je uspořádání hospodářských budov, ke kterým náleží poměrně velké pozemky. Jsou to pole, louky, pastviny či zahrady. Výměra těchto pozemků se nejčastěji pohybuje od 100 do 200 ha. Hospodářský dvůr tvoří nejčastěji pravidelně půdorysně uspořádané hospodářské objekty postavené po obvodu, definující tak dvůr. Tyto budovy sloužily rostlinné a živočišné výrobě. Ukládaly a zpracovávaly se na nich rostliny z polí nebo se zde chovaly hospodářská zvířata. Ve stodolách a sýpkách se skladovalo obilí, ve chlévech pak byl ustájen dobytek. Šafář obýval budovu, která zpravidla navazovala na chlévy. Dále se v rámci dvorů stavěli stáje, skladovací komory. Sklepy byly umístovány pod obytnou částí a pod stodolami a skladovaly se v nich především brambory. Dále se v rámci dvorů objevovali kurníky, chlévy nebo kotce. To záleželo na rozsahu chovu drůbeže a vepřů. K provozu dvora samozřejmě patřil i vodní zdroj, kterým byla studna, kašna či vodní nádrž.

* ŽÍŽKA Jan, 2016. Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách. 1.vydání. Praha: Národní památkový ústav. ISBN 978-80-86516-85-1

**SOUČASNÁ PODOBA MODERNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ
_EKOLOGICKÁ FARMA S UBYTOVÁNÍM**

_Wraxall Yard, Clementine Blakemore Architects

- A_přístřešek pro zvířata
- B_přístřešek pro zemědělské stroje
- C_hospodářský objekt
- D_parkoviště
- E_komunitní prostor
- F_bytová jednotka
- G_průjezd do zahrady

— hranice hospodářských budov

22 PŮDORYS WRAXALL YARD

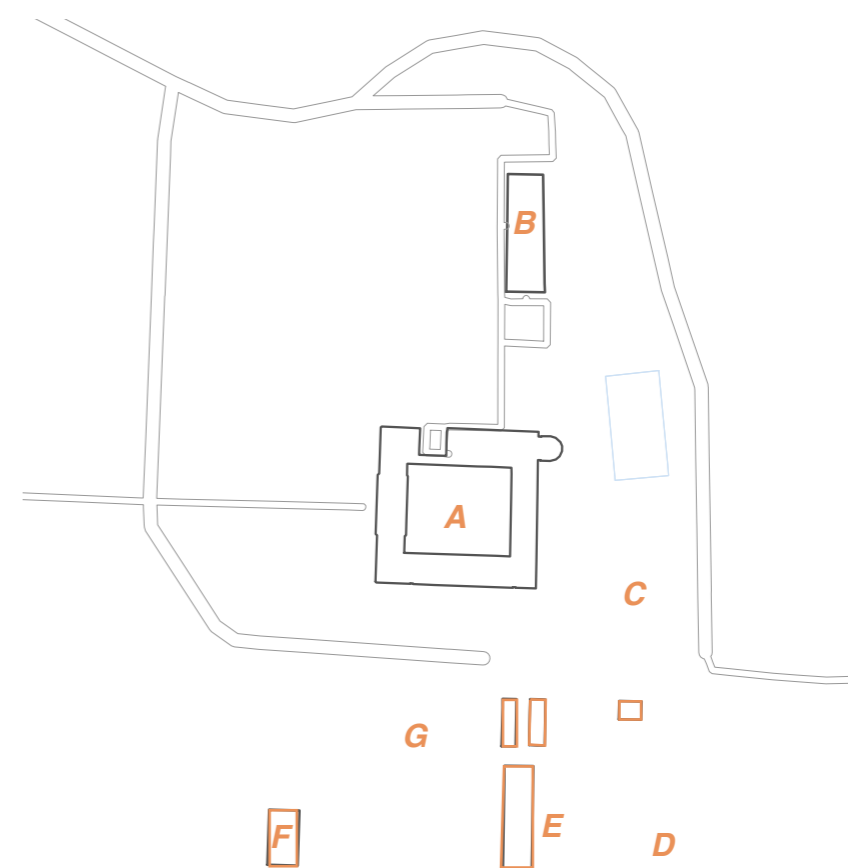
SOUČASNÁ PODOBA KLÁŠTERNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

_Opatství Nový dvůr, 2009

- A_klášterní komplex
- B_ubytování návštěvníků
- C_výrobní a zpracování
- D_zelenina a bylinné zahrádky
- E_zpracování dřeva a biomasa
- F_ovčín
- G_ovocné sady

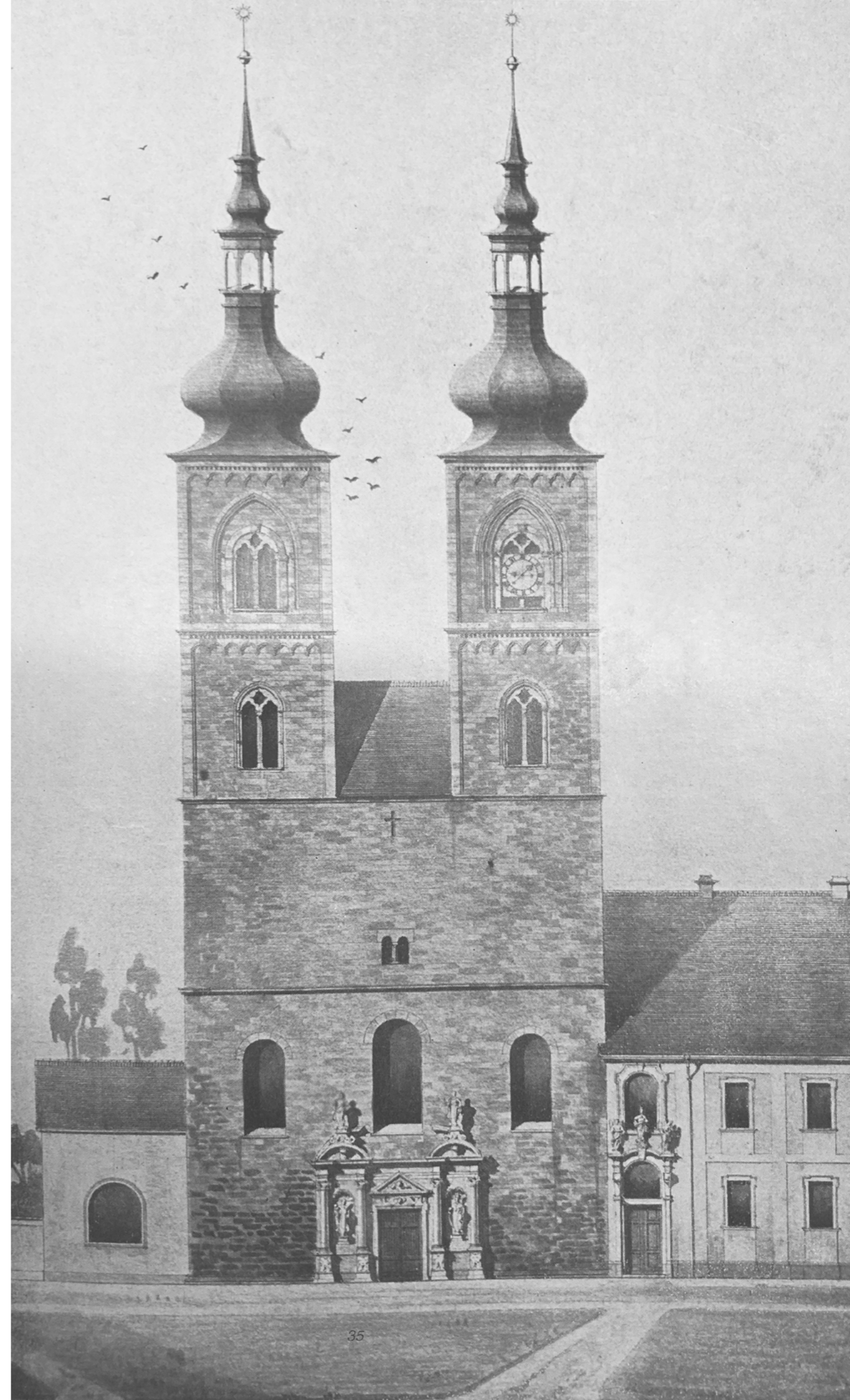
— hranice hospodářských budov

23 SITUACE OPATSTVÍ NOVÝ DVŮR

24 PRŮČELÍ KONVENTNÍHO CHRÁMU
KLÁŠTERA TEPLÁ

KLÁŠTER PREMONSTRÁTŮ TEPLÁ

Premonstrátský řád a Klášter Premonstrátů Teplá

Řád premonstrátů pochází z Francie, z malé vesnice **Prémontré**, nacházející se zhruba 120 km severovýchodně od Paříže. Odtud se později rozšířil do střední Evropy. Řád byl **založen v roce 1121** sv. Norbertem z Xantenu a jeho druhy. Skládá se z autonomních opatství, jejichž kanovníci žijí dle evangelia, hlásají radostnou zvěst podle apoštolské konstituce první křesťanské komunity v Jeruzalémě a řídí se řeholí sv. Augustina. Od počátku existence premonstrátského řádu se jeho řeholní kanovníci oddávají postu, fyzickým pracím a zbytek času věnují duchovnímu učení, meditaci, studiu a pomoci potřebným.

Roku **1143** bylo **založeno opatství na Strahově** (původně Sion) olomouckým biskupem Jindřichem Zdíkem a Strahovský klášter se stal centrem premonstrátského řádu v Čechách.

Založení premonstrátského kláštera Teplá a jeho počátky jsou spjaty s osobou **Hroznaty** z Ovence a jeho rodu. K **založení Kláštera Teplá** došlo kolem roku **1193** a jednalo se o poslední premonstrátskou fundaci na území Čech. Pro jeho zbudování bylo vybráno místo nacházející se zhruba 2 kilometry od tehdy existující tržní osady Teplá, která stála podél tehdejší kupecké stezky.

Na konci 12. století v českých zemích končilo dlouhé období nestability a následující vzestup za přemyslovských králů je neodmyslitelně spjat právě s působením dvou kolonizačních řeholních řádů - cisterciáků a premonstrátů. Kláštery ze Středomoří a ze západní Evropy přinášely zásadní inovace, jež proměňovaly právní řád a organizaci života lidí, řemesla a technologie i kulturu a umění. S tímto vlivem se setkáváme také v Klášteře Teplá.

13. století znamenalo pro klášter klidné a úspěšné období. Za opata Benedikta (1247–1259) získal klášterní kostel zvony a jižně od vchodu do konventu byla zbudována kaple Všech svatých. Do slibného rozvoje kláštera ale tvrdě zasáhla morová rána na konci 14. století. Některé vesnice v okolí se téměř vylihnily a hrozil proto hospodářský úpadek.

V době husitských válek se pozemkové vlastnictví kláštera podstatně zmenšilo. Za opata Jana II. Čeňka (1444–1449) v tepelském klášteře probíhala pod vedením Jiřího z Poděbrad jednání Poděbradské jednoty a klášteru se podařilo vykoupit četné zastavené klášterní statky. V důsledku zavádění nových způsobů v podnikání, začalo hospodářství kláštera brzy vzkvétat. Došlo ke zpřísnění kázně v konventu, které se neobešlo bez protestů

některých bratří. Reforma duchovního života však proběhla úspěšně a z Teplé se šířila do dalších klášterů, které sem vysílaly mladé kleriky na výchovu.

Opat Raimund II. Wilfert (1688–1724) započal s **barokní přestavbou kláštera**, která budovám vtiskla dnešní podobu. Projekt vypracoval **Kryštof Dienzenhofer** a stavba probíhala v letech 1690–1724. Dienzenhofer je autorem i dalších kostelů a far tepelského patronátu.^{****}

Působení opata Jeronýma Ambrože (1741–1767) tvoří jedno z vrcholných období v dějinách tepelského kláštera. Bohužel v té době probíhaly války o rakouské dědictví a klášter utrpěl ztráty kvůli procházejícím vojskům a opat musel třikrát před nepřítelem prchat.

Jedním z nejvýznamnějších opatů Teplé byl Gilbert Helmer (1900–1944), doktor teologie a filozofie, germanista. Jeho působení přineslo další hospodářský rozvoj a zároveň svými společenskými styky zajistil klášteru značnou společenskou prestiž, neboť byl považován za duchovní, politickou i vědeckou autoritu. Zasadil se také o modernizaci hospodářství kláštera. Problém však představovalo jeho politické smýšlení, neboť se stále výrazněji přikláněl k německému nacionalismu. Počet řeholníků se za války pohyboval kolem desítky a řada světských i církevních osob žijících a pracujících v kanonii byla povolána do vojenské služby.

Na místo zesnulého opata Gilberta Helmera byl roku 1944 zvolen Petr Möhler, kterého však po skončení války vyslýchala jak americká vojenská tajná služba, tak orgány československého státu. Česká vláda se snažila přimět opata Möhlera k abdikaci, on se ale úřadu vzdát odmítl. **V září 1945 obsadily tepelský klášter československé ozbrojené síly** a jeho obyvatelé byli zatčeni a drženi v prelatuře. Někteří historikové se domnívají, že tepelský klášter poskytoval od podzimu 1944 úkryt nacistické organizaci Zeppelin. Zadržení obyvatel kláštera v prelatuře trvalo až do února 1946. Opat Möhler byl převezen do vězení v Bečově nad Teplou a poté strávil rok ve vězení v Chebu. Na svou funkci rezignoval teprve v říjnu 1946 a v dubnu 1948 jej stát nuceně vysídlil do Bavorska

V rámci akce K byl v dubnu 1950 klášter přepaden a řeholníci pouze s nejnужnějšími věcmi osobní potřeby transportováni do sběrných středisek v Broumově, Oseku a Želivi. V letech **1950–1978 objekt kláštera užívala Československá lidová armáda**. Muzejní sál používala jako tělocvičnu, v zimním refektáři skladovala výstroj a sousední místnost sloužila jako šicí dílna. Velitelství posádky se usadilo v muzejním křídle v někdejších místnostech pro hosty. V této době utrpěly objekty i jejich zařízení značné škody a ztráty.

Podzim roku **1989** znamenal **konec komunistické totality**, do Teplé se po dlouhých letech vrátil Heřman Josef Tyl a byl zvolen tepelským opatem.

Od roku 2011 zastává úřad opata Filip Lobkowicz, převorem je Augustin Ján Kováčik. Tepelský klášter se opět stal poutním místem a poutní slavnost Hroznaty, patrona politických vězňů, se zde koná každoročně.

Poté, co řád získal objekty v restituci zpět, došlo k obnově klášterního společenství a bylo započato s postupnými opravami v rámci mnoha projektů. Od roku 2007 probíhá projekt na odstranění havarijních stavů budov hospodářského klášterního dvora. Cílem obnovy nejcennějších částí kláštera bylo jejich využití k vzdělávacím a kulturním akcím. V prostorách opraveného jižního křídla kláštera působí kulturně-vzdělávací centrum Hroznatova akademie, jehož zřizovatelem je Kanonie premonstrátů Teplá.^{*****}

* VLČEK Pavel, SOMMER Petr, FOLTÝN Dušan, 1997. Encyklopedie českých klášterů. 1. vydání. Libri. 784s. ISBN 80-85983-17-6

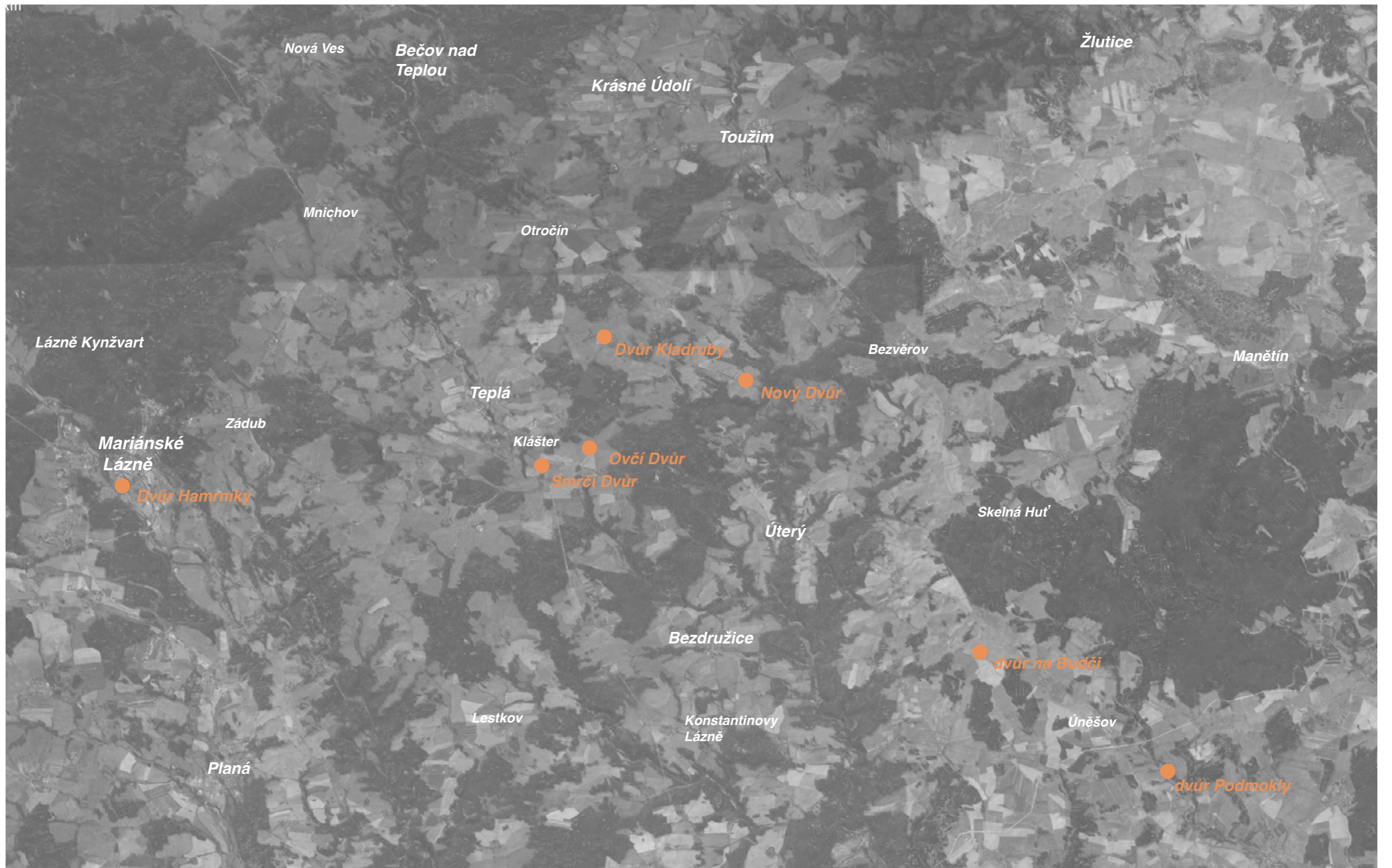
** TYL Heřman Josef, 1947. Klášter Teplá u Mariánských Lázní. 1. vydání. Plzeň: Grafika. 86s.

*** FIALA Jaroslav, KNETLOVÁ Hana, 1967 a 2019. *Premonstráti Teplá 1197-1996*. Inventář. 1. svazek. Státní okresní archiv Cheb.

**** KADLEC Ivo, 2012. Velkostatek Teplá (1496) 1558-1886. Inventář. Státní oblastní archiv v Plzni - 5.oddělení

897 ha POLÍ
665 ha LUK
332 ha PASTVIN

HOSPODÁŘSKÉ DVORY
PANSTVÍ TEPLÁ

2,5km

porovnání velikostí a půdorysných stop jednotlivých hospodářských dvorů

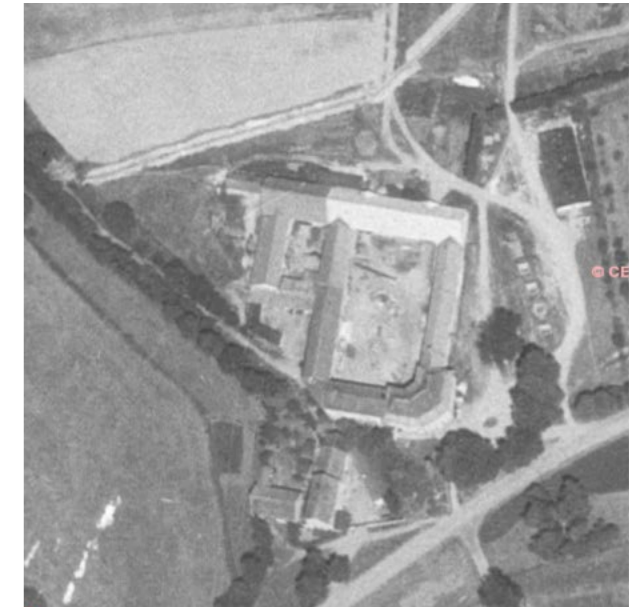
Ovčí dvůr

Dvůr Kladruby

Nový dvůr

Hamnický dvůr

Dvůr na Budči

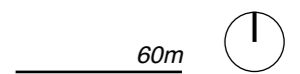

Dvůr Podmokly

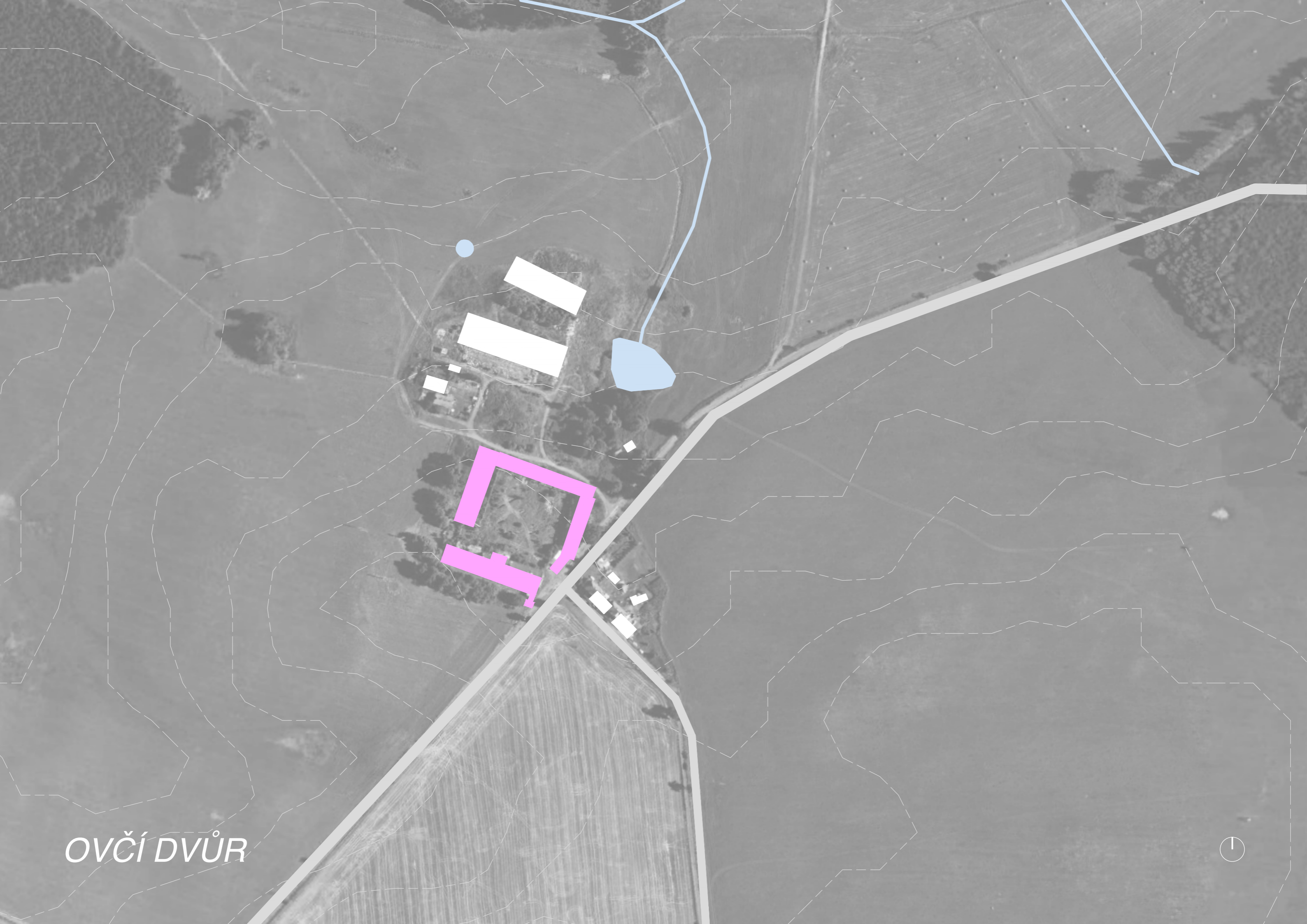

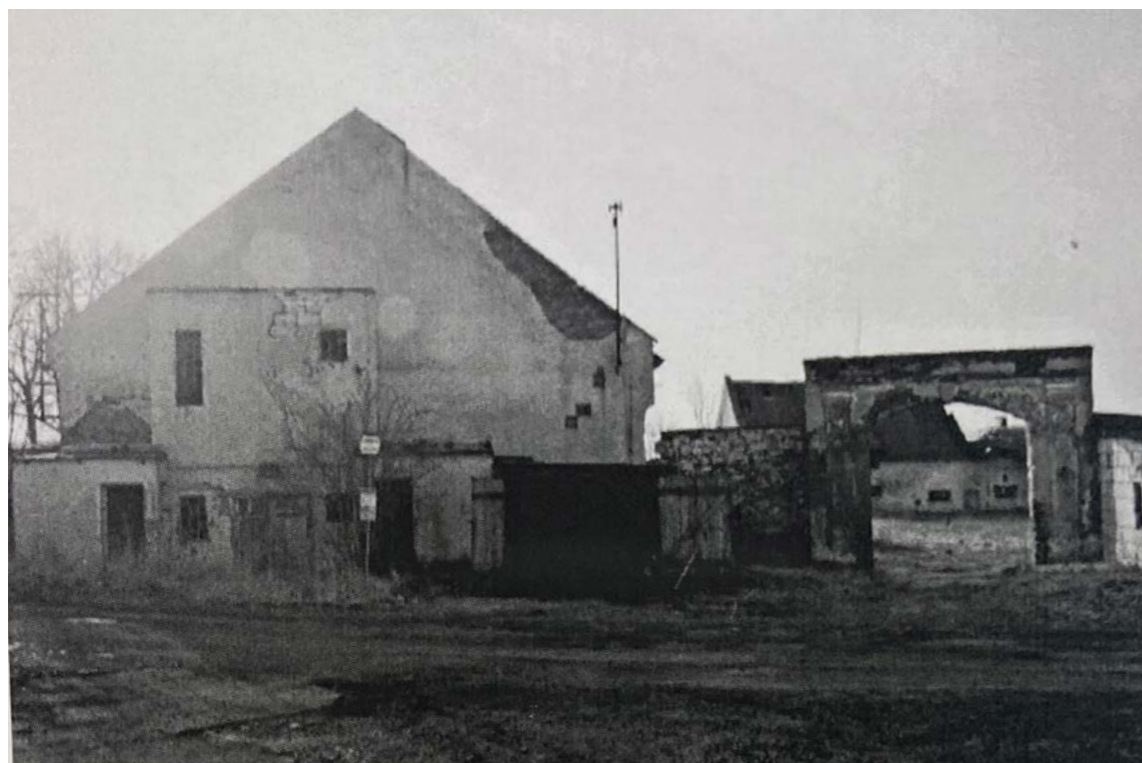
Smrčí dvůr

25

OVČÍ DVŮR

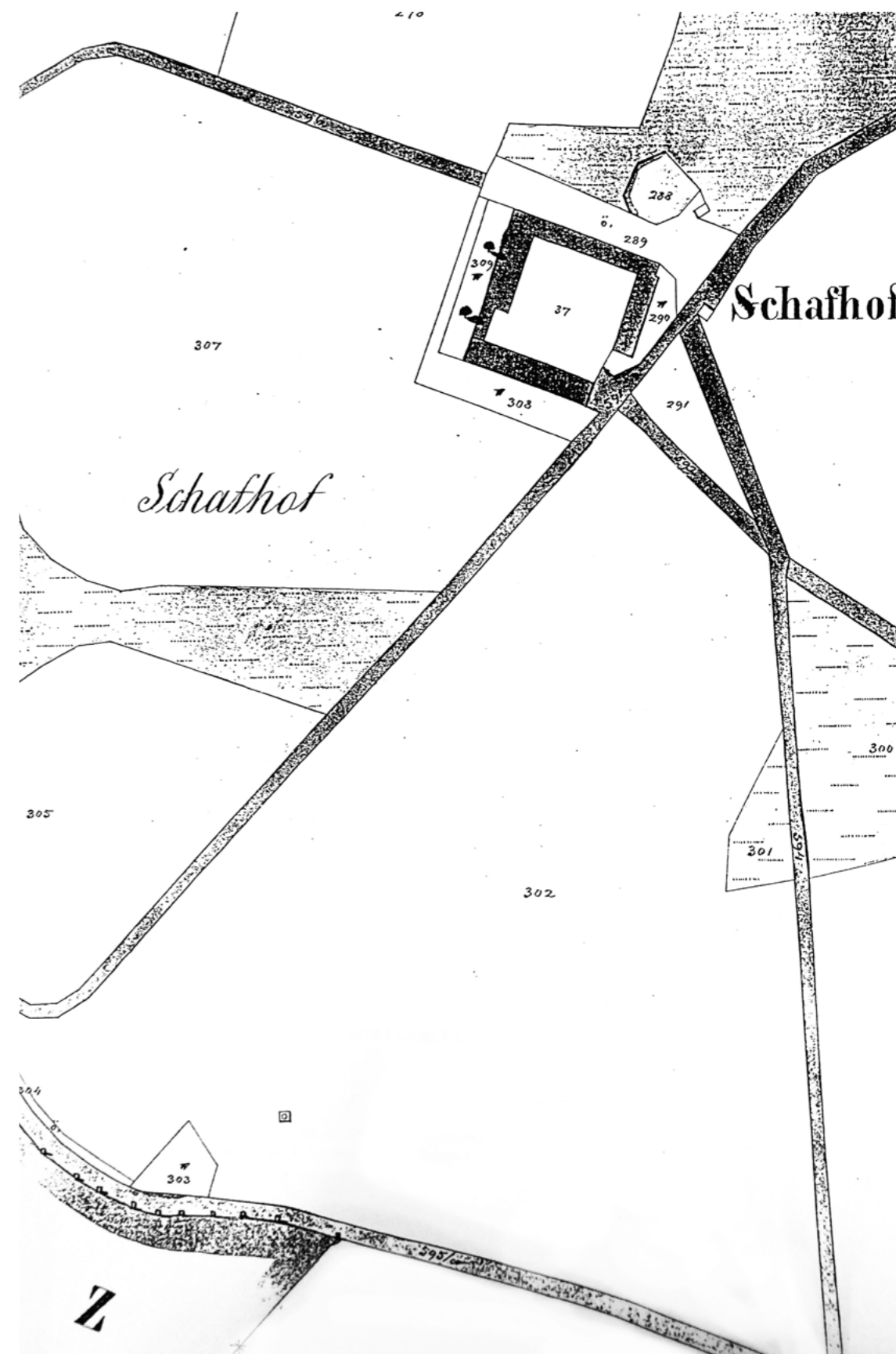

26 Východní štítové průčelí

27 Pohled severní směrem do dvora

28 Situace Ovčího dvora

29 průjezd do Ovčího dvora

Ovčí dvůr

Památkově chráněný Ovčí dvůr stojí v těsné blízkosti Kláštera Teplá, zhruba 2 km východně od něj.

Byl založen roku 1764 opatem Jeronýmem Ambrožem (1741–1767), jehož působení tvoří jedno z vrcholných období tepelského v dějinách tepelského kláštera.

Hospodářský dvůr má čtvercový půdorys s úhlopříčnými osami zhruba ve směru světových stran. Jeho jihovýchodní roh je zkosený a přiléhá k silnici. V tomto místě je umístěna vjezdová brána a vedle ní, před obvodovou zdí jsou přistavěny 3 novodobé garáže.

V jihovýchodním křídle se nachází obytná část a na ni navazuje chlév. V severovýchodním křídle, uprostřed s průjezdem do dvora, jsou chlévy, v severozápadním křídle se nachází halový chlév. Při západním rohu je dvůr uzavřen obvodovou zdí. Jihovýchodní křídlo tvoří novodobě přestavěný chlév, do dvora s přístavkem a při východním rohu je z vnější strany přistavěna další garáž.

Všechny objekty dvora jsou přízemní, nepodsklepené. Stěny jsou postaveny ze smíšeného a cihelného zdiva, stropy jsou klenuté z cihel. Objekty mají dřevěné krovky a sedlové střechy.

Kromě uzavřeného dvora se v těsné blízkosti nacházejí 3 rodinné domky vystavěné ve 40. letech 20. století.

V současné době jsou všechny objekty hospodářského dvora v havarijním stavu, propadají se krovky a do objektu zatéká. Nosné zděné konstrukce již silně zdegradovaly.

Objekt je památkově chráněn a jeho vysoká kvalita spočívá ve vazbě na Premonstrátský klášter Teplá a jeho krajinnotvorné funkci. Všechny následně zmiňované dvory jsou součástí souboru staveb, drobných objektů a plastik rozmístěných v kulturní krajině vytvořené v průběhu staletí činností kláštera premonstrátů. *****

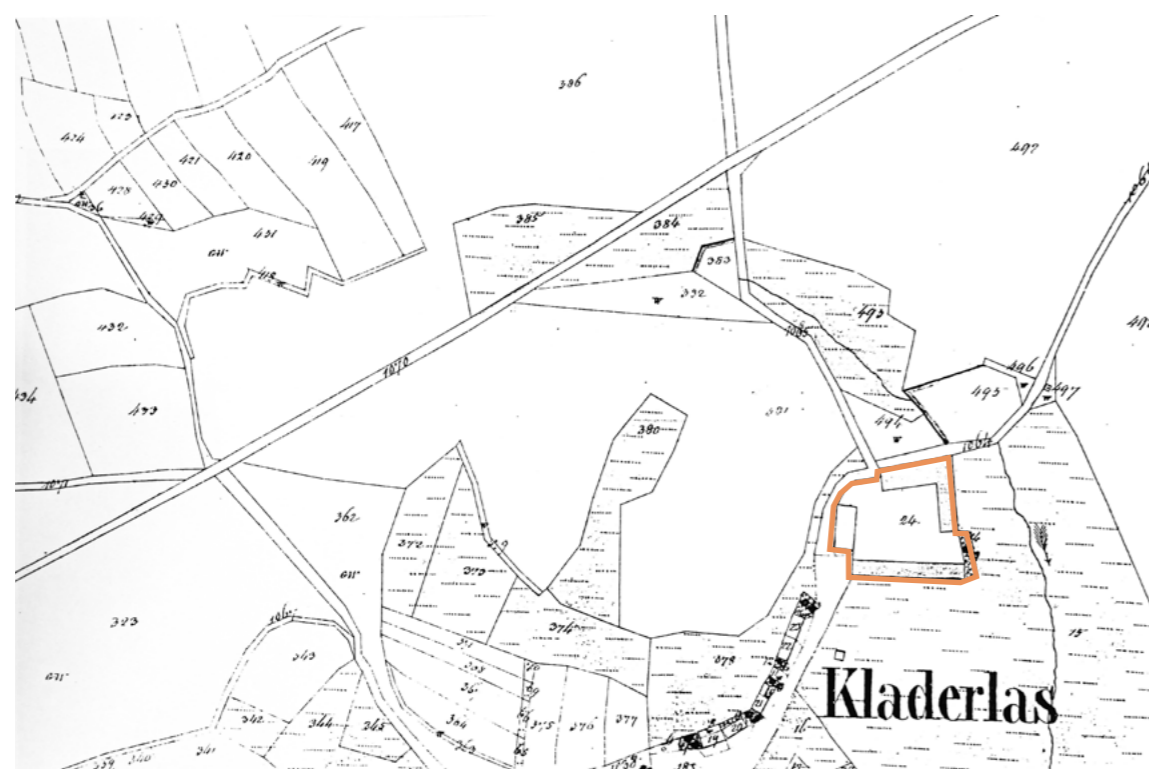
* FIALA Jaroslav, KNETLOVÁ Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 2275. Evid. jedn.: kar 586. Státní okresní archiv Cheb.

** Národní památkový ústav, Památkový katalog. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/ovci-dvur-800899830>

*** Národní památkový ústav. Dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/ohrozene-pamatky/8533-klaster-ovci-dvur>

DVŮR KLADRUBY

30 katastrální mapa

31 pohled na hlavní bránu

Dvůr Kladruby

Památkově chráněný hospodářský dvůr se nachází na severním okraji obce Kladruby a byl přestavěn ze středověkého dvora. Původní dvůr byl totiž vypálen a zničen Švédy za třicetileté války, kteří v oblasti mezi Beranovem, Kladruby a lesem směrem k Teplé měli během bitvy o Teplou své opevněné polní ležení.

Dvůr byl obnoven na konci 17.století, ale teprve roku 1764 byla v západní části dvora vystavěna obytná patrová budova se zdobenými interiéry, koňskými stájemi v přízemí a se sýpkou. Tato hlavní dvoupatrová budova dvora dominuje. Po její pravé straně se nachází hlavní brána, na kterou navazuje na jižní straně dvora objekt bývalého čeledníku z 19.století. V nadpraží jeho vchodu je dodnes dochován znak tepelského opata Ch. Pfrognera (1801–1812). Součástí budovy jsou chlévy sklenuté křížovou klenbou s hřebínky. Na severovýchodě je sýpka se stodolou a mezi těmito budovami je ohradní zeď.

Dvůr byl v 50 letech 20.století zestátněn a využíván JZD. Později se stal státním statkem, načež byl opuštěn a chátral. V 80 letech 20.století nešťastnou náhodou shořela stodola v severní části dvora a zůstala z ní jen nádvorní stěna.

Do dnešní doby se dochovaly hlavní objekty, cenné stavební konstrukce i detaily. V patře obytného objektu jsou zachovány částečně poničené nástropní fresky z roku 1690 ve štukových rámech. Villa Kladerlas (obytná část) je zakryta valbovou střechou s hodnotným barokním krovem. Od roku 2002 je areál dvora využíván jako stáje pro koně. *****

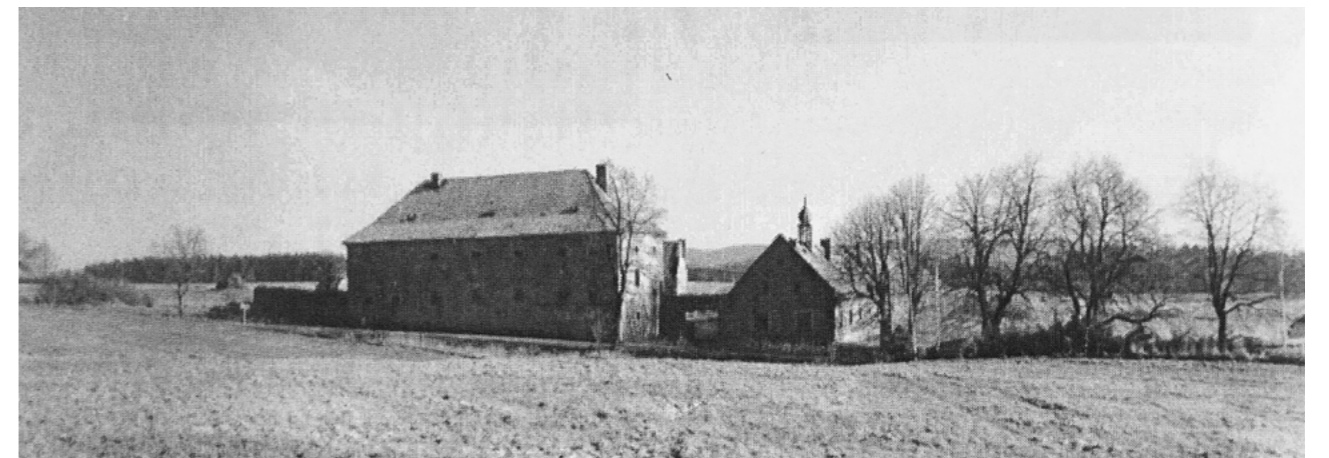
* FIALA Jaroslav, KNETLOVÁ Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 1989. Sign.: 23. Evid. jedn.: kar 467. Státní okresní archiv Cheb.

** Národní památkový ústav, Památkový katalog. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/klasterni-zemedelsky-dvur-15325075>

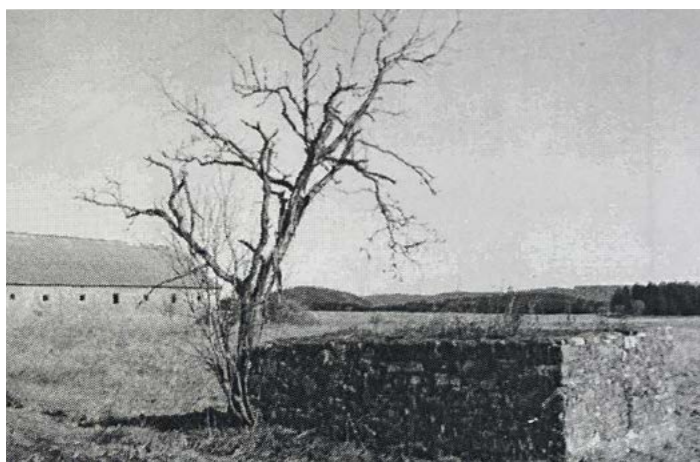
*** Prázdné domy. Dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/2116-dvur-kladruby>

celkový pohled od západu

celkový pohled od jihozápadu

mléčnice v blízkosti dvora

celkový pohled od jihovýchodu

NOVÝ DVŮR

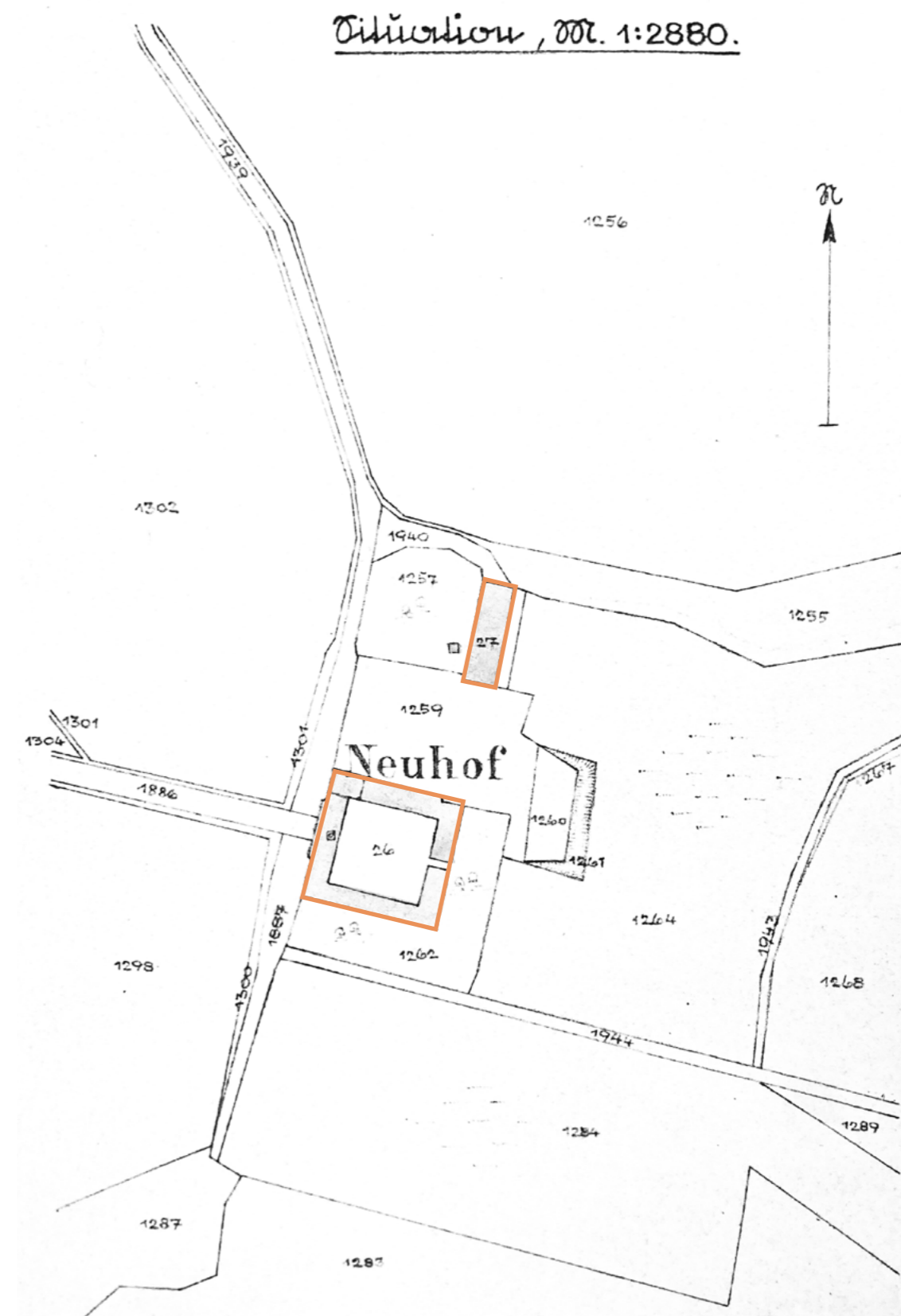

33 foto: Dagmar Hníková (1963)

34 pohled do dvora severozápadním směrem (před rokem 2000)

35 situace Nového Dvora (1941)

Nový Dvůr

Nový Dvůr byl postaven v roce 1750 ve stylu pozdního baroka. Areál se skládal ze záměčku, obytného objektu, chléva, stáje a dvou stodol. Jednalo se o čtyřkřídlý hospodářský dvůr s vnitřním dvorem. Jeho hlavní osa byla orientována západ-východ. V čele objektu, na západní straně, byla umístěna obytná budova. Boční křídla sloužila jako hospodářské budovy, zakryté sedlovou střechou. Levou stranu, tedy severní část dvora, uzavírala část s bytovou jednotkou a trakt zděných stodol. Na protější jižní straně se nacházely chlévy a stáje a zadní strana zděné stodoly se šindelovou střechou. Po pravé straně objektu byla situována zahrada. Severně od hospodářského dvora se nacházel zděný ovčín na obdélném půdorysu.

Objekt je dnes památkově chráněn. Na štítové straně se z původních maleb dochoval obraz Korunování Panny Marie.

V letech 2000-2009 byl Nový dvůr přestavěn na trapistický klášter Matky Boží. Autorem návrhu je John Pawson, který spolupracoval s plzeňským architektem Janem Soukupem a jeho ateliérem. Koncepce celého areálu navázala na historickou osovou kompozici objektů a stromových alejí se čtvercovým klášterem v jeho středu. Hlavní osa západ – východ je definována stromořadím podél původní příjezdové cesty. Druhá osa je vytyčena zrekonstruovaným domem pro hosty na severu a novostavbami hospodářského a technického zázemí na jihu od kláštera.*****

* FIALA Jaroslav, KNETLOVÁ Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 2267. Evid. jedn.: kar 585. Státní okresní archiv Cheb.

** Národní památkový ústav, Památkový katalog. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/zemelsky-dvur-novy-dvur-20568352>

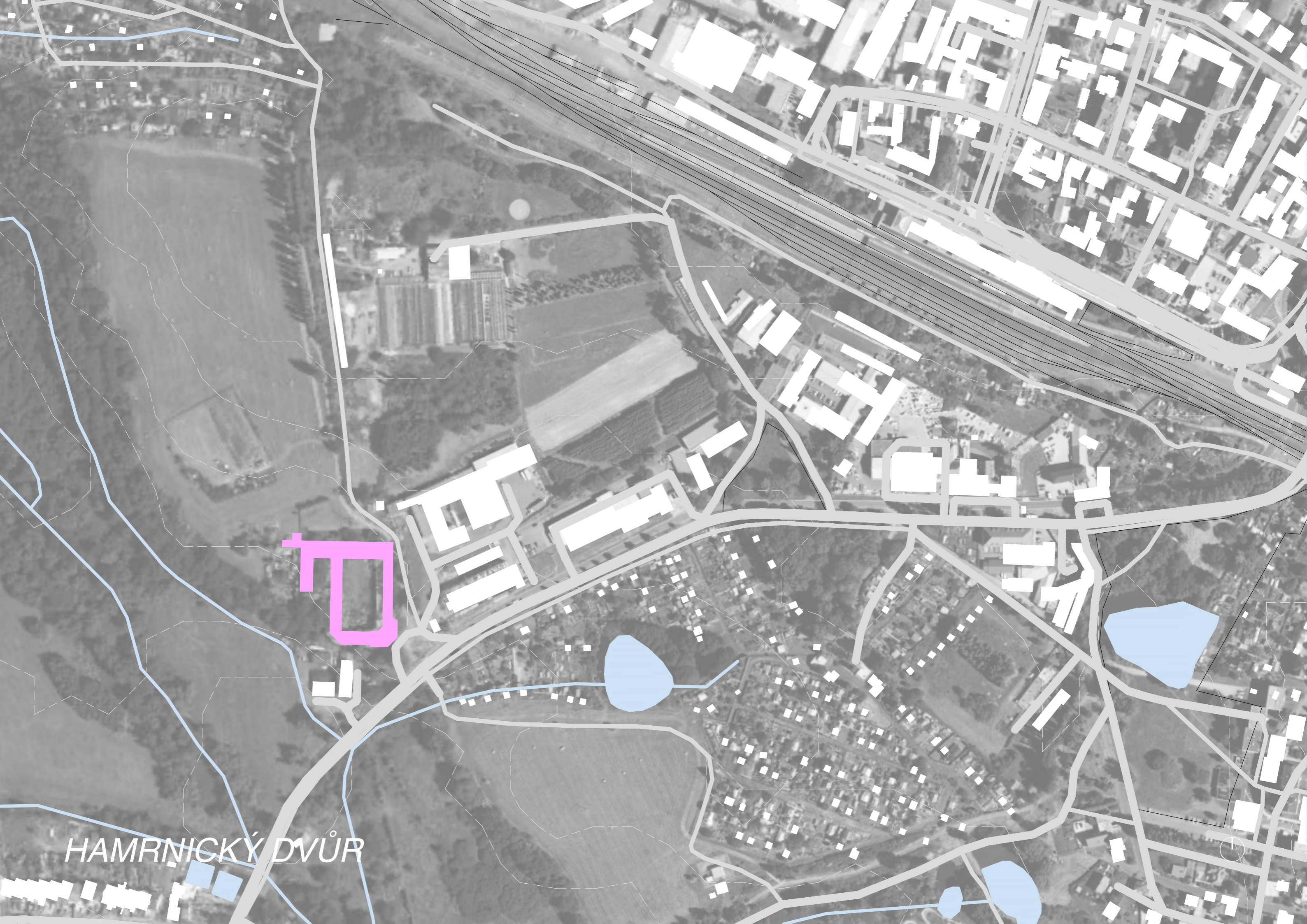
*** Česká cena za architekturu. Dostupné z: <https://ceskacenaazaarchitekturu.cz/rocniky/2016/klaster-novy-dvur>

36 exteriér Opatství Nový Dvůr, foto: Gilbert McCarragher

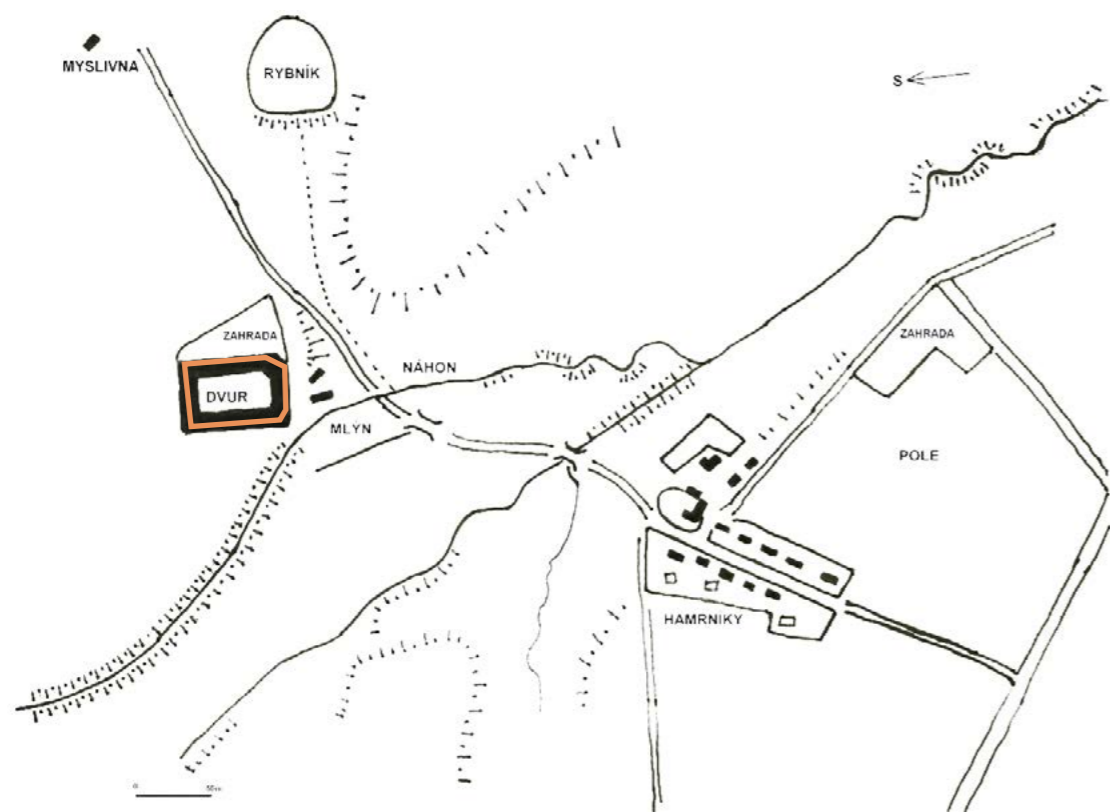

37 interiér Opatství Nový Dvůr, foto: Jens Weber

HAMRNICKÝ DVŮR

38 skica situace záměčku s hospodářským dvorem a vsí ve 30. a 40. letech 19.století

39 Hamrnický dvůr

Hamrnický dvůr

V letech 1706-1708 nechal opat tepelského kláštera Raimund Williert II. postavit opatský zámek na místě starého hospodářského dvora. Stavitelem byl pravděpodobně Wolfgang Braunbock, který ho stavěl podle plánů Kryštofa Dientzenhofera. Kamenické práce prováděl kameník Georg Zeidler z Teplé. Hamrnický zámek v té době sloužil letnímu pobytu tepelských opatů a později se stal součástí hospodářského dvora.

Zámek je trojkřídlá dvoupatrová stavba tvořící jižní roh obdélníkového dvora s průjezdem a branou. Pozoruhodný akcent tohoto nároží připomíná princip uplatněný později při Santiniho návrhu plaského dvora Hubenov. V postranních křídlech, jihovýchodním a severovýchodním, byly chodby a schodiště do patra. Místnosti v patře měly malované stropy a chodby se schodišti v postranních křídlech byly opatřeny valenými klenbami.

Na levém křídle dvora od zámku se na střeše nacházela věžička s makovicí, v místech bývalé kaple. Sýpku nejspíše zdůrazňovala zvonice na hřebenu střechy, která byla při úpravách v 19.století posunuta do jiné polohy. Boky dvora uzavírají chlévy a stáje, u sýpky oddělené průjezdem druhé brány, zadní stranu pak stodola s částečně dochovaným krovem z barokní výstavby.

Celý objekt byl majetkem tepelského kláštera až do roku 1939, kdy byl nuceně vykoupen nacisty a v roce 1945 byl opět vrácen Klášteru v Teplé. Po zrušení kláštera se stal majetkem státu. Do 90.let 20.století v něm sídlil státní statek a poté byl prodán do soukromého vlastnictví. Od té doby objekt chátrá a je nyní ve velmi špatném stavu. V roce 2008 došlo k požáru a byly definitivně zničeny stropní malby v místnostech v patře zámku. Nad jihovýchodním vstupním objektem s průjezdní branou a přilehlým jižním křídlem jsou vyneseny provizorní střechy kryté lepenkou. Ostatní křídla hospodářských budov mají propadlé střechy i stropní konstrukce.*****

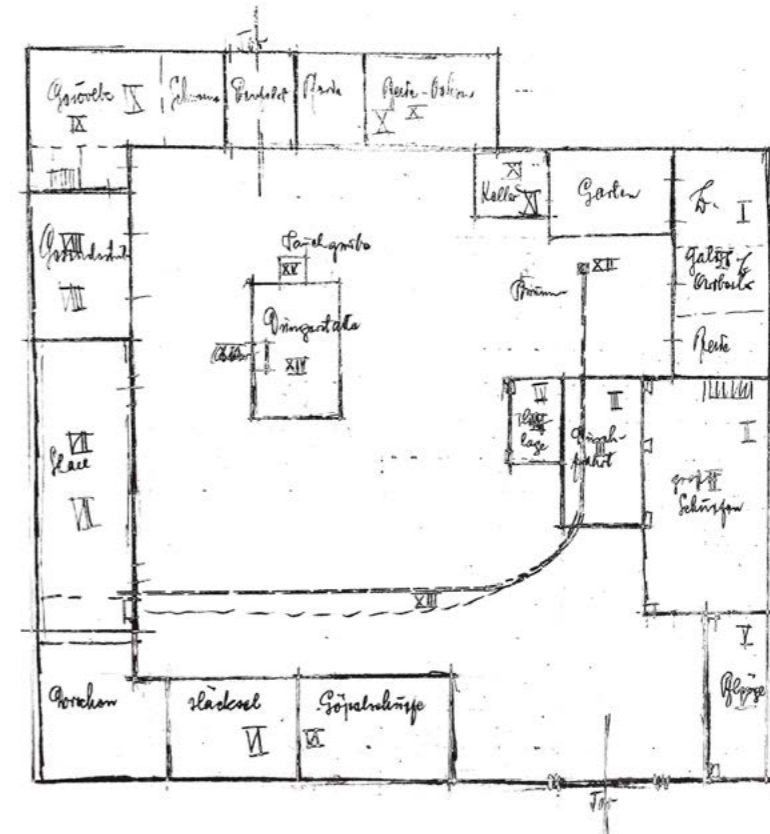
* FIALA Jaroslav, KNETLOVÁ Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 2267. Evid. jedn.: kar 586. Státní okresní archiv Cheb.
 ** ŽIŽKA Jan, 2016. Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách. 1.vydání. Praha: Národní památkový ústav. ISBN 978-80-86516-85-1
 *** Prázdné domy. Dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/811-zamek-hamrnicky-hammerhof>

DVŮR NA BUDČI

DVŮR PODMOKLY

41 půdorys dvora Podmokly

Dvůr Podmokly

Obnova tepelského kláštera po skončení třicetileté války padla na bedra opata Friedricha Füssla (1647–1654). Postupně se dařilo napravovat i škody hospodářské a opati zakoupili další pozemky včetně statku Podmokly v roce 1676.

Původně se jednalo o zámek, který byl přestavěný v roce 1826 na sýpku. Podmokly byly barokním hospodářským dvorem, který měl lichoběžníkovou dispozici s průjezdem.

V rámci dvora byla také sýpka a chlévy v bočních křídlech. Na ně kolmo navazovalo křídlo s patrovou obytnou budovou, naproti stály stáje s kolnou. Interiéry byly zaklenuty valeně s výsečemi, nebo křížovými klenbami.

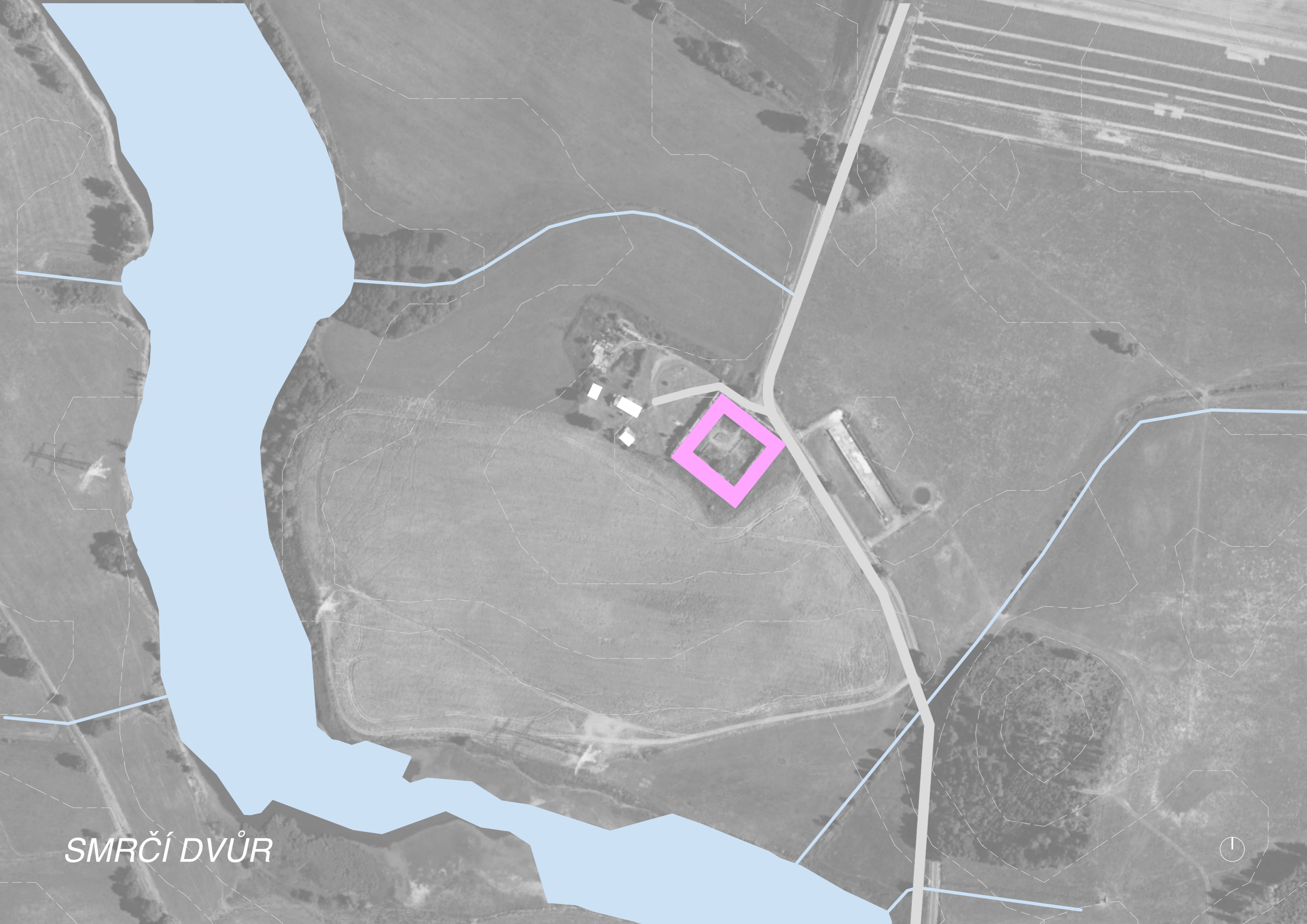
Všechny budovy byly v roce 2012 strženy.”

40 dvůr Podmokly

* FIALA Jaroslav, KNETLOVÁ Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 2265. Evid. jedn.: kar 585. Státní okresní archiv Cheb.

** Prázdné domy. Dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/1664-dvur-podmokly>

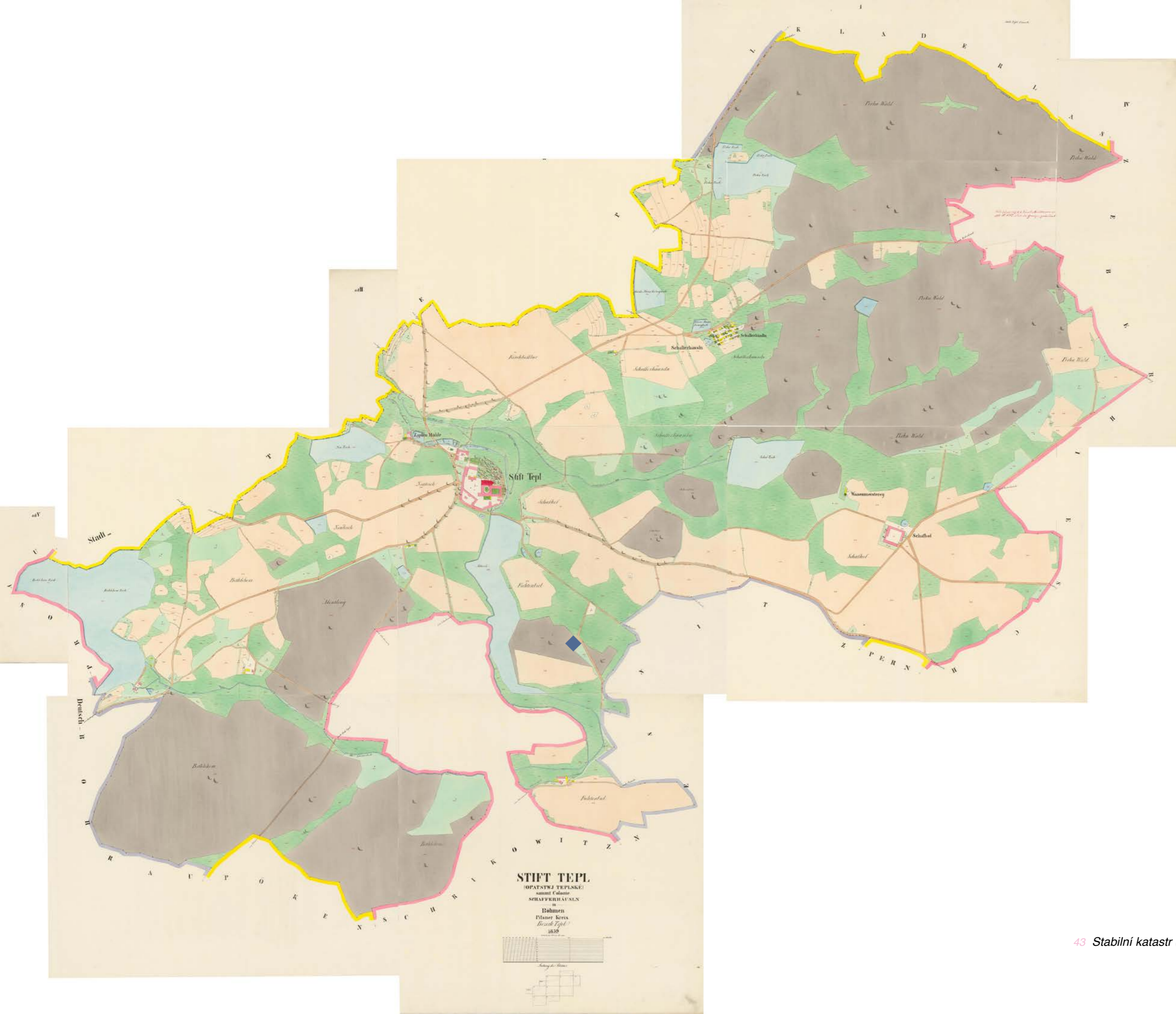

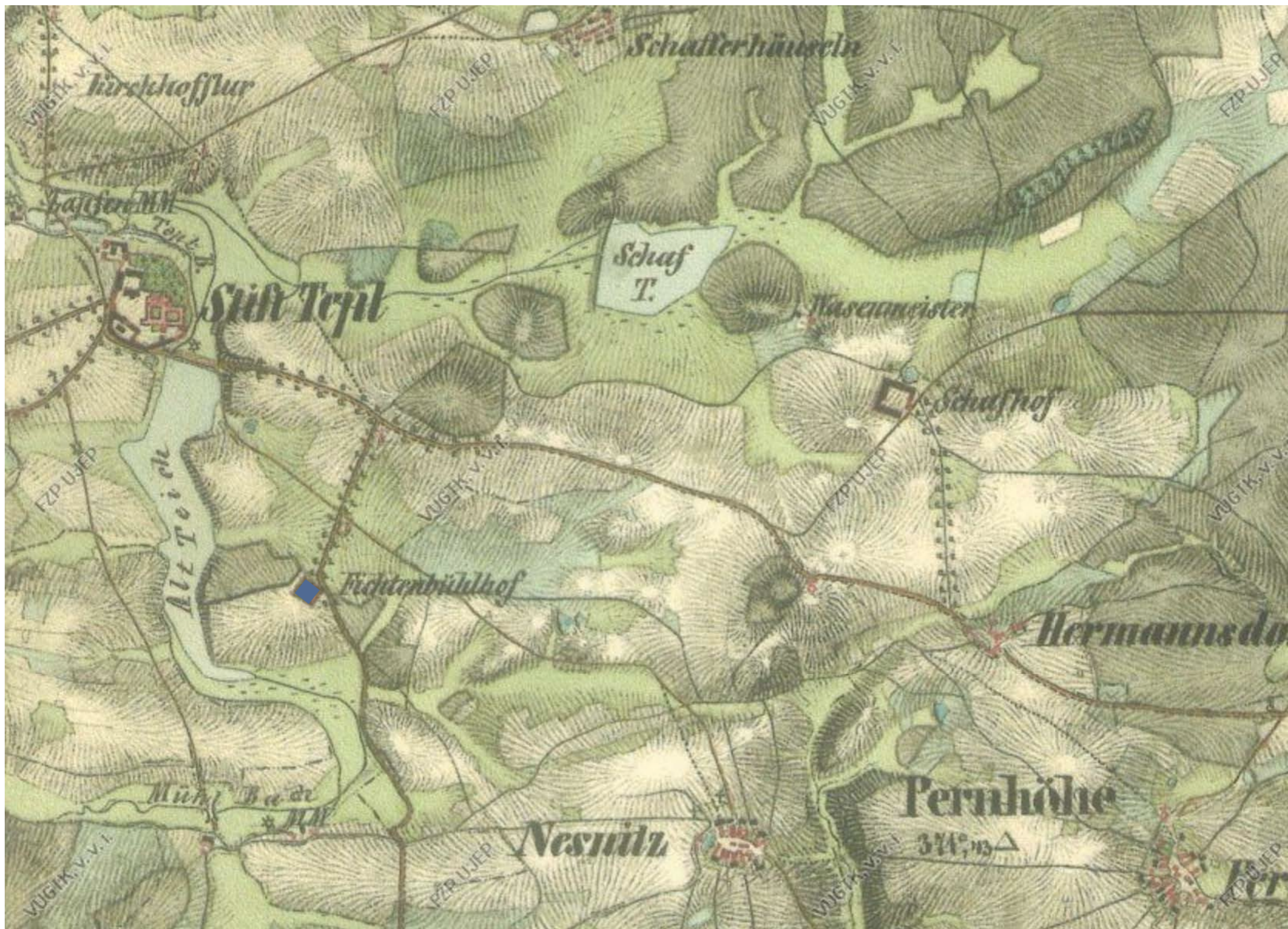
SMRČÍ DVŮR

42 foto: Robert Ch. (2020)

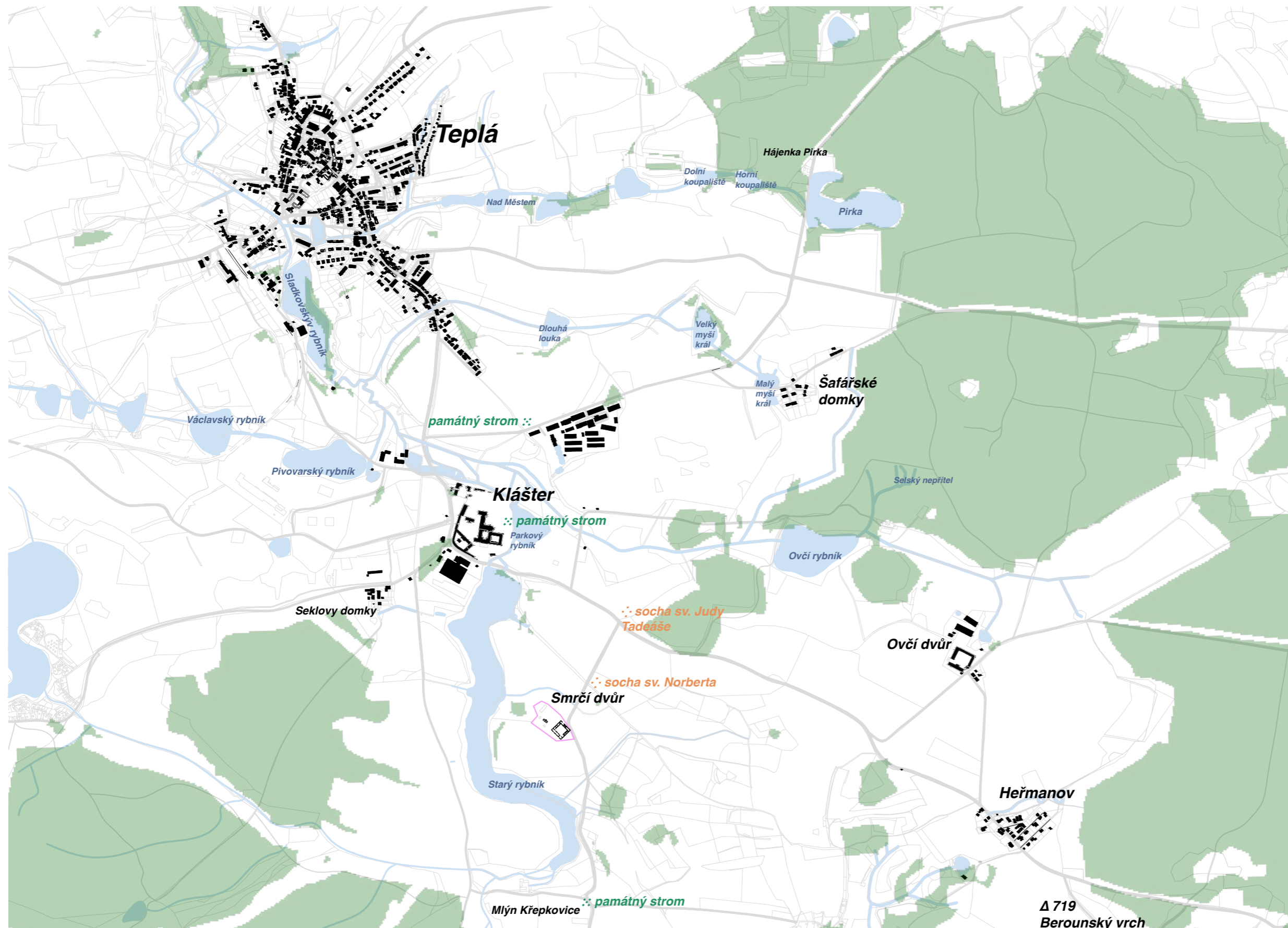

Mapa je z roku 1846, tedy 5 let po dostavbě Smrčího dvora.

Je zde dobře vidět napojení Smrčího i Ovčího dvora na Klášter Teplá pomocí alejí stromů lemujících jejich příjezdové cesty. Jedná se o barokizující kompozici, kdy je dvůr alejí napojen na klášter a směrem do polí je již ponechána volná nezměněná krajina. U napojení cesty vedoucí od Smrčího dvora k hlavní komunikaci je umístěna socha sv. Judy Tadeáše a v blízkosti vjezu do dvora se nachází socha sv. Norberta. Tyto dvě sochy dnes připomínají zaniklou kompozici, kterou ve svém návrhu obnovují vysázením stromů podél příjezdových cest.

Δ 719
Berounský vrch

44 foto: Jan Gryc (1973)

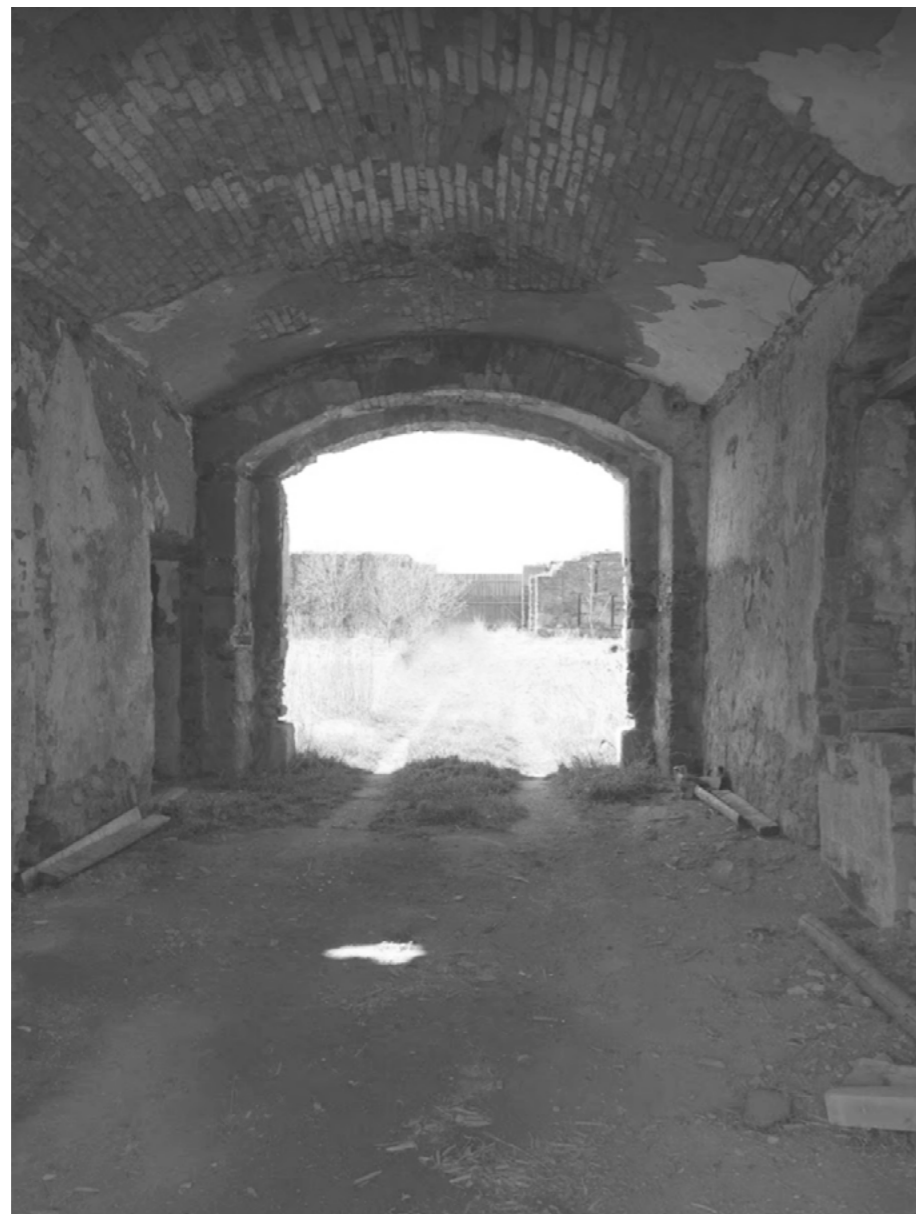
46 foto: Pavel Hájek (2010)

45 foto: Jan Gryc (1989)

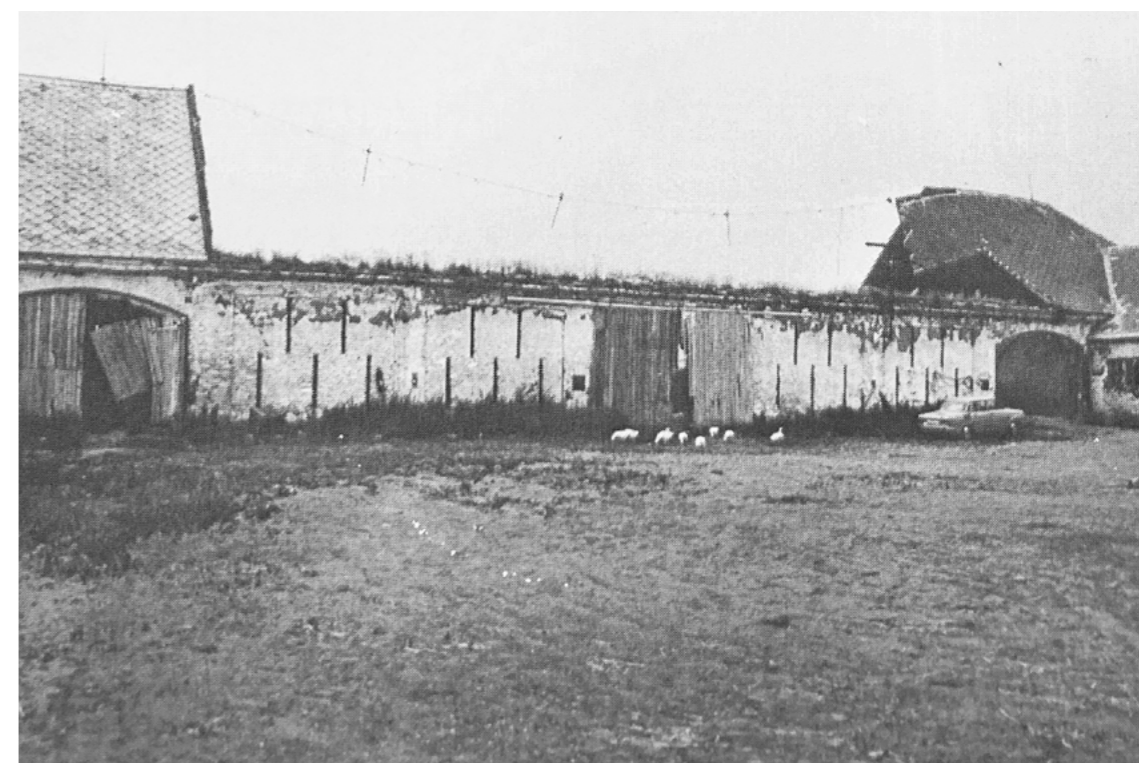
47 foto: Petr Koldovský (2015)

48 pohled do dvora od hlavní brány (2019)

49 pohled na hlavní budovu ze dvora (1973)

50 pohled na stodoly v jižní části (1973)

Smrčí dvůr

Tento hospodářský dvůr byl založen opatem tepelského kláštera Melchiorem Mahrem (1836-1842). Jeho stavbu prováděl v letech **1840-1841** vrchnostenstský zednický mistr Florian Plescher a tesařské práce měl na starost Wenzl Hacker. Dvůr se nachází na dohled od Kláštera Teplá jihovýchodním směrem. Je položený nejbližší ze všech 7 zmiňovaných dvorů, jež patří do hodnotného souboru hospodářských dvorů tepelského kláštera a od roku 2005 je kulturní památkou. Soubor je výrazným krajinnotvorným prvkem Tepelské vrchoviny.

Smrčí dvůr stojí ve zvlněné krajině uprostřed polí. Má čtvercový půdorys uzavřeného dvora, který tvoří čtyři křídla jednopodlažních budov.

Dominantní je severovýchodní křídlo, uprostřed něhož je obytný dvoupatrový dům s valbovou střechou. V přízemí tohoto objektu je hlavní průjezd do dvora z přilehlé silnice. Po stranách na tento objekt navazují chlévy.

Severovýchodní křídlo a na něj navazující části křidel na jihovýchod a severozápad bývaly plochostropé. Vnější průčelí je osově symetrické o 6_3_6 osách. Po stranách středové obytné části se ve slepých arkádách nacházejí původně stájová okna, jejichž otvory jsou dnes zazděné a zabeďněné. Ve vrcholu obytné budovy býval kamenný prvek - znak tepelského kláštera. Sokl celého křídla je obložen kamennými deskami. Dvorní průčelí má 4_3_4 osy. Vstup do obytného patra je z průjezdu a v ose protější stěny je vstup do chléva. **Jihozápadní křídlo** je tvořeno stodolou, která byla původně zastřešena sedlovou střechou a měla 3 dvojice průjezdných vrat. Dnes zůstaly zachovány jen kamenné obvodové stěny s četnými provětrávacími štěrbinami a otvory po vratech. V **severozápadním** křídle byly chlévy a do dnes zůstala dochována jen severní část bez střechy. **Jihovýchodní** křídlo, v jehož východní části byly obytné místnosti taktéž tvořily chlévy.

V roce 2002 bylo nařízeno odstranění stavby. Hodnotné kamenické a sochařské prvky měly být sneseny a předány Klášteru premonstrátu v Teplé. Důvodem tohoto rozhodnutí bylo zjištění, že veškeré budovy jsou v havarijním stavu. V objektu byly zřícené části krovů a kleneb. Vypadávaly části narušených říms a klenutí nad otvory. Masivní vazné trámy barokního krovu kdosi vyřezal. Veškeré zdivo bylo odshora promáčeno, stropy a podlahy se propadaly.

K odstranění stavby však nedošlo a v roce 2010 byla provedena konzervace. Byl podepřen meziklenební pas pod pravou boční stěnou hlavní budovy. Dále byly podepřeny přilehlé placky v hlavní budově a torza kleneb navazujícího chléva. Otvory s narušeným nadpražím, byly zazděny cihelným zdivem na nastavenou maltu, aby se zamezilo hroucení záklenků. Byly zazděny jizvy po odcizených kamenných římsách a kamenném obkladu soklu ve zdivu hlavní budovy. Byly dozděny a zazděny otvory vnějšího obvodového pláště, včetně zborcených částí, do původní výše. Dvojitou zalaťovanou lepenkou na bednění byl zakryt krov. Schodiště do patra nebylo záměrně opraveno, aby byl ztížen přístup vandalům. Bylo doporučeno zadrnování korun zdiva jílem a osázení netřeskem, který vydrží dlouhou dobu bez zálivky, nevadí mu velké teplo ani silné sluneční paprsky, a vystačí s minimem půdy.* ** * ** * ** * ** *

* DINGA, Jiří, 2010. *Souhlas s provedením ohlášené stavby "Konzervace Smrčího Dvora Teplá, Klášter č.p.45"*. Archiv Stavebního úřadu Teplá.

** FIALA Jaroslav, KNETLOVÁ Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 1617. Sign.: 2V1a 1-?. Evid. jedn.: kar 400. Státní okresní archiv Cheb.

*** FIALA Jaroslav, KNETLOVÁ Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 2273. Sign.: S1 31. Evid. jedn.: tvy 741-753. Státní okresní archiv Cheb.

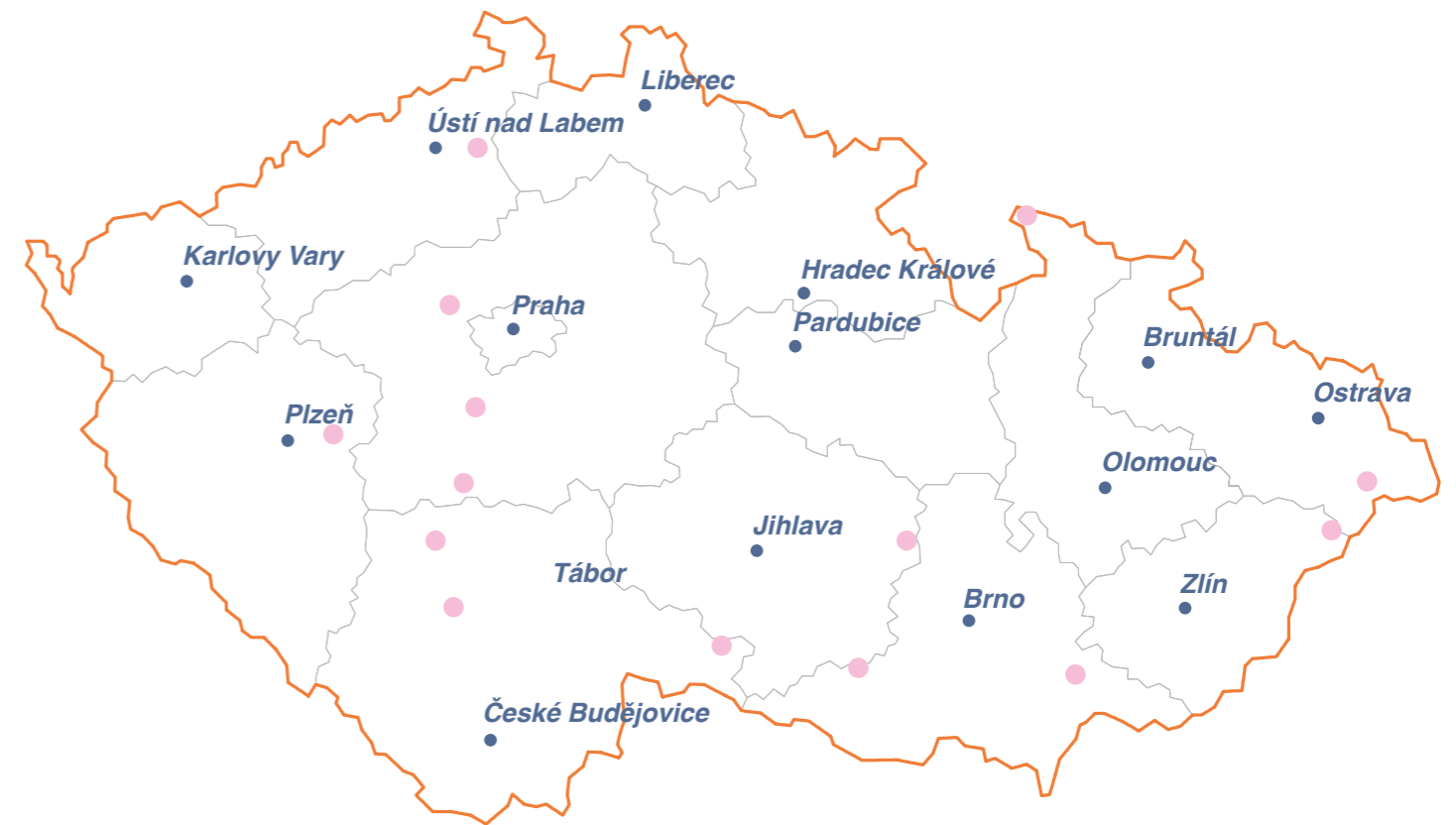
**** FIALA Jaroslav, KNETLOVÁ Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 2273. Evid. jedn.: kar 586. Státní okresní archiv Cheb.

***** Prázdné domy. Dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/812-smrci-dvur>

***** Národní památkový ústav, Památkový katalog. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/smrci-dvur-17956131>

51 foto: Petr Koldovský (2015)

● *Terapeutické komunity v České republice*

_NAVRÁCENÍ PŮVODNÍ HOSPODÁŘSKÉ FUNKCE

Převedené však do současné formy ekologického a udržitelného zemědělství.

_TERAPEUTICKÁ KOMUNITA

Propojení udržitelného zemědělství a očistné práce na farmě s léčbou psychických problémů či závislostí.

JAK DÁL?

Terapeutická komunita

Začátky používání skupinové terapie souvisejí s koncem druhé světové války a posttraumatickým stresem britských vojáků. Byla zřízena léčebná zařízení pro narušené vojáky Northfield Hospital v Birminghamu a v nemocnici Mill Hill v Londýně. Důležitou osobností ve zkoumání a propracování systému fungování terapeutické komunity byl Maxwell Jones. Terapeutické komunity pomáhají lidem s psychickými problémy, závislostí na drogách či závislostí na alkoholu.

První terapeutická komunita pro drogově závislé v České republice byla založena v roce 1991 organizací Sananim. Druhou terapeutickou komunitou, jež Sananim provozuje je TK Karlov, která je jedinou terapeutickou komunitou v České republice, kde může mít rodič po celou dobu léčby dítě u sebe.

Jednou z hlavních aktivit v terapeutických komunitách je práce na zahradě, která pomáhá klientům mentálně relaxovat a najít klid. Práce na zahradě také pomáhá zlepšit jejich fyzickou kondici a rozvíjet dovednosti v oblasti zemědělství. Klienti se podílejí na pěstování zeleniny a ovoce, které následně využívají ve společné kuchyni.

Další důležitou aktivitou je starost o zvířata. V terapeutických komunitách se chová několik druhů zvířat, zpravidla krávy, ovce, kozy, prasata či drůbež. Péče o ně pomáhá zlepšit sociální a emocionální dovednosti a vztahy a v neposlední řadě rozvíjet péči a zodpovědnost.

Součástí programu jsou pravidelné skupinové terapie, které se zaměřují na různá témata a hlavně na fungování jednotlivých klientů a skupin v rámci komunity. Řeší se případné konflikty, které v komunitě během dne nastávají, či jiná vzájemná nepochopení a problémy s komunikací. Jedním z cílů terapií je reflektování chování klienta ve skupině a zpětná vazba ostatních, jak jeho chování vnímají.

Průběh dne v komunitě

Den začíná v komunitě zhruba v 7 ráno rozvíčkou a během. Dále následuje ranní hygiena, snídaně a ranní skupinová terapie. Po ní mají klienti terapii prací, kdy pracují na zahradě, starají se o zvířata či pomáhají opravit statek. V poledne bývá oběd, který vždy připravují ti klienti, kteří mají službu. Po obědě je pro klienty přichystán různorodý odpolední program, kdy mohou sportovat, jít na výlet nebo se účastnit tématických terapií zaměřené na užší skupiny. Zhruba v 18 hodin je večeře, po které je další skupinová terapie cca do 20 hodin. Po terapii mají klienti volno, které tráví dle svého uvážení například hraním deskových her nebo sledováním filmu v komunitní místnosti.

Pravidla v komunitě

V komunitě se všechny důležité záležitosti řeší v přítomnosti klientů i týmu terapeutů. Každý klient si v měsíčních plánech sám stanovuje úkoly na příští měsíc. Pro klienty platí různá pravidla, které se odvíjí od doby, kterou strávili v komunitě - pobyt je rozdělen do

čtyřech fází. Komunita je založena na společném rozhodování a řízení. Zaměstnanci i klienti se setkávají dvakrát měsíčně na Velkých komunitách, kde se rozhoduje o klíčových záležitostech komunity, jako je změna pravidel a přesun klientů do vyšších fází.

Nultá fáze trvá 14 dnů. Během těchto prvních dvou týdnů se zmapuje klientova situace, zformulují se jeho problémy a následný léčebný plán. Na konci nulté fáze se klient rozhodne, jestli zůstane v komunitě a následně podepíše smlouvu.

První fáze trvá 1 až 2 měsíce. Klient se během první fáze snaží vytvořit základní vztah ke komunitě, zmobilizovat vlastní sílu a zlepšit psychickou a fyzickou kondici. Základním cílem tohoto období je motivace klienta ke změně.

Druhá fáze trvá 3 až 4 měsíce. Během ní klient přebírá náročnější úkoly a odpovědnost za druhé. Terapeuti se snaží zaměřit na sebezpoznaní klienta a věnovat větší pozornost vztahu klienta k societě.

Třetí fáze trvá cca 4 měsíce. V rámci této fáze se klient vystřídá na čtyřech pozicích, jimiž jsou - šéf úklidu, šéf zvířat, šéf kuchyně a šéf domu, které koordinuje pozice předchozí. Klient se také během této fáze učí žít v běžném světě a postupně se odpoutává od komunity a skupiny. Nachází si práci mimo komunitu a poté i bydlení. Délka pobytu v komunitě se může velmi lišit. Vždy záleží na konkrétním klientovi a jeho adaptabilitě na skupinu a prostředí. Zároveň se hodnotí jeho progres v rámci skupinových terapií, ale i mimo ně. Například v terapeutické komunitě Karlov téměř 80 % matek program úspěšně dokončí a celkově projde Karlovem přibližně 75 klientů ročně.*** **

* rozhovor s RNDr. Martinem Ratajem, terapeutem z Adiktologická ambulance SANANIM pro mladistvé a dospělé

** rozhovor s Mgr. Karlem Chodilem, vedoucím Terapeutické komunity Karlov

*** RYCHLÍKOVÁ, Apolena a ŠPLÍCHAL, Pavel, 2022. PIKO: Tak přijel ses tu léčit, nebo ne? *Alarm*. [online]. [cit. 22.1.2023]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2022/10/piko-tak-prijel-ses-tu-lecit-nebo-ne-v-terapeuticke-komunitě-se-na-sebe-hraje-jen-do-te-miry-do-ktere-to-neni-destruktivni-pro-ostatni/>

NÁVRHOVÁ ČÁST

Autorská zpráva

Při výběrání tématu mé diplomové práce se zádáním *BOD V KRAJINĚ* jsem hledala téma, které by mělo blízko k přírodě, nějakým způsobem z ní vycházelo a dalo by se na něj navázat. Nalezení souboru hospodářských dvorů tepelského kláštera se tak stalo ideální odpovědí na moje hledání. Hned na začátku jsem si stanovila, že v návrhové části se budu blíže zabývat revitalizací Smrčího dvora. Pro lepší pochopení typologie, kontextu místa a vůbec celkové hodnoty tohoto souboru jsem se v analytické části zabývala všemi 7 dvory, abych se následně mohla lépe věnovat Smrčímu dvoru.

Tento hospodářský dvůr se nachází na mírně vyvýšeném místě, v těsné blízkosti Tepelského kláštera, uprostřed luk a polí. Jeho izolovanost v krajině může být jeho předností, avšak v určitých ohledech i slabinou. Pro jeho izolovanou polohu jsem se rozhodla pro navržení terapeutické komunity a malého hospodářství. Navazuji tak na jeho původní funkci, kterou však dále rozvíjím o nové téma terapeutické komunity.

Smrčí dvůr má téměř čtvercový půdorys a z jeho původního objemu zbyly pouze obvodové zdi a hlavní obytná budova s provizorně opravenou střechou. Zbylé střechy, krovy, ale i klenby v důsledku dlouholetého zanedbávání spadly a dvůr je nyní spíše takovou smutnou vzpomínkou na jeho někdejší krásu a majestátnost.

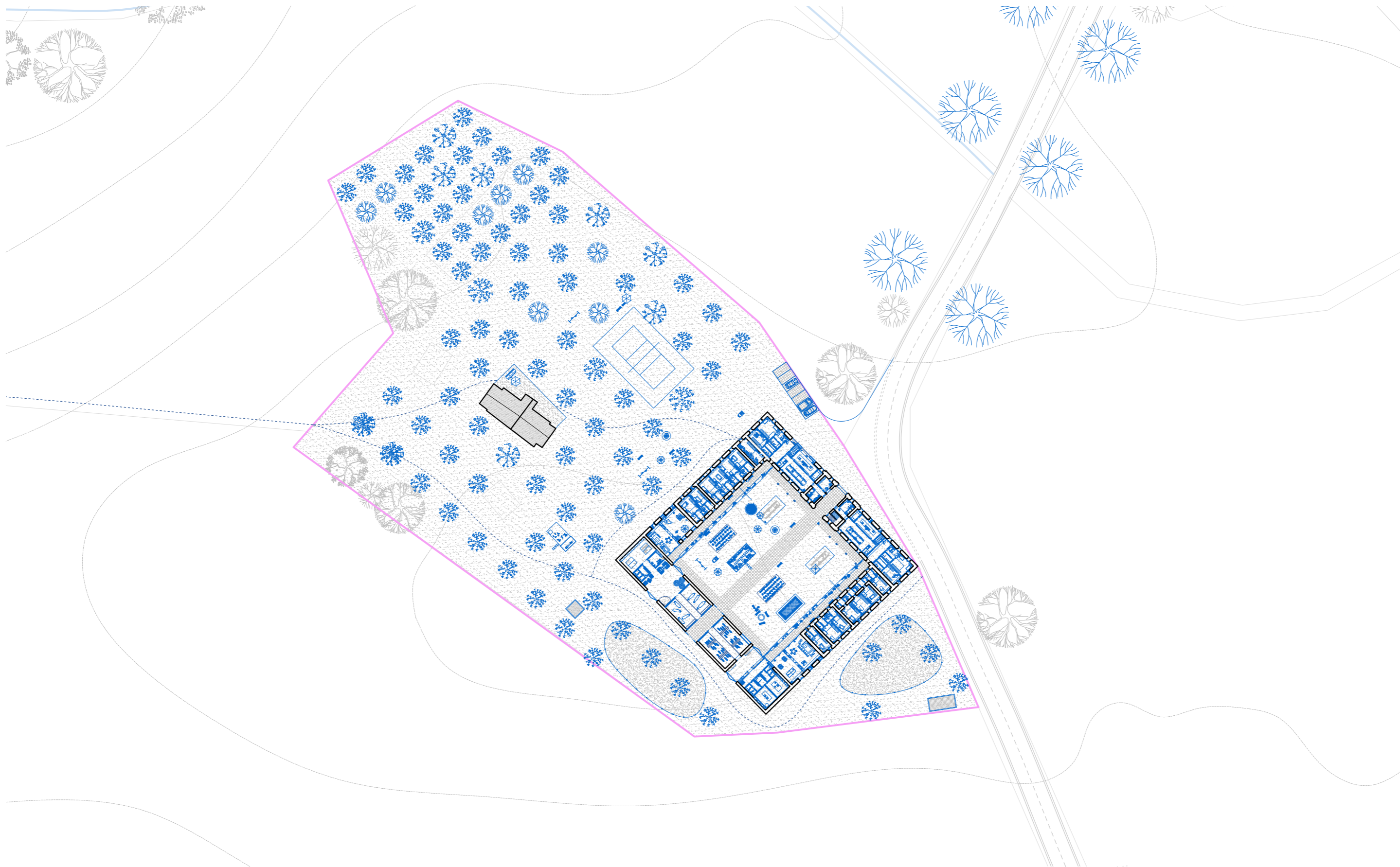
Rozhodla jsem se tedy pro jeho revitalizaci a najít vhodného způsobu, jak cenné zbytky dvora zachránit a zároveň doplnit o nové prostory, které budou vyhovovat dnešním potřebám.

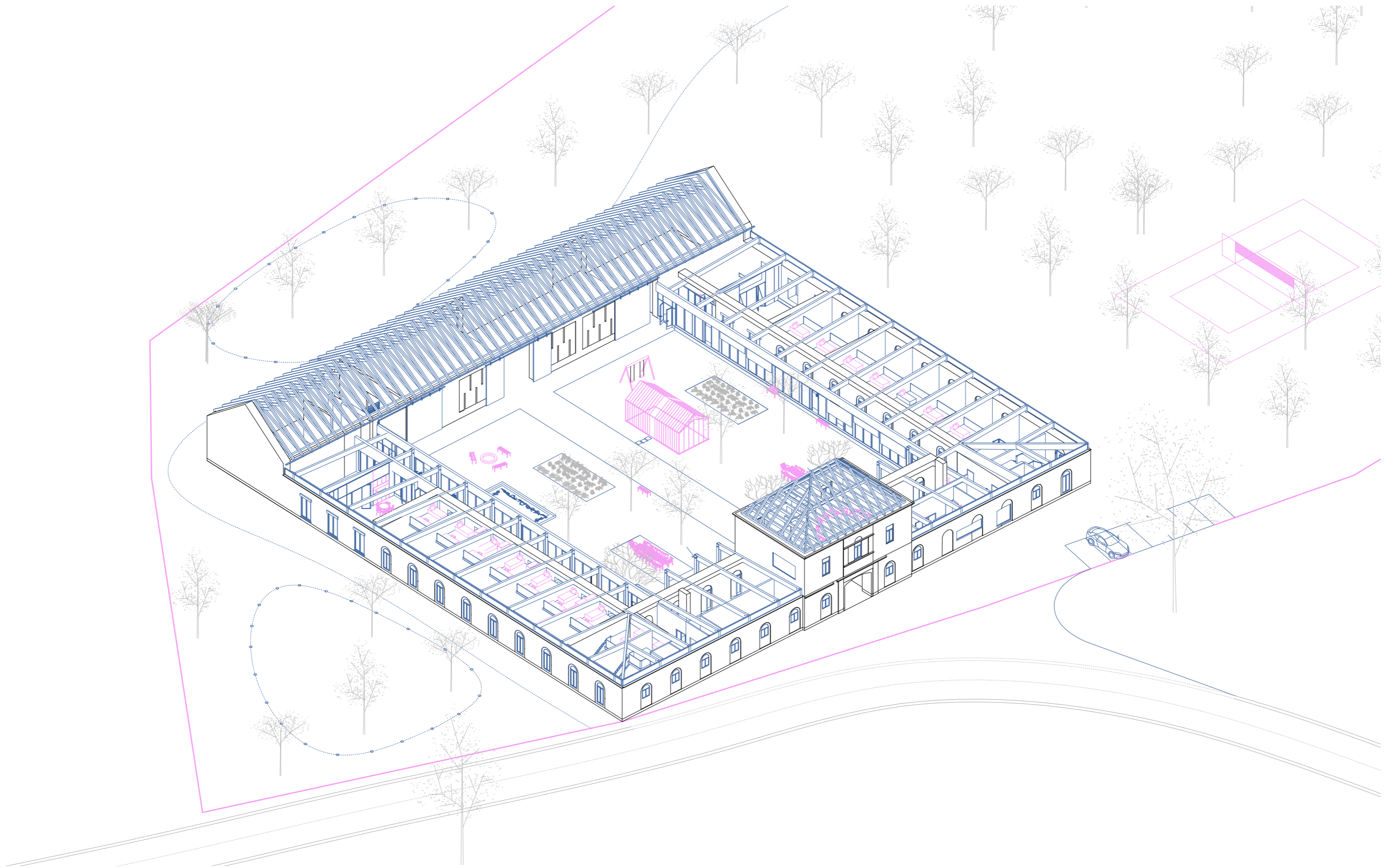
V přízemí navrhuji prostory pro dvě terapeutické komunity, které užívají společný dvůr a mají spojené skupinové terapie. V pravém křídle umísťuji pokoje pro matky/otce s dětmi a do levého křídla navrhuji pokoje pro mladé. Pokoje jsou uzavřeny z jedné strany jídelnou s kuchyní a z druhé strany komunitními místnostmi, teda jakýmsi obývacím pokojem. Obě komunity se pomyslně, ale během terapií i doslovně potkávají ve společném prostoru ve druhém patře, kde je navržena velkorysá, prosvětlená místnost pro každodenní terapie. V posledním křídle, bývalých stodolách je umístěno malé hospodářství, dílna, moštárna a sýrárna.

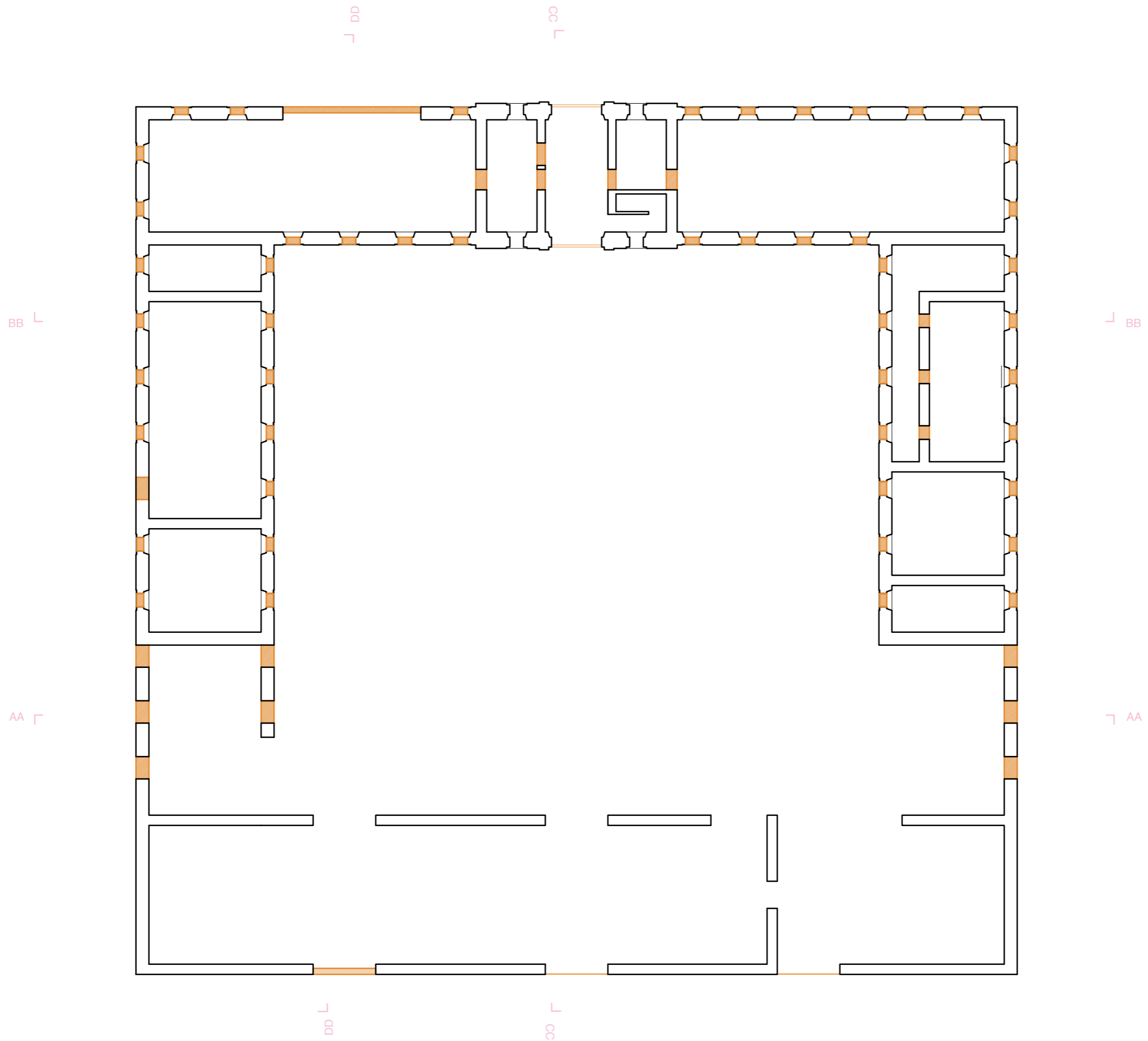
Uspořádání vnitřního dvora reaguje na osy okenních otvorů a respektuje barokní půdorys jinak klasicistní stavby. Na dvoře je navrženo několik záhonů, skleník a samočistící jezírko. Před jídelnami jsou zpevněné plochy, aby bylo možné v letních měsících jít venku, ve stínu ovocných stromů. Zbytek zahrady je ponechán více divoký, propisuje se do něj však rastr ovocných stromů, který je v severním konci hustší a směrem ke dvoru se uvolňuje. Ve východní a jižní části, v návaznosti na hospodářské budovy jsou navrženy ohrady pro ovce a krávy. Integrovaním zemědělské činnosti zahrnující pěstování zdravého jídla, chov hospodářských zvířat a provozování řemeslných dílen poskytují klientům smysluplnou a terapeutickou práci. Navíc tímto vzniká do velké míry udržitelný a samozásobitelský systém.

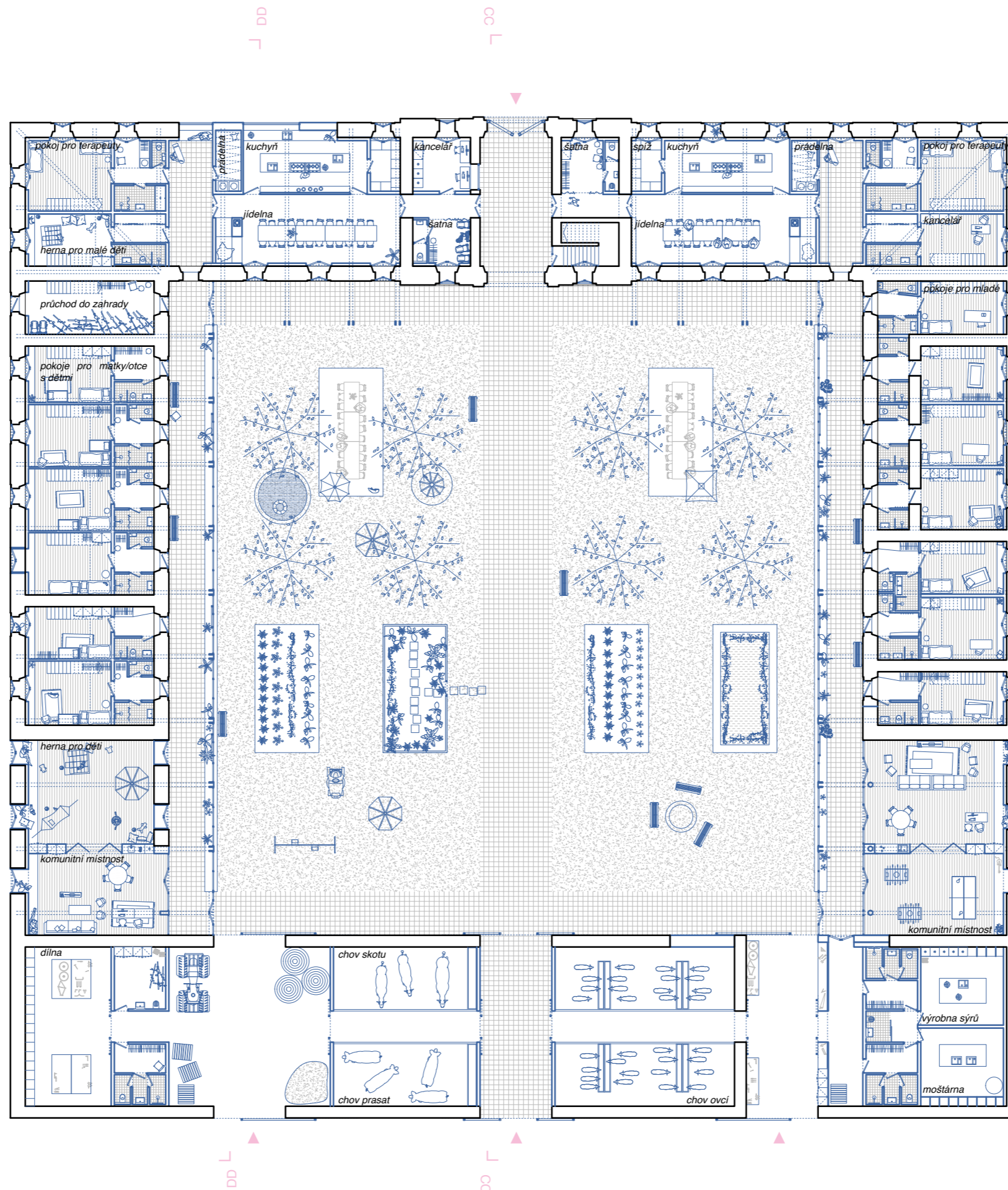
Navrženými prvky vstupují do objektu citlivě, s respektem, zároveň však přináším novou stavební vrstvu, jasně rozpoznatelnou. Nejvýraznějším zásahem je konstrukce nové pultové střechy, která překlene staré zdi a směrem do dvora vytváří prostor zimní zahrady, jakési křížové chodby. Tato střecha mi umožňuje ochránit původní zdivo a v zimní zahradě ho nechat neomítnuté díky vytvoření teplotně neutrálního prostoru mezi interiérem a exteriérem.

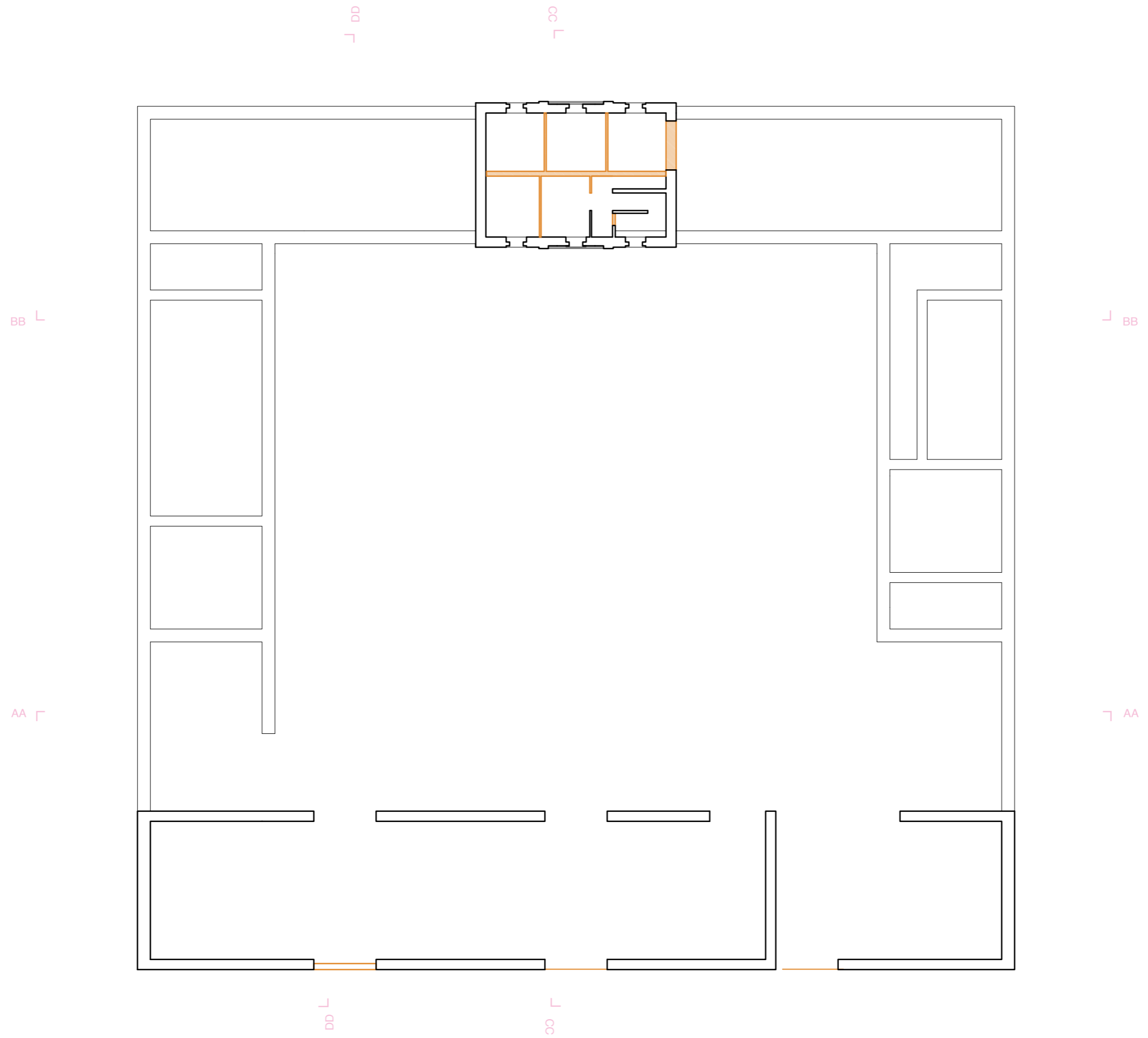

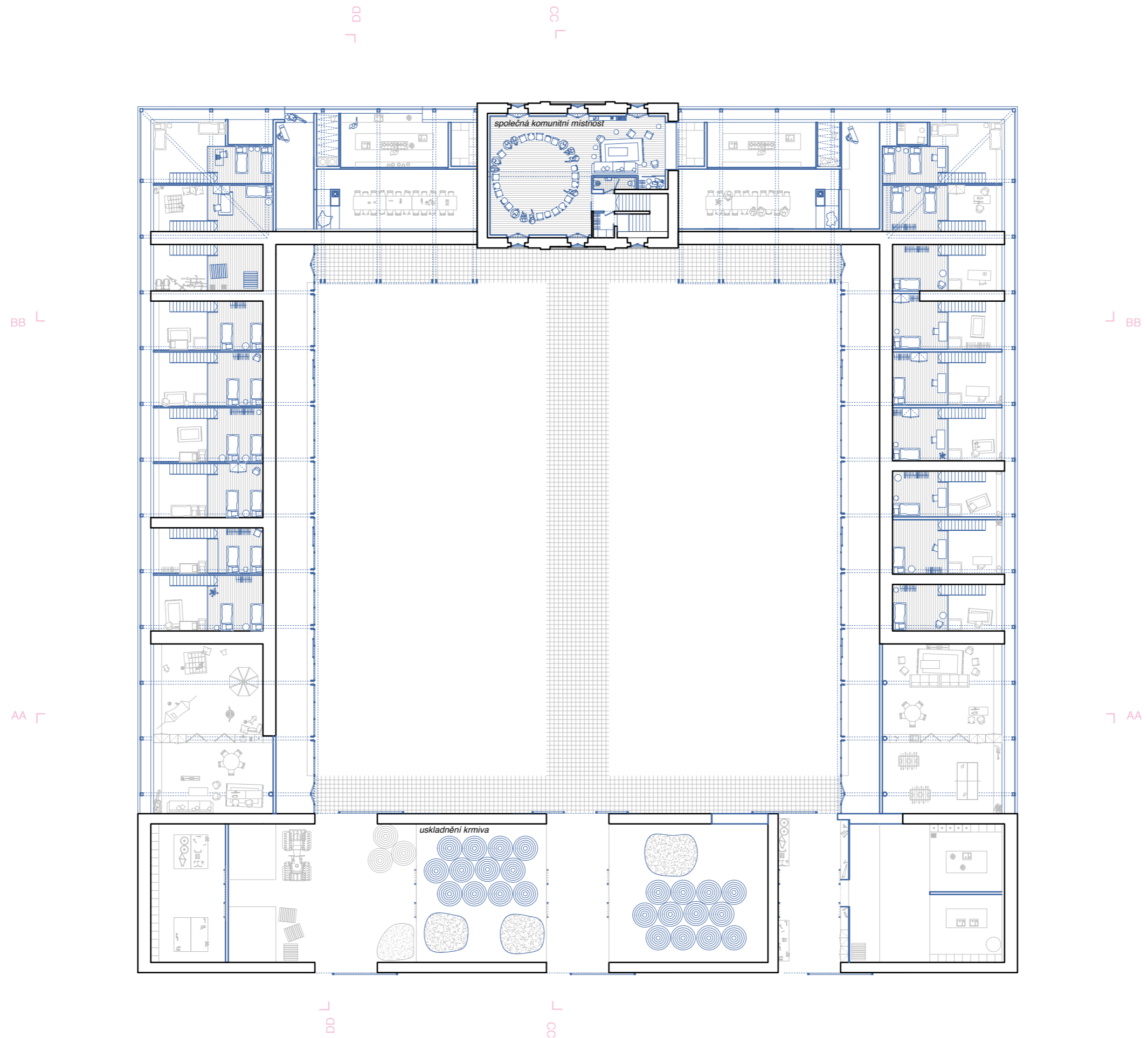

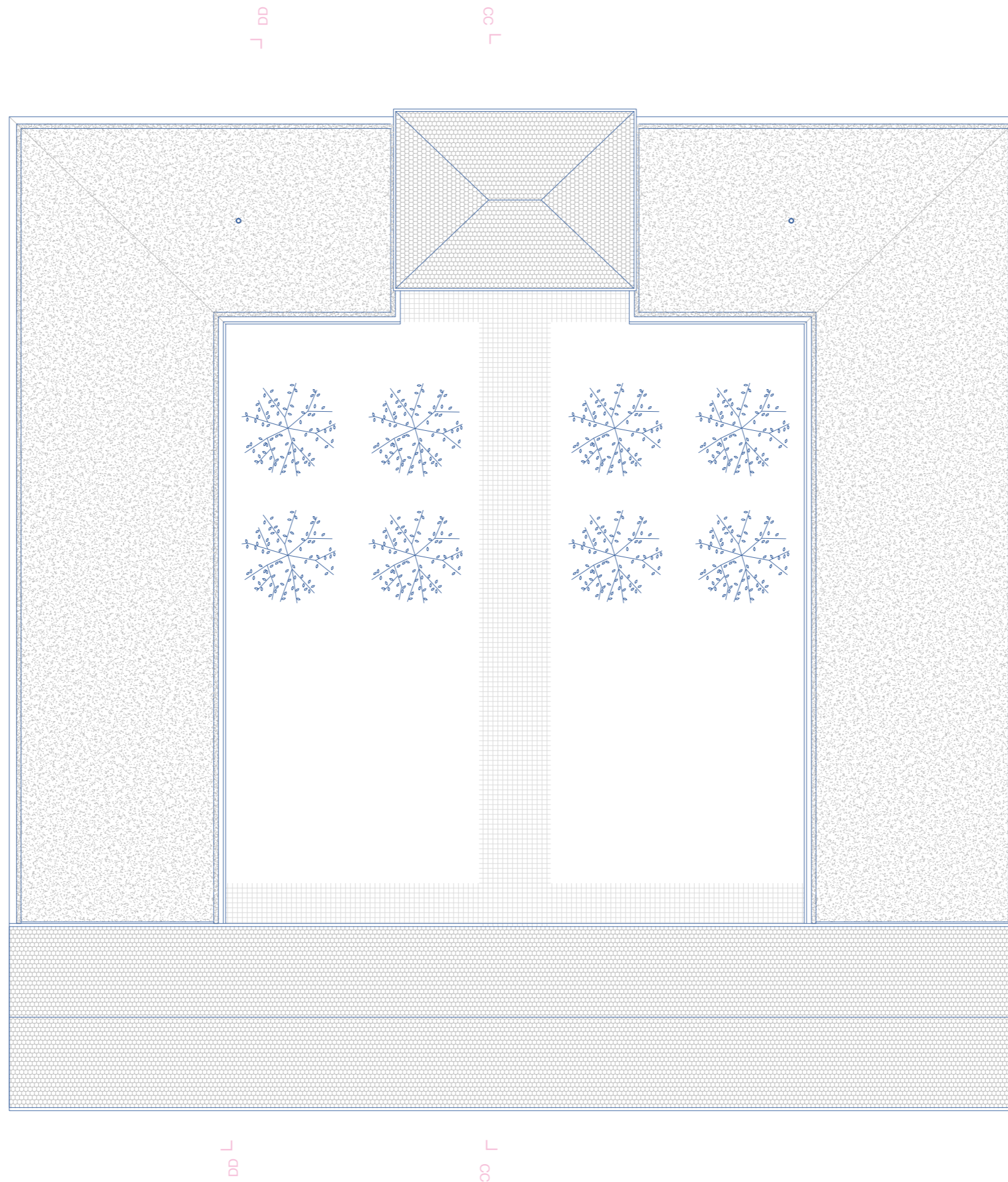

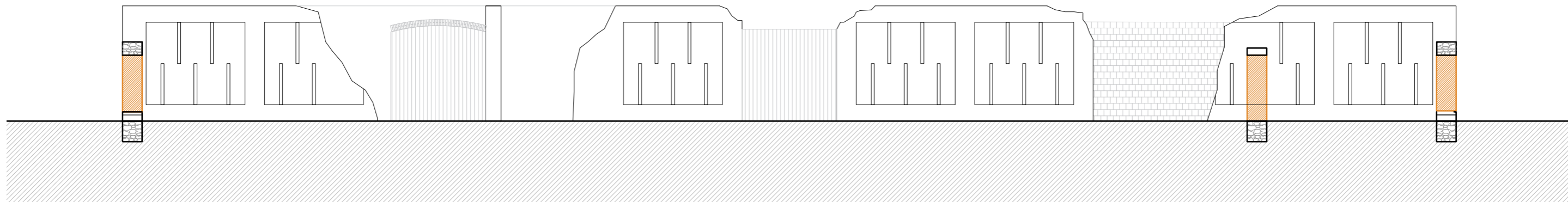

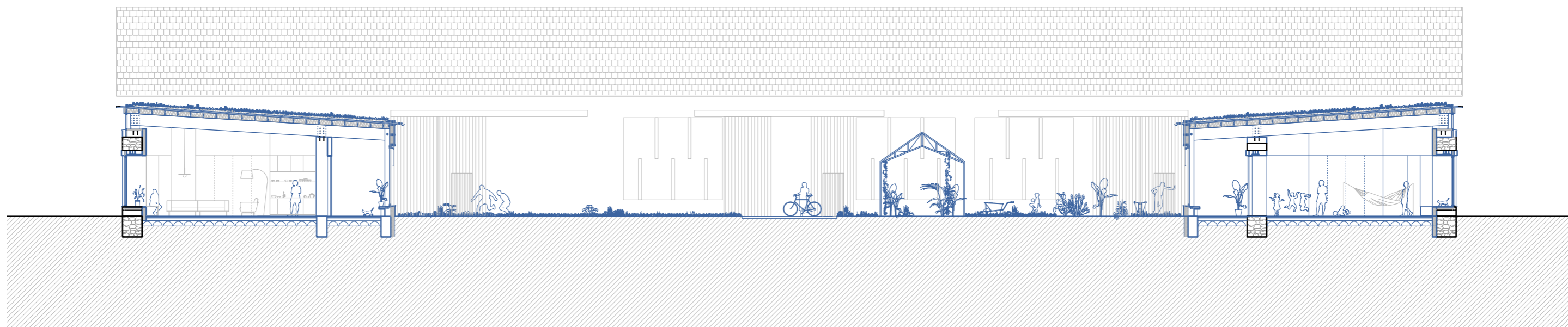

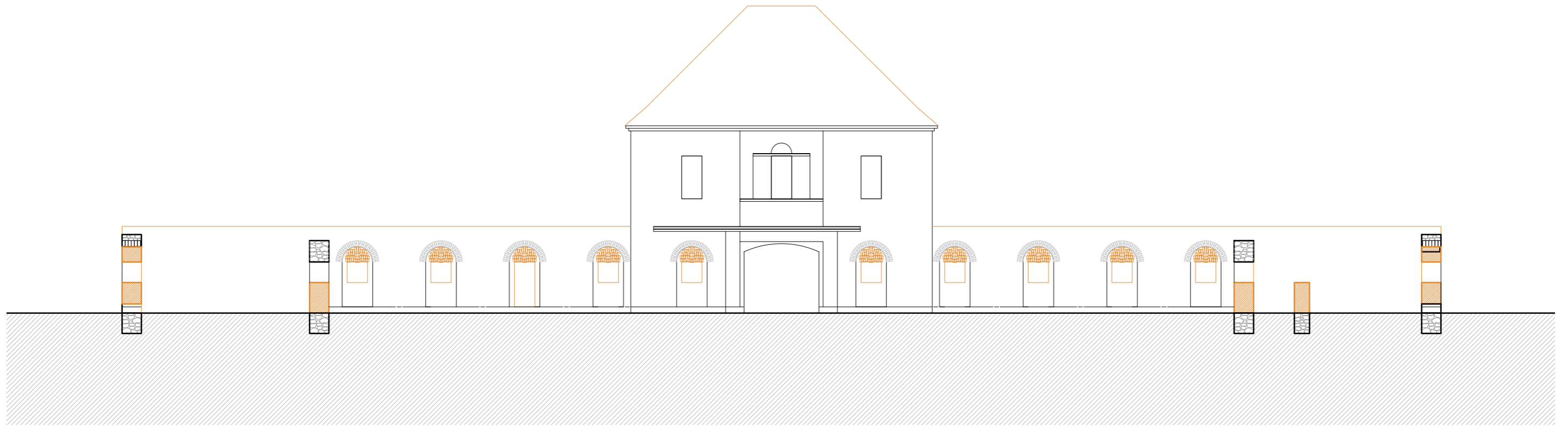

řez AA_stav + demolice

řez AA_návrh

5m

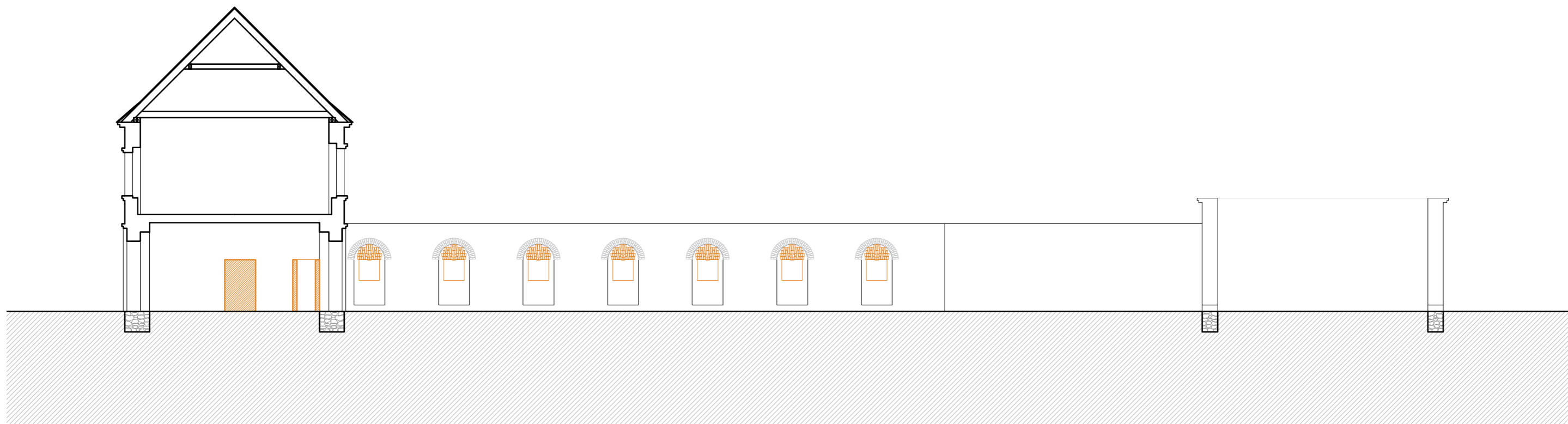

řez **BB**_stav + demolice

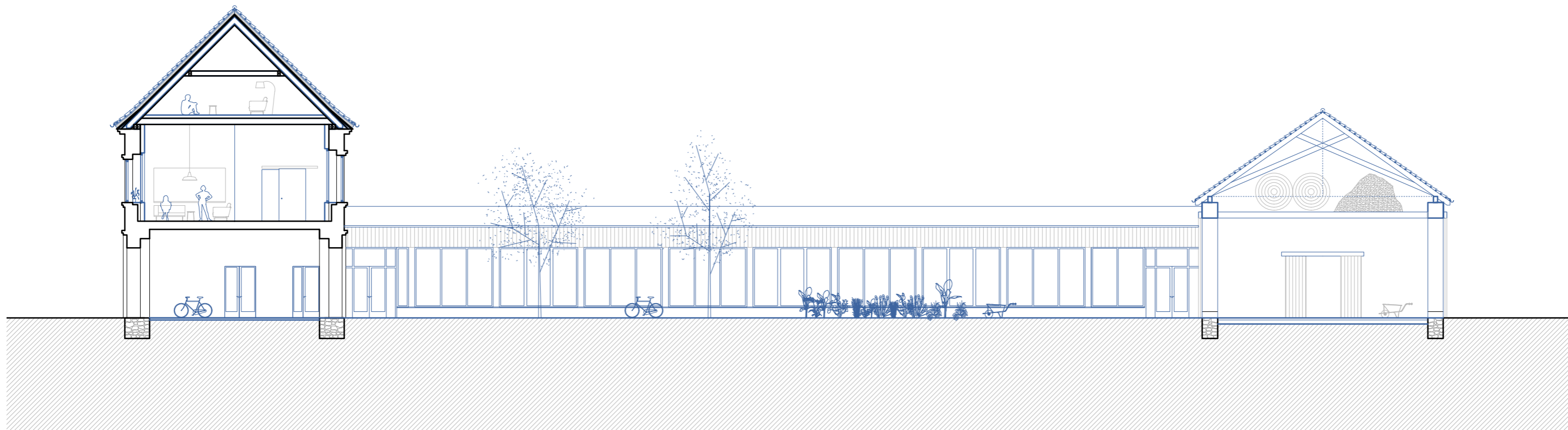

řez **BB**_návrh

5m

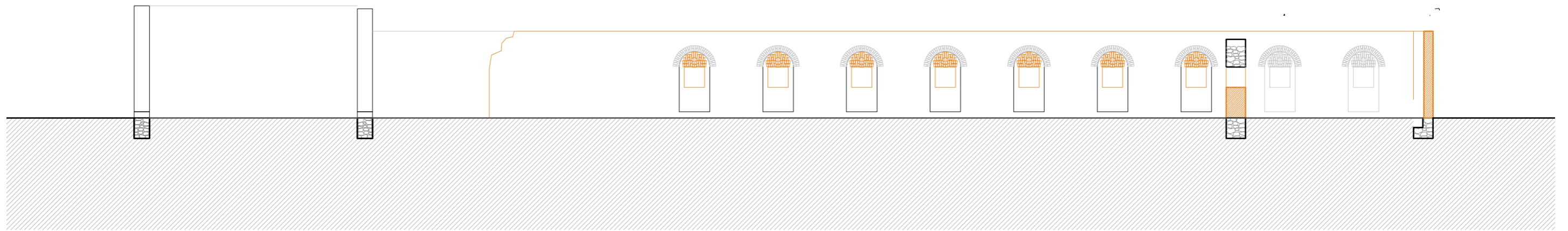

řez CC_stav + demolice

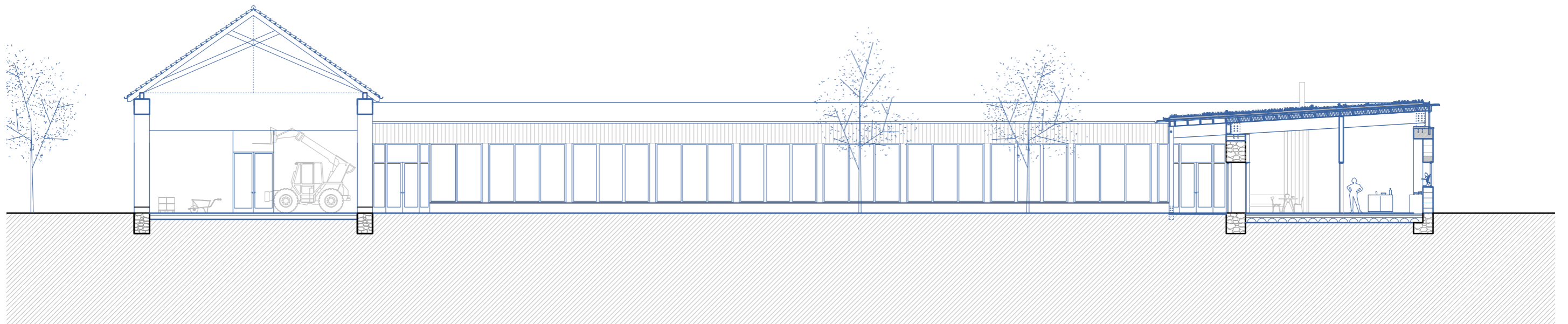

řez CC_návrh

5m

řez **DD** stav + demolice

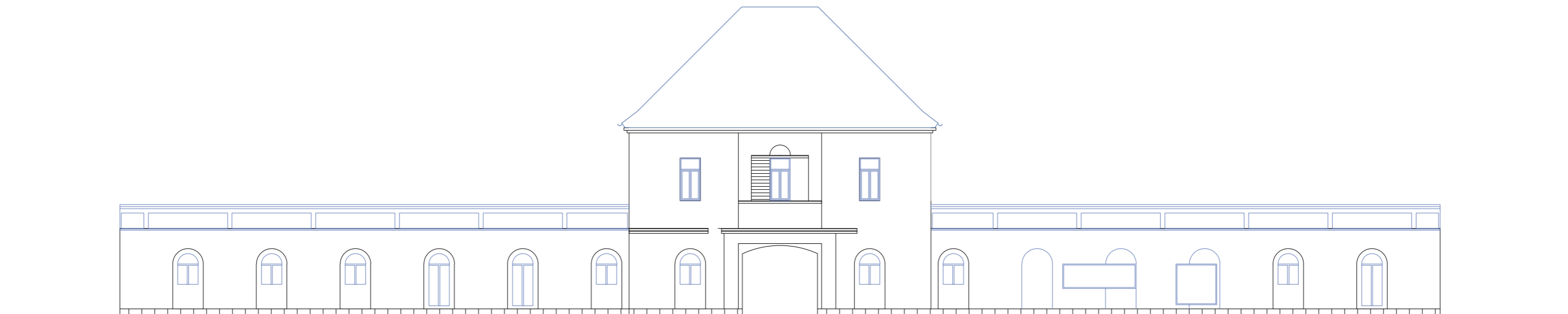

řez **DD**_návrh

5m

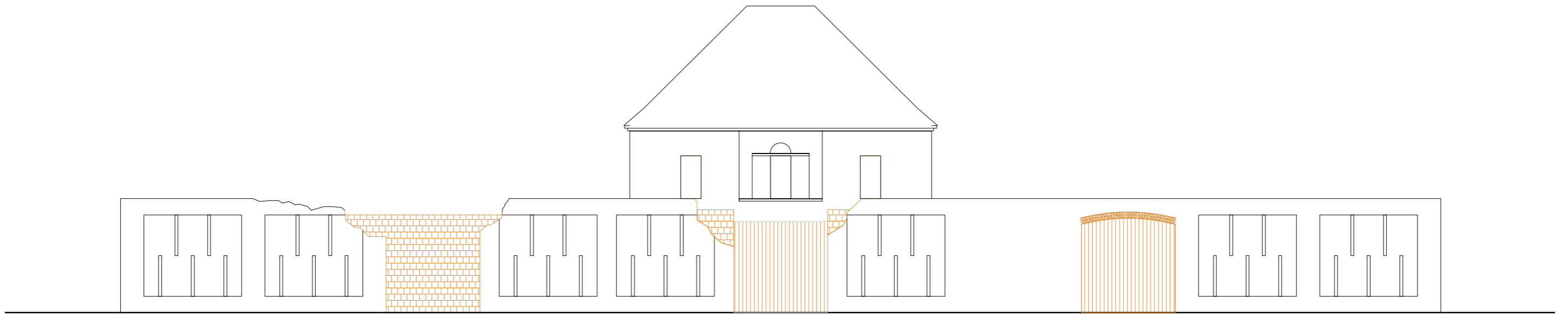

pohled **severovýchodní**_stav + demolice

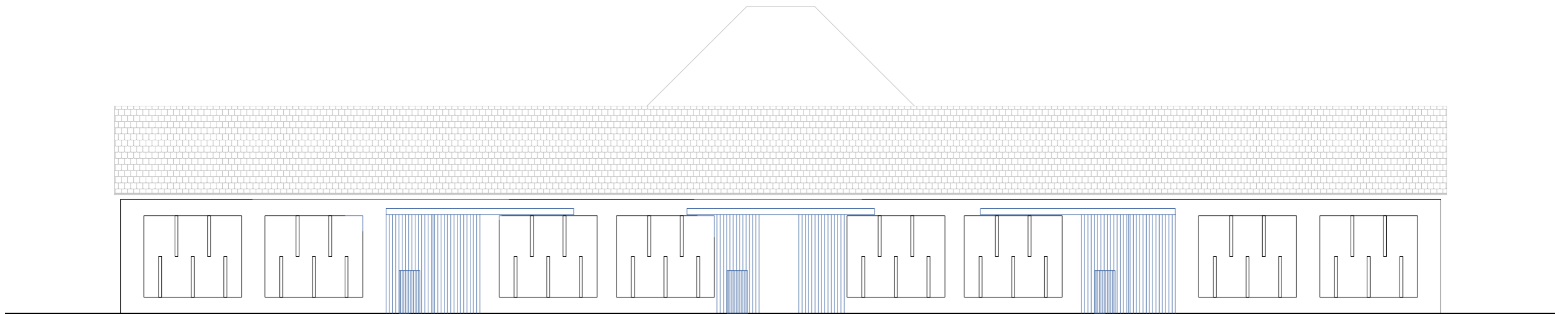

pohled **severovýchodní**_návrh

5m

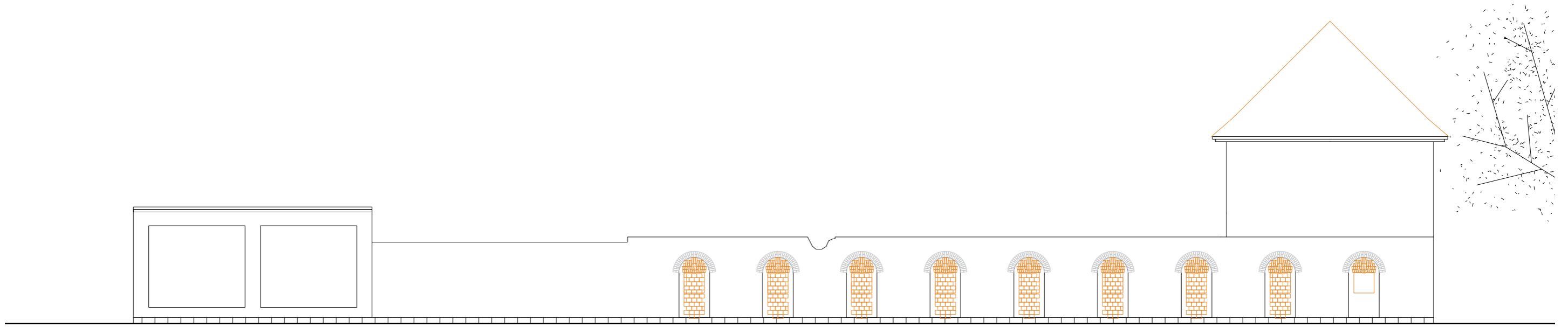

pohled **jihovýchodní**_stav + demolice

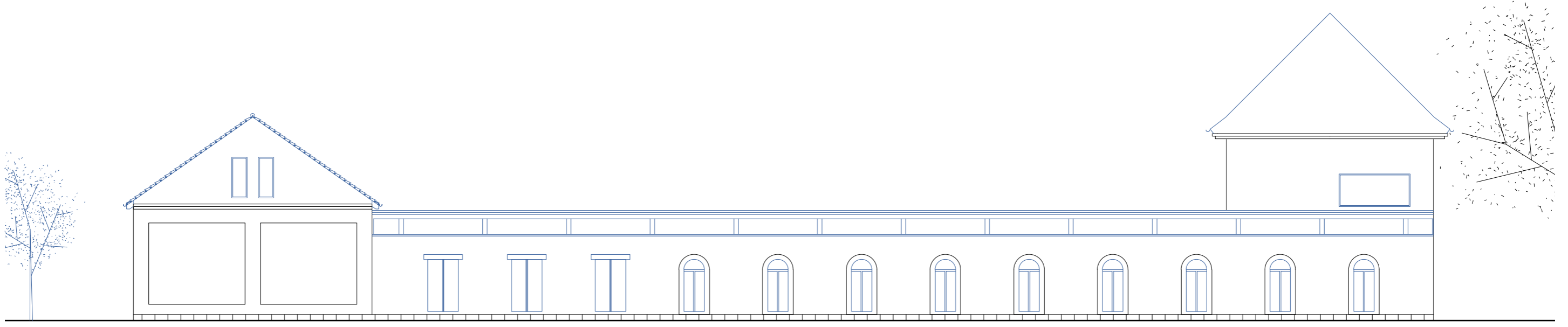

pohled **jihovýchodní**_návrh

5m

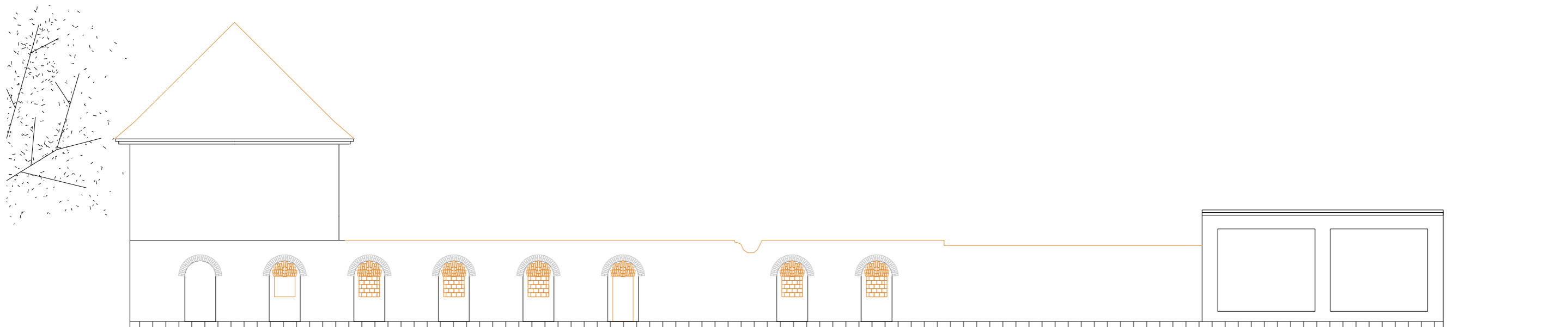
pohled **jihozápadní**_stav + demolice

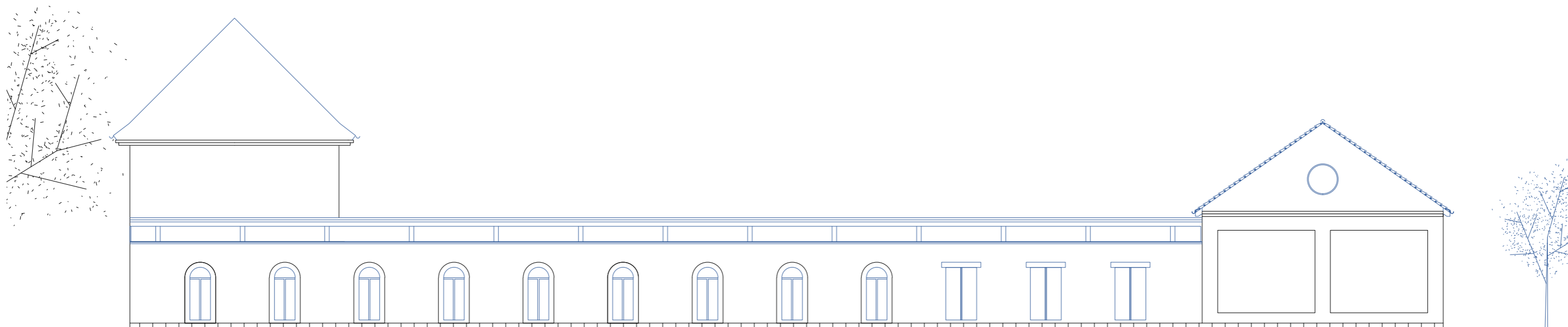
pohled **jihozápadní**_návrh

5m

pohled **severozápadní**_stav + demolice

pohled **severozápadní**_návrh

5m

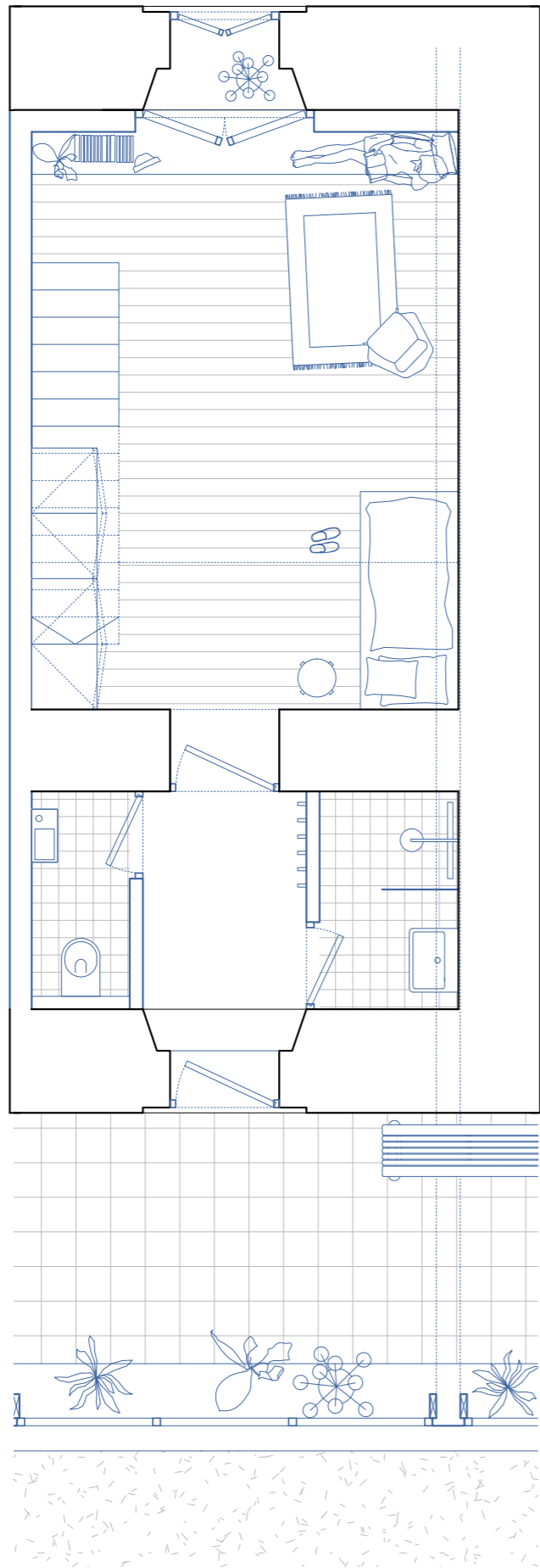

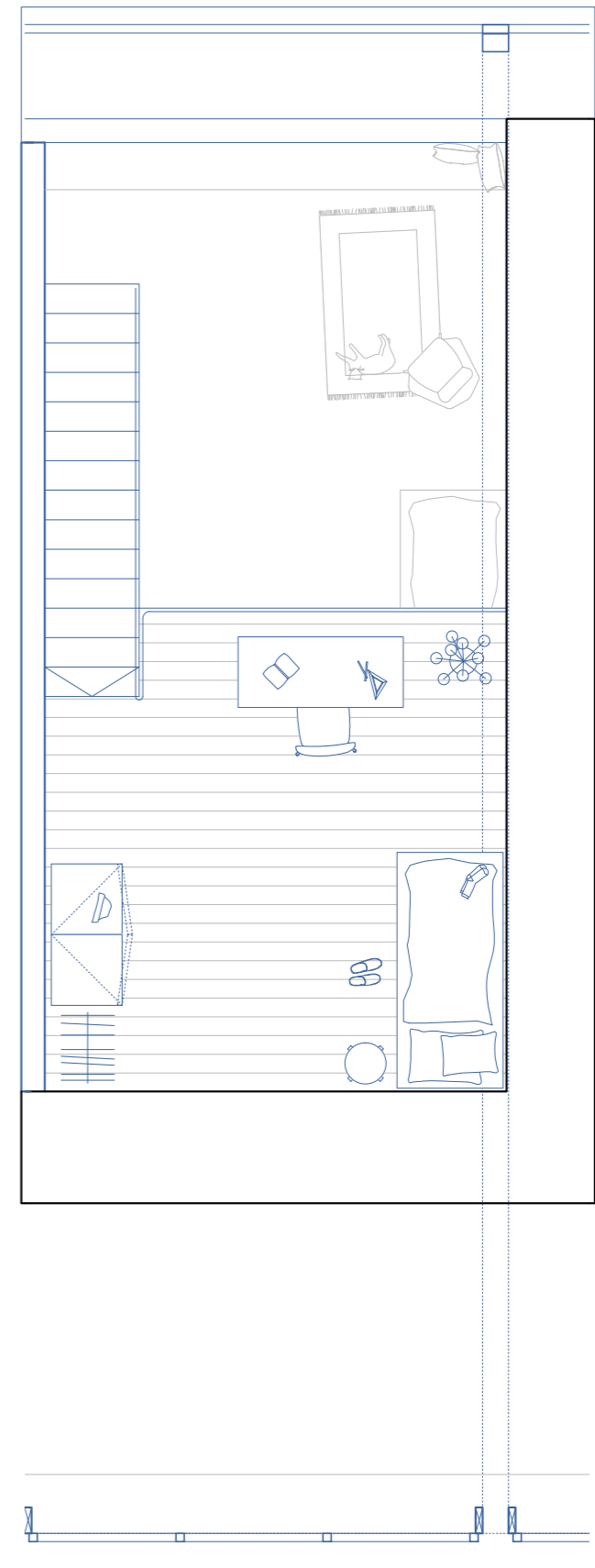

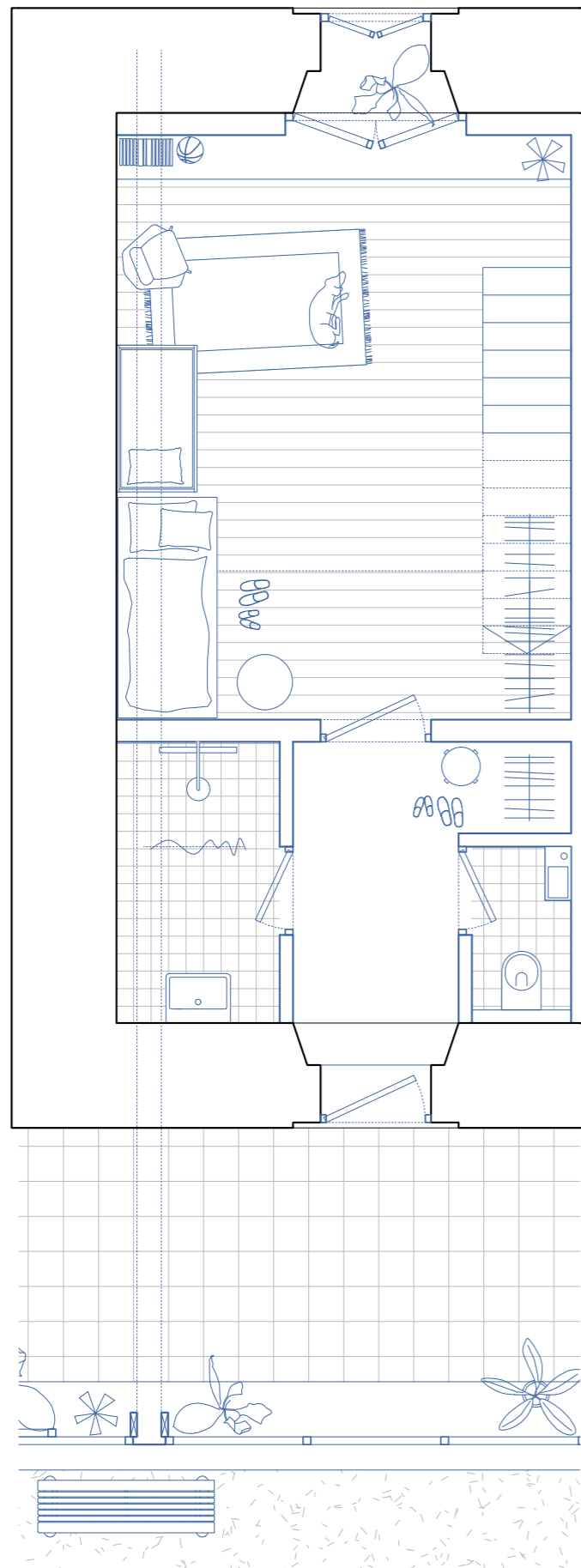

detail pokoje pro mladé_1NP

detail pokoje pro mladé_2NP

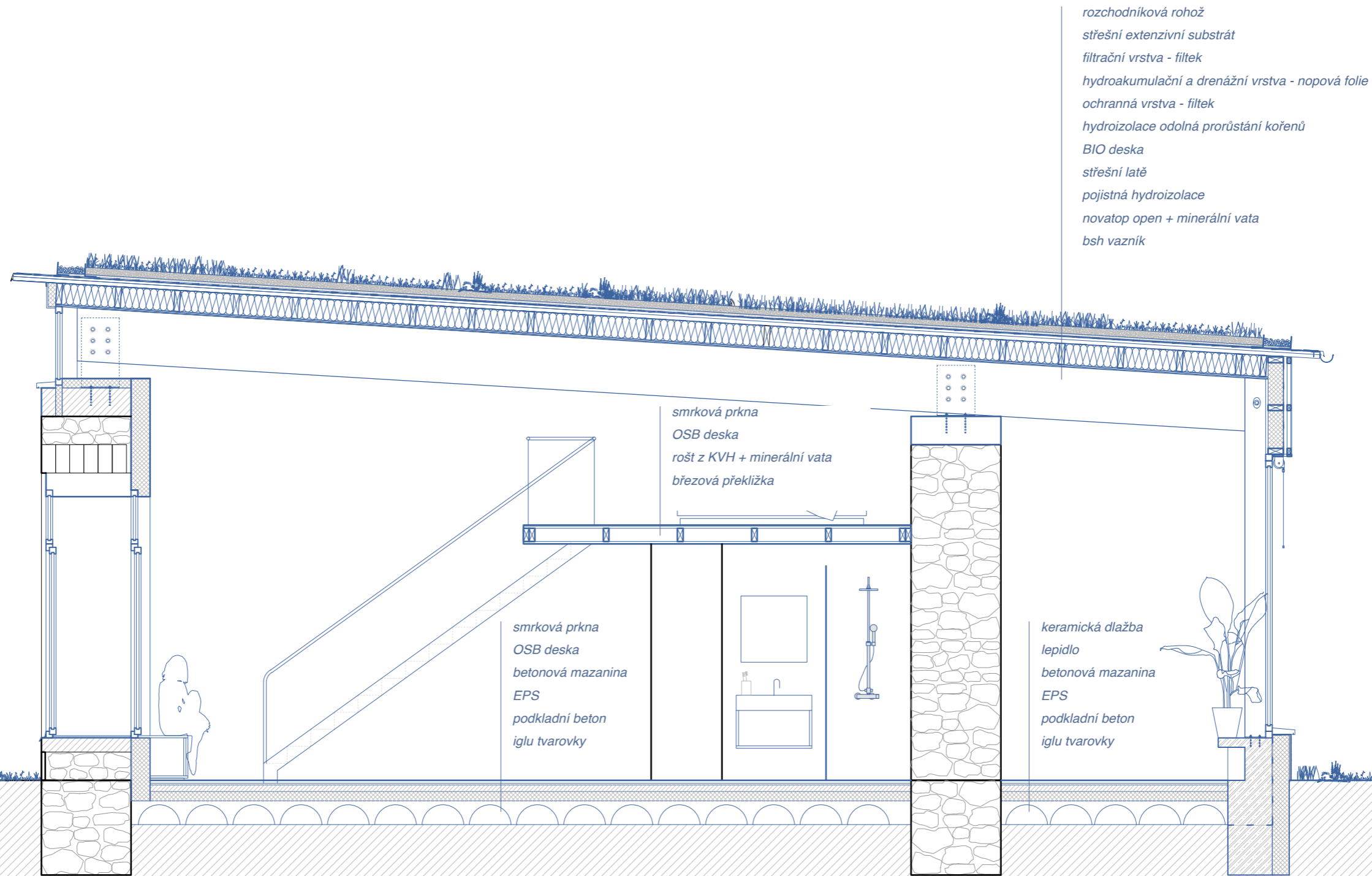

detail pokoje pro matky/otce s dětmi_1NP

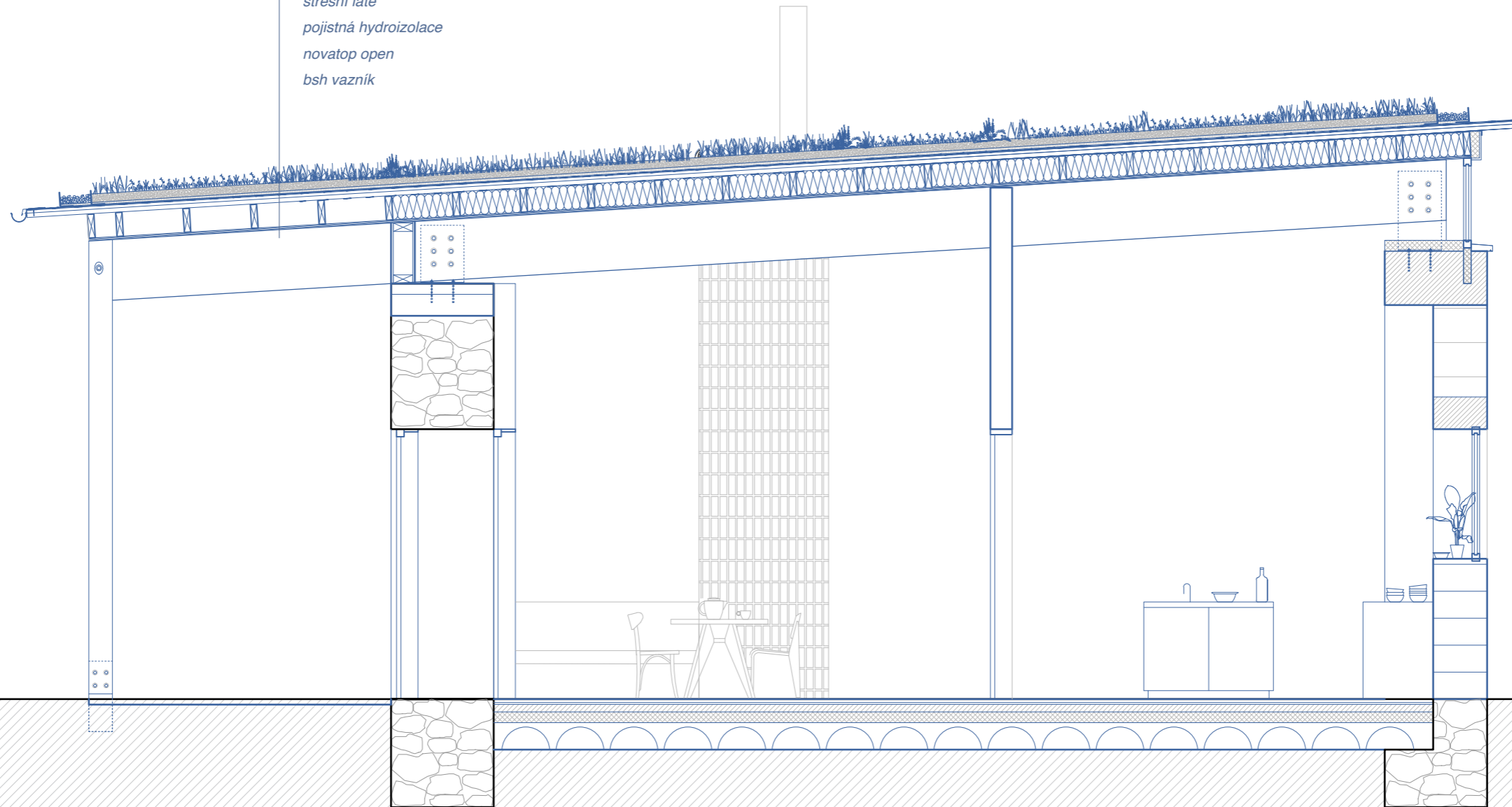

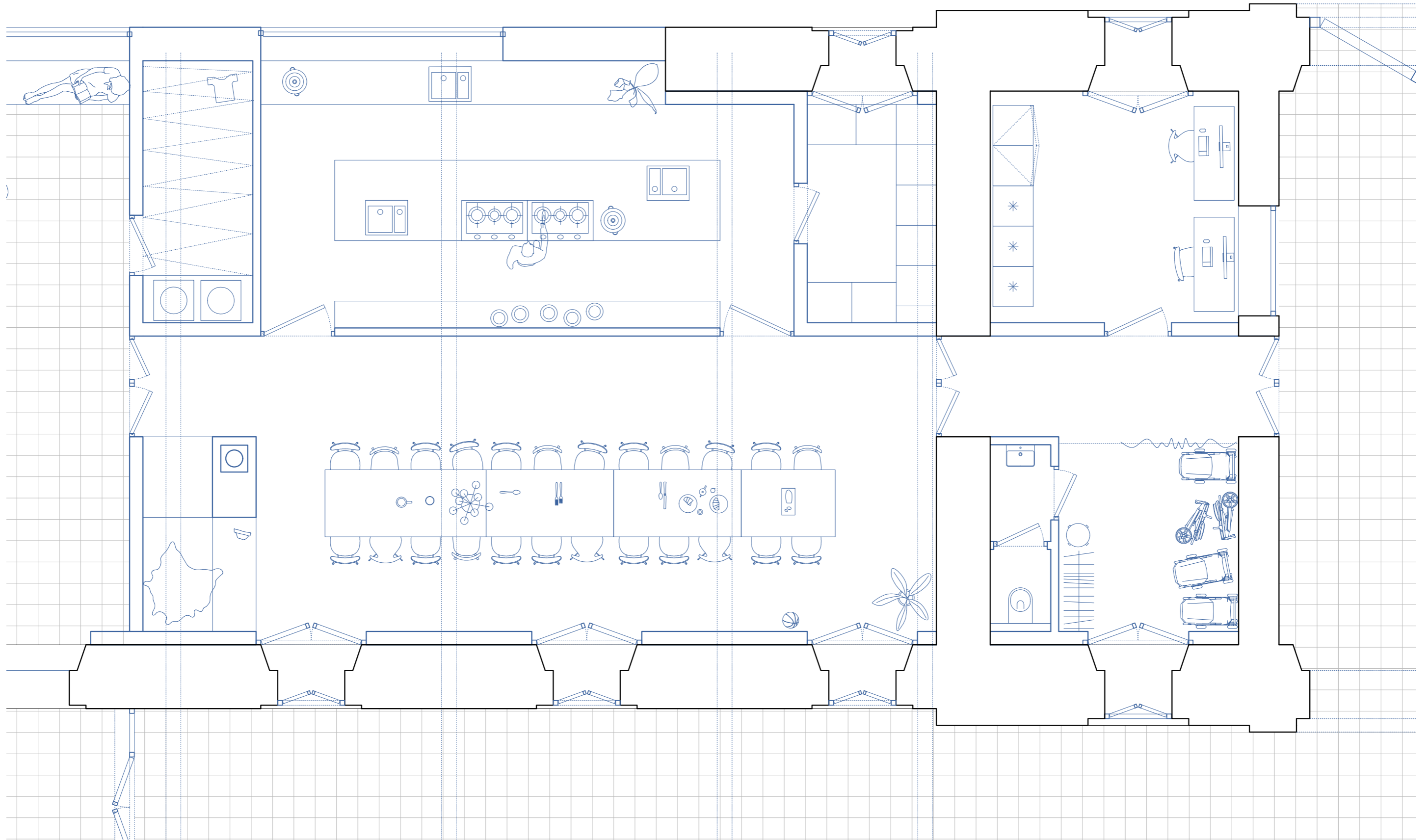
detail pokoje pro matky/otce s dětmi_2NP

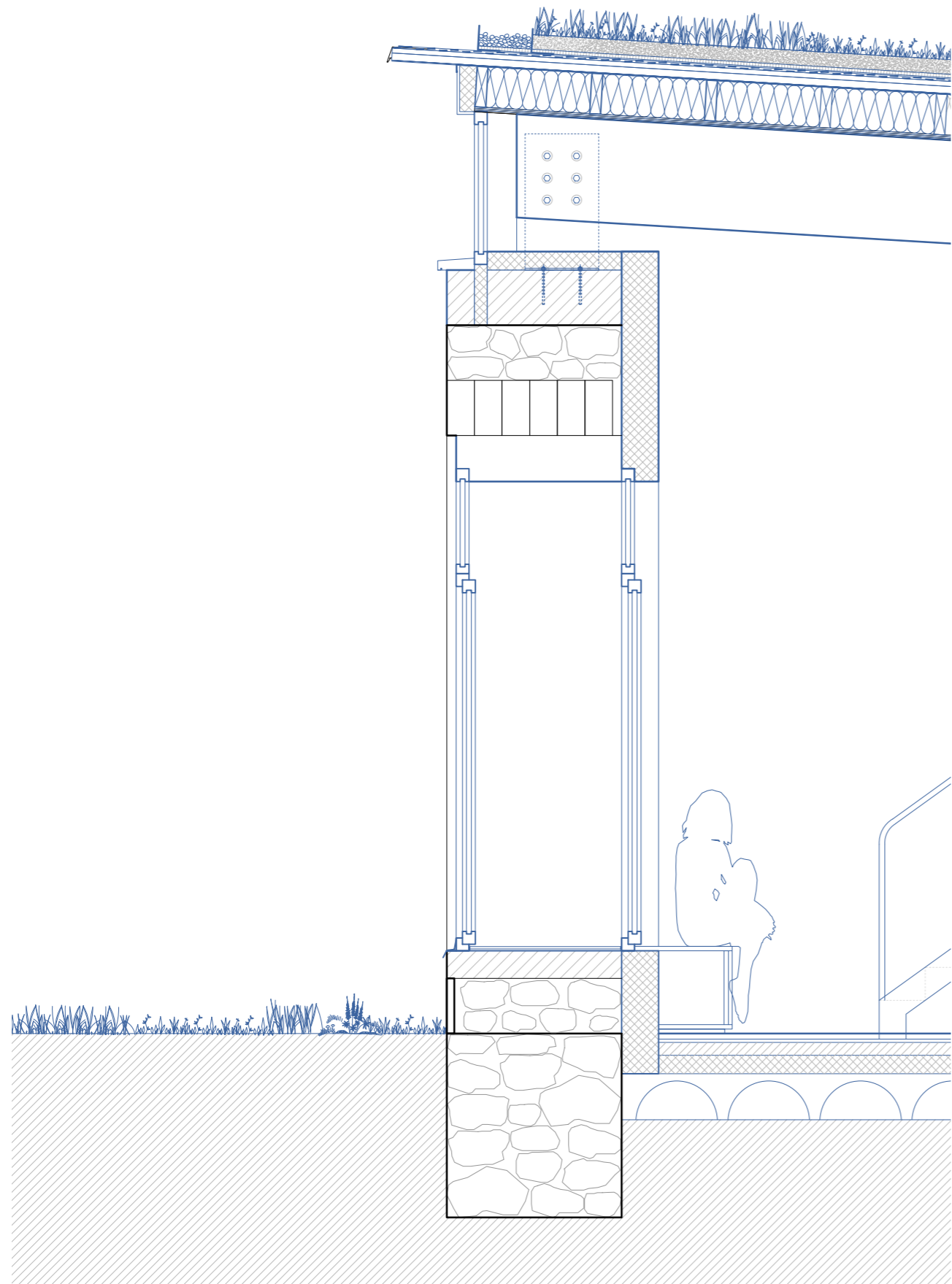

- rozchodníková rohož
- střešní extenzivní substrát
- filtrační vrstva - filtek
- hydroakumulační a drenážní vrstva - nopová folie
- ochranná vrstva - filtek
- hydroizolace odolná prorůstání kořenů
- BIO deska
- střešní latě
- pojistná hydroizolace
- novatop open
- bsh vazník

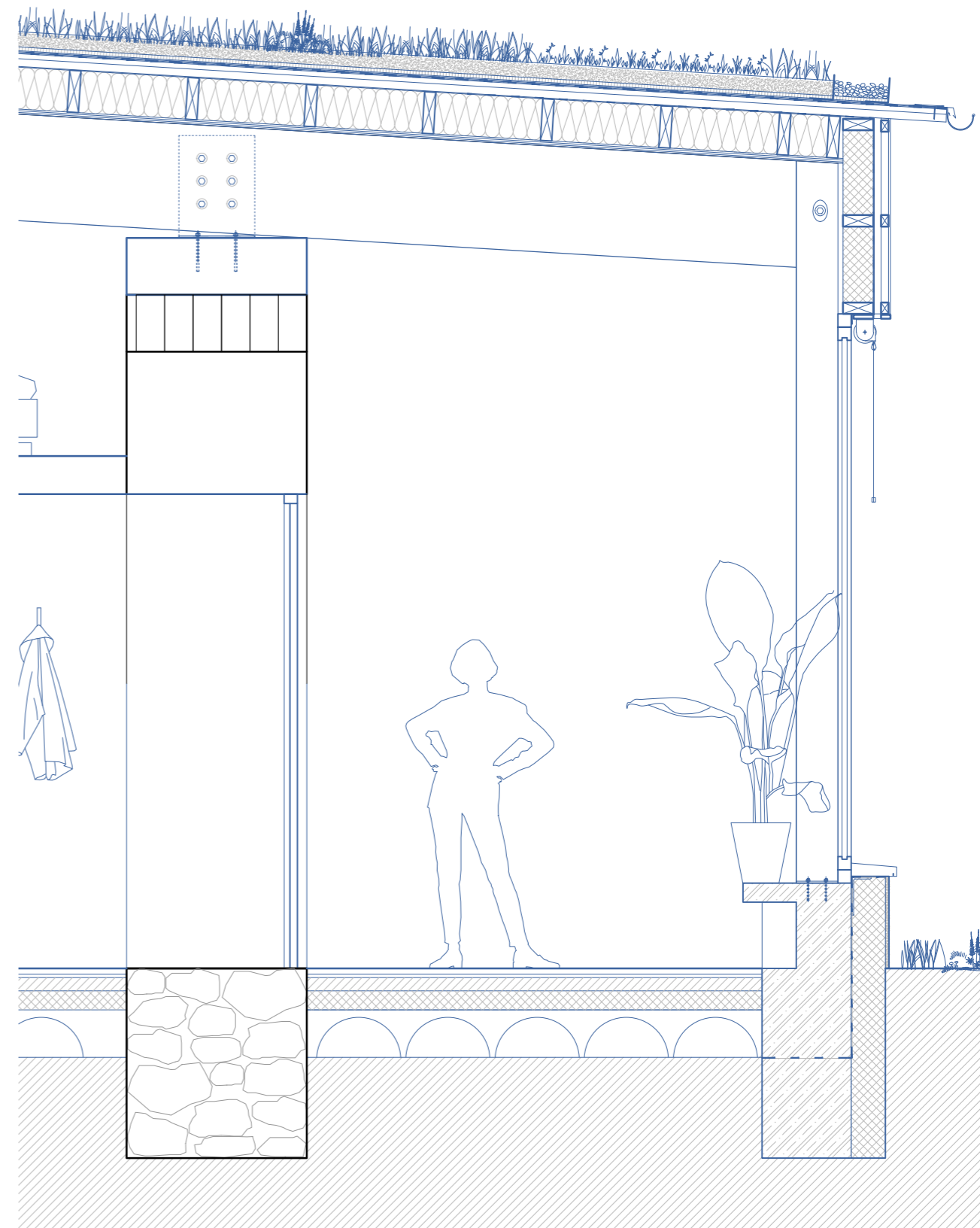

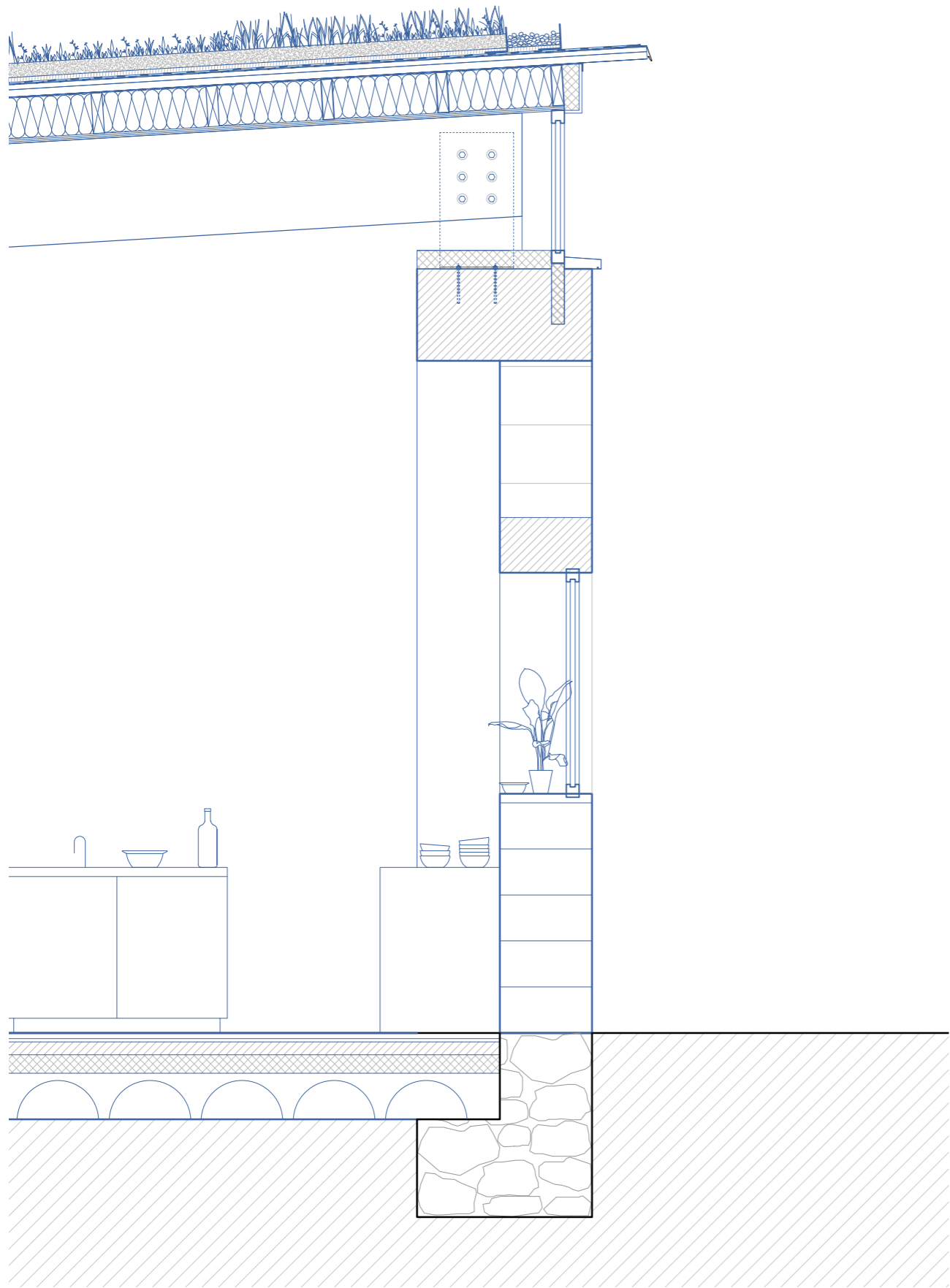
detail kuchyně s jídelnou

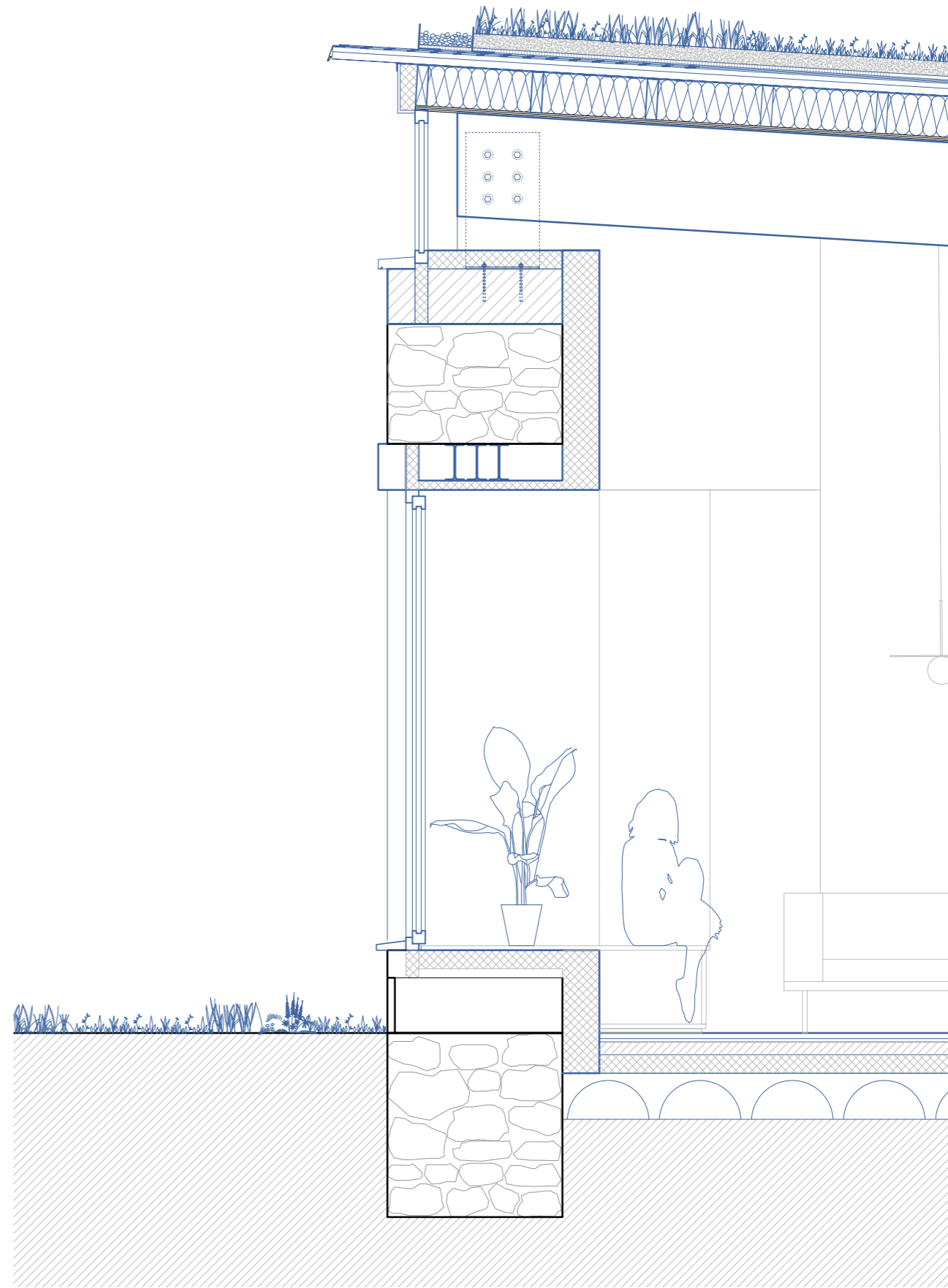
typický řez fasádou

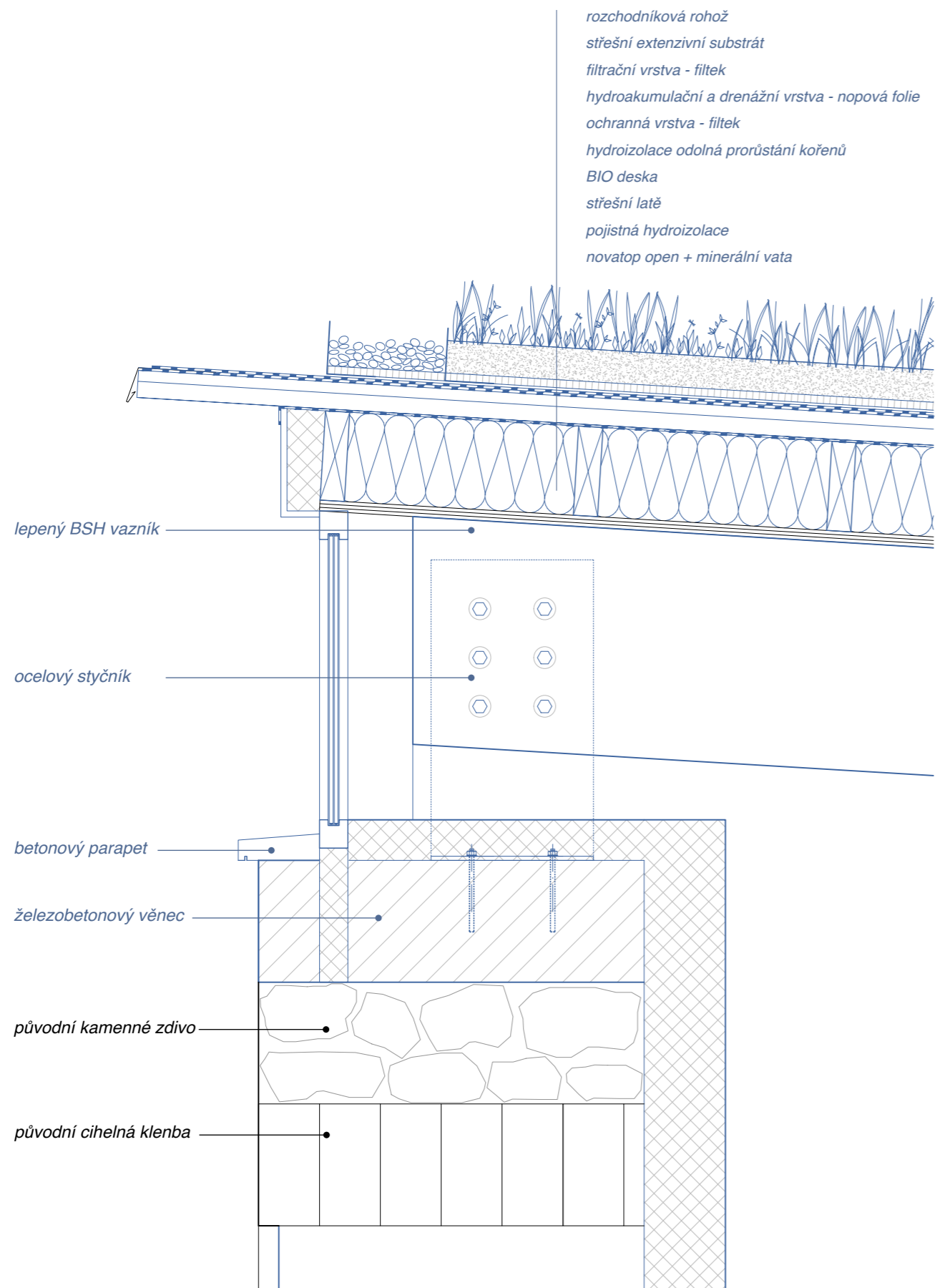
řez zimní zahradou

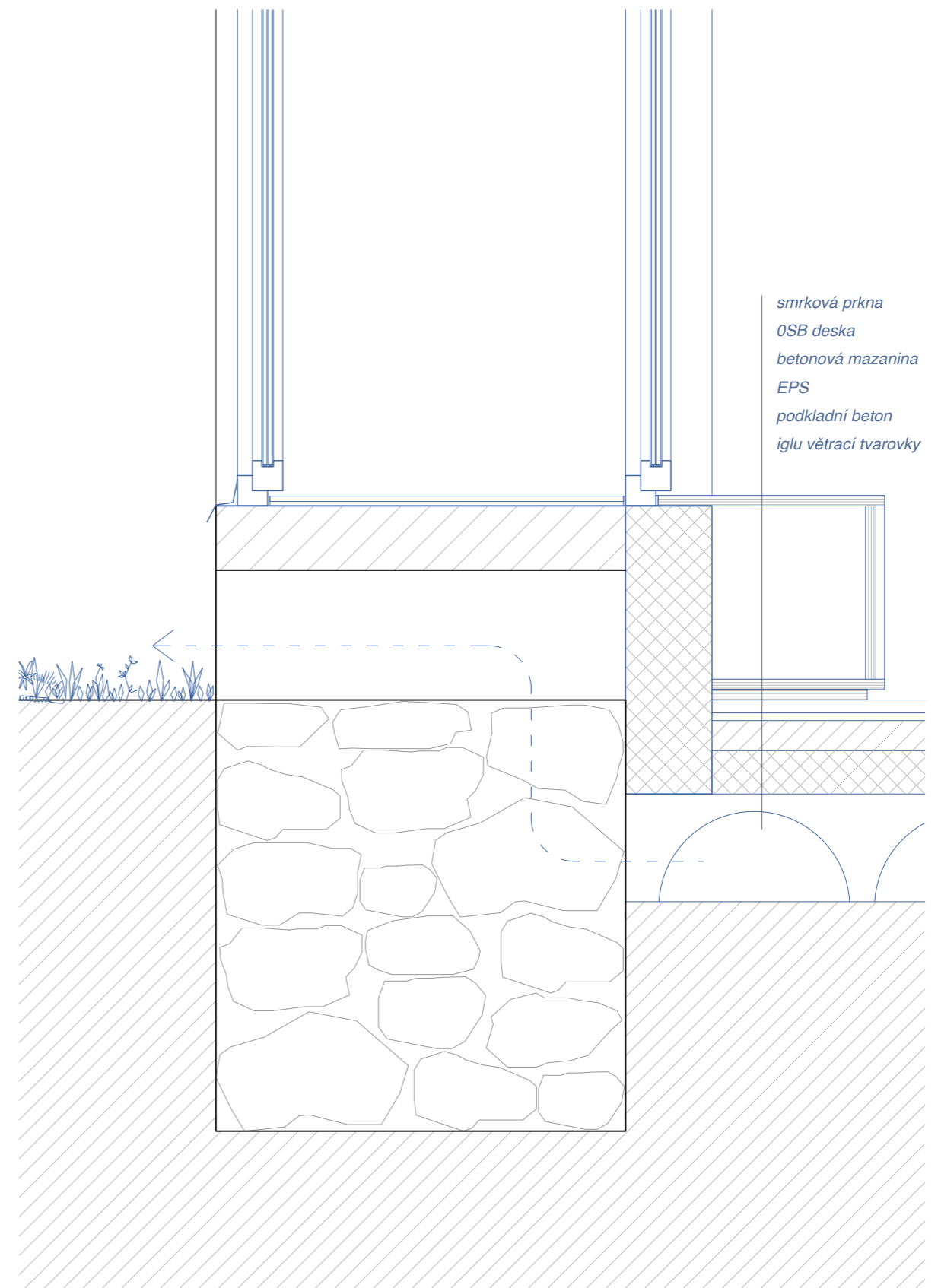
řez severovýchodní fasádou v místě nové obvodové zdi

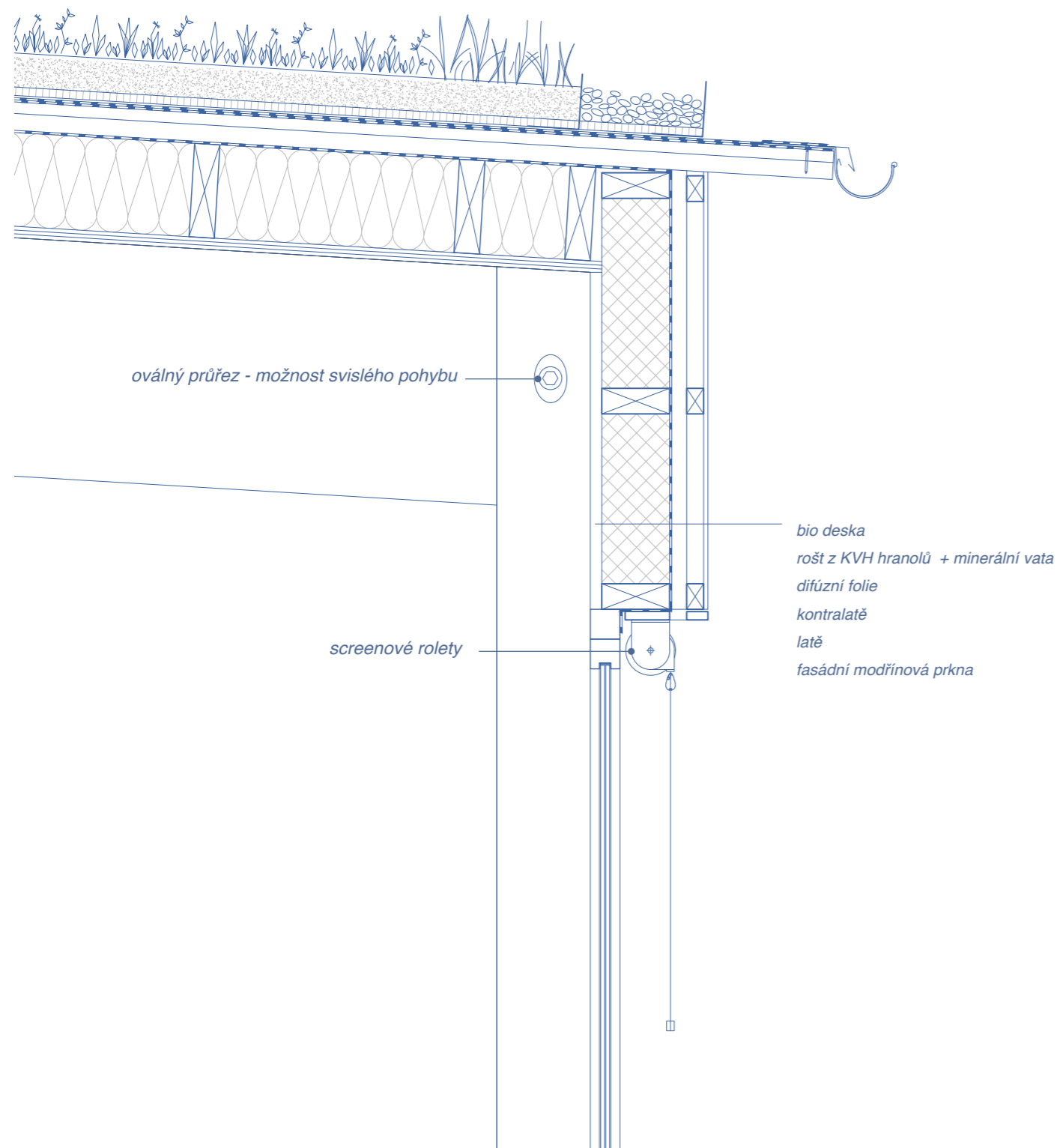
řez původní zdi v místě nových otvorů

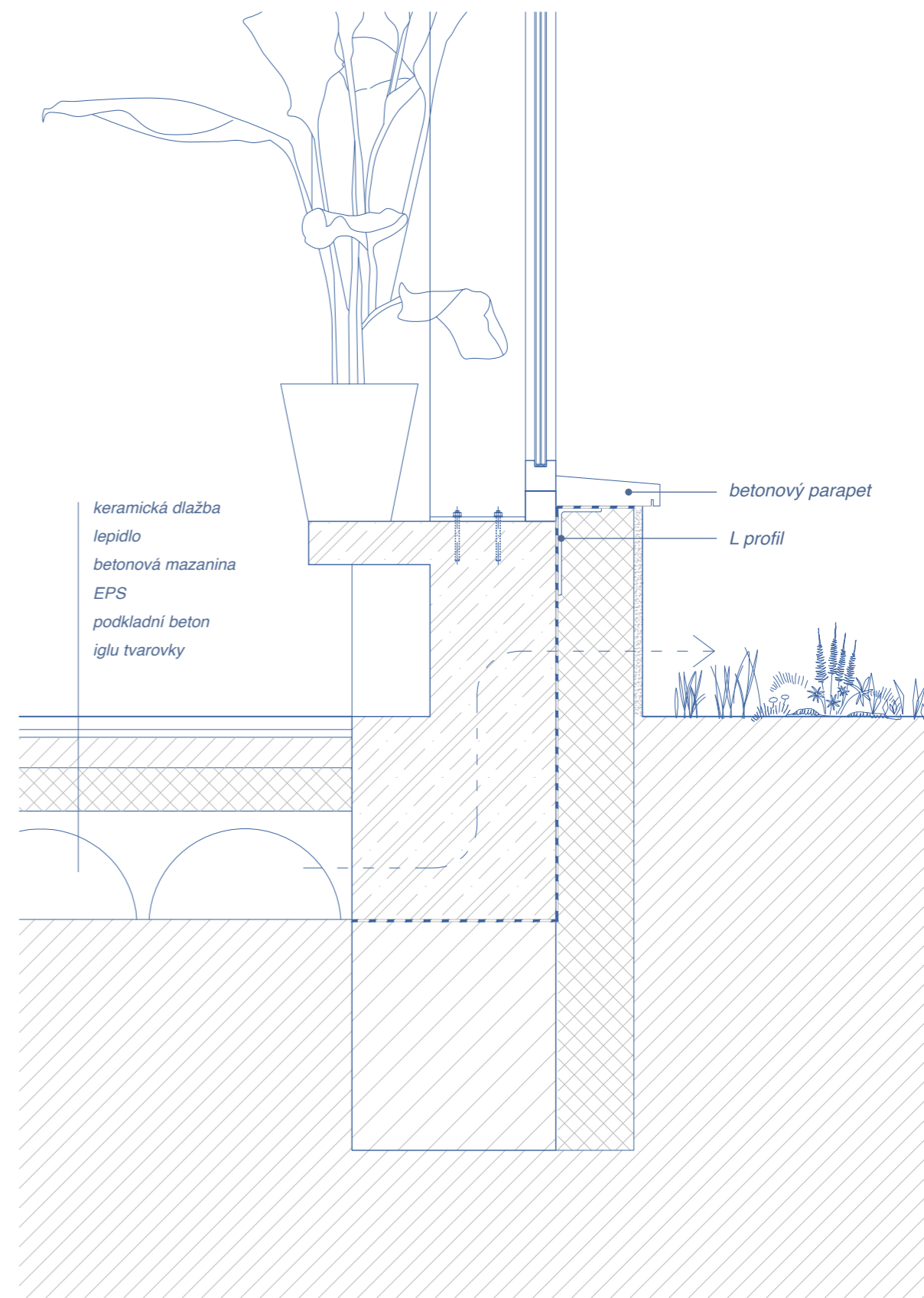
detail uložení dřevěného vazníku

detail soklu původní kamenné zdi

detail uložení dřevěného vazníku nad zimní zahradou

detail soklu u zimní zahrady

BIBLIOGRAFIE:

HRŮZA, Jiří, 2014. *Svět měst*. 1. vydání. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1808-3

KOCH, Wilfried, 2008. *Evropská architektura. Encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*. 2.vydání. Praha: Universum. 551 s. ISBN 978-80-242-2029-1

LAWRENCE, Hugh, 1984. *Dějiny středověkého mnišství*. 1.vydání. Překlad: PŠEJA Pavel, VOMLELA Jan. Praha: CDK, 2001. ISBN 80-85959-88-7

LÖW, Jiří a Igor, MÍCHAL, 2003. *Krajinný ráz*. 1. vydání. Kostelec nad černými lesy: Lesnická práce. 552 s. ISBN 80-86386-27-9.

PEKAŘ, Josef. *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. Praha: Vesmír, 1923. 79 s.

PEŠTA, Jan, 2005. *Encyklopedie českých vesnic III. - Západní Čechy*. 1.vydání. Libri. 440 s. ISBN 80-7277-150-7

SVOBODA, Jaroslav, 2014. *EKOZHRADY, Kompletní návod k vytvoření rodového statku*. 1.vydání, 3.dotisk. Praha: Smart Press. 352 s. ISBN 978-80-87049-28-0

TYL, Heřman Josef, 1947. *Kláster Teplá u Mariánských Lázní*. 1.vydání. Plzeň: Grafika. 86s.

VALENA, Tomáš, 1991. *Město a topografie*. 1.vydání. Praha: Národní technické muzeum v Praze.

VLČEK, Pavel a SOMMER a Petr, FOLTÝN Dušan, 1997. *Encyklopedie českých klášterů*. 1. vydání. Libri. 784s. ISBN 80-85983-17-6

WINTER, Eduard. *Josefinismus a jeho dějiny: Příspěvek k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740-1848*. Praha: Jelínek, 1945 - 383 s.

ZUMTHOR, Peter, 2013. *Promýšlet architekturu*. 2.vydání. Zlín: Archa. ISBN 978-80-87545-24-9

ŽIŽKA, Jan, 2016. *Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách*. 1.vydání. Praha: Národní památkový ústav. ISBN 978-80-86516-85-1

HÁJEK, Václav, 2007/2008. *Pozdně středověký vesnický dům v Českých zemích*. Seminární práce. FA ČVUT.

NEKUDA, Vladimír. *Příspěvek k charakteristice středověké zemědělské usedlosti na Moravě*. Archaeologia historica. roč. 1, č. [1], s. 33-48.

NEKUDA, Vladimír, 1990. *Vybavení a provoz venkovské domácnosti ve středověku*. Archaeologia historica. 1990, roč. 15, č. [1], s. 7-17.

DEVÁTÝ, Jiří, 2002. *Rozhodnutí nařízení odstranění stavby "Zemědělská usedlost Teplá, Klášter, Smrčí dvůr, č.p. 45"*. Archiv Stavebního úřadu Teplá.

DINGA, Jiří, 2010. *Souhlas s provedením ohlášené stavby "Konzervace Smrčího Dvora Teplá, Klášter č.p.45"*. Archiv Stavebního úřadu Teplá.

FIALA, Jaroslav a KNETLOVÁ, Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inventář. 1.svazek. Státní okresní archiv Cheb.

FIALA, Jaroslav a KNETLOVÁ, Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 1617. Sign.: 2V1a 1-?. Evid. jedn.: kar 400. Státní okresní archiv Cheb.

FIALA, Jaroslav a KNETLOVÁ, Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 1989. Sign.: 23.

Evid. jedn.: kar 467. Státní okresní archiv Cheb.

FIALA, Jaroslav a KNETLOVÁ, Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 2265. Evid. jedn.: kar 585. Státní okresní archiv Cheb.

FIALA, Jaroslav a KNETLOVÁ, Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 2267. Evid. jedn.: kar 586. Státní okresní archiv Cheb.

FIALA, Jaroslav a KNETLOVÁ, Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 2269. Evid. jedn.: kar 585. Státní okresní archiv Cheb.

FIALA, Jaroslav a KNETLOVÁ, Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 2273. Sign.: S1 31. Evid. jedn.: tvy 741-753. Státní okresní archiv Cheb.

FIALA, Jaroslav a KNETLOVÁ, Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 2273. Evid. jedn.: kar 586. Státní okresní archiv Cheb.

FIALA, Jaroslav a KNETLOVÁ, Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 2275. Evid. jedn.: kar 586. Státní okresní archiv Cheb.

KADLEC, Ivo, 2012. *Velkostatek Teplá (1496) 1558-1886*. Inventář. Státní oblastní archiv v Plzni - 5.oddělení.

RYCHLÍKOVÁ, Apolena a ŠPLÍCHAL, Pavel, 2022. PIKO: Tak přijel ses tu léčit, nebo ne? *Alarm*. [online]. [cit. 22.1.2023]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2022/10/piko-tak-prijel-ses-tu-lecit-nebo-ne-v-terapeuticke-komunitě-se-na-sebe-hraje-jen-do-te-miry-do-ktěre-to-neni-destruktivni-pro-ostatni/>

Česká cena za architekturu. [online]. [cit. 25.1.2023]. Dostupné z: <https://ceskacenaazaarchitekturu.cz/rocni-ky/2016/klaster-novy-dvur>

Encyklopedie Český Krumlov. [online]. [cit. 29.1.2023]. Dostupné z: https://encyklopedie.ckrumlov.cz/cz/region_histor_zinave/

MITRENGA Alois. *Historie výroby traktorů v českých zemích*. In: *Naše traktory* [online]. 20.9.2008 [cit. 3.2.2023]. Dostupné z: http://www.nasetraktory.cz/joomla/index.php?option=com_content&view=article&id=62:historie-vyroby-traktor-v-eskych-zemich&catid=40:uivatelske-lanky&Itemid=69

Národní památkový ústav. [online]. [cit. 15.1.2023]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/ohrozene-pamatky/8533-klaster-ovci-dvur>

Národní památkový ústav, Památkový katalog. [online]. [cit. 15.1.2023]. Dostupné z: <https://www.pamatkovy-katalog.cz/pravni-ochrana/ovci-dvur-800899830>

Národní památkový ústav, Památkový katalog. [online]. [cit. 15.1.2023]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/klasterni-zemedelsky-dvur-15325075>

Národní památkový ústav, Památkový katalog. [online]. [cit. 25.1.2023]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/zemedelsky-dvur-novy-dvur-20568352>

Národní památkový ústav, Památkový katalog. [online]. [cit. 5.12.2022]. Dostupné z: <https://www.pamatkovy-katalog.cz/smr-ci-dvur-17956131>

Parallel Garden [online]. [cit. 3.2.2023]. Dostupné z: <https://www.parallelgarden.com>

Prázdné domy. [online]. [cit. 15.1.2023] Dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/2116-dvur-kladruby>

Prázdné domy. [online]. [cit. 8.12.2022]. Dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/811-zamek-hamrniky-hammerhof>

Prázdné domy. [online]. [cit. 5.12.2022]. Dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/1664-dvur-podmokly>

Prázdné domy. [online]. [cit. 5.12.2022]. Dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/812-smrci-dvur>

OBRAZOVÁ DOKUMENTACE:

- 1 LEE Clare, EEIco Rohling, WENINGER Bernhard, HILPERT Johanna. 2008. Warfare in Late Neolithic/Early Chalcolithic Pisidia, southwestern Turkey. Climate induced social unrest in the late 7th millennium calBC. *Documenta Praehistorica*.
- 2 The Critical Thinking Consortium. Dostupné z: <https://tc2.ca/sourcedocs/picture-sets/topics1/ancient-egypt/daily-life.html>
- 3 PompeiianPictures. Dostupné z: https://www.pompeiiinpictures.com/pompeiiinpictures/VF/Villa_013%20Boscocoreale%20Villa%20della%20Pisanella%20p1.htm
- 4 ŠPIČÁK, Z. Rekonstrukce trojdílného pozdně středověkého domu. HÁJEK Václav, 2007/2008. *Pozdně středověký vesnický dům v Českých zemích*. Seminární práce. FA ČVUT.
- 5 ŘÍČNÝ, M. Rekonstrukce středověké usedlosti ze Mstěnic. HÁJEK Václav, 2007/2008. *Pozdně středověký vesnický dům v Českých zemích*. Seminární práce. FA ČVUT.
- 6 SMETÁNKA, Z. Zaniklá středověká ves Svídna. HÁJEK Václav, 2007/2008. *Pozdně středověký vesnický dům v Českých zemích*. Seminární práce. FA ČVUT.
- 7 *Google Maps* [online]. [cit. 20. 1. 2023.] Dostupné z: <https://www.google.com/maps/@50.0004021,12.8985301,370m/data=!3m1!1e3>
- 8 In: *Archeurope: Early Medieval Archaeology* [online]. [cit. 28. 1. 2023.] Dostupné z: <http://earlymedieval.archeurope.info/index.php?page=st-gall-plan>
- 9 In: Putování za Santinim [online]. [cit. 5.12. 2022.]. Dostupné z: <https://www.santini.cz/cz/plzensky-kraj/hubenov>
- 10 In: *Encyklopedie Český Krumlov* [online]. [cit. 28. 1. 2023.] Dostupné z: <https://encyklopedie.ckrumlov.cz/img.php?img=1869&LANG=cz>
- 11 *Archiv CUZK* [online]. [cit. 5.12. 2022.]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/?start=lms>
- 12 *CUZK* [online]. [cit. 5.12. 2022.]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/?p=79>
- 13 archiv autora, 2022. [foto]
- 14 In: HRŮZA, Jiří, 2014. *Svět měst*. 1. vydání. Praha: Academia. s.23. ISBN 978-80-200-1808-3
- 15 In: *PompeiiinPictures* [online]. [cit. 8.12. 2022.]. Dostupné z: https://www.pompeiiinpictures.com/pompeiiinpictures/VF/Villa_013%20Boscocoreale%20Villa%20della%20Pisanella%20p3.htm
- 16 [kresba] In: KOCH, Wilfried, 2008. *Evropská architektura. Encyklopedie evropské architektury od antiky po současnost*. 2.vydání. Praha: Universum. s. 346. ISBN 978-80-242-2029-1
- 17 In: *Stelweb* [online]. [cit. 8.12. 2022.]. Dostupné z: <https://stelweb.asu.cas.cz/~slechta/HISTORIE/st-gallen/picts/gallplan.jpg>
- 18 autor. 2022
- 19 ŠPIČÁK, Z. Mstěnic. Rekonstrukce usedlostí II/64 a III/71. [kresba]. NEKUDA Vladimír. *Příspěvek k charakteristice středověké zemědělské usedlosti na Moravě*. *Archaeologia historica*. roč. 1, č. [1], s. 37
- 20 ŠPIČÁK, Z. Mstěnic. Púdorys usedlostí II/64 a III/71. [kresba]. NEKUDA Vladimír. *Příspěvek k charakteristice středověké zemědělské usedlosti na Moravě*. *Archaeologia historica*. roč. 1, č. [1], s. 36
- 21 AGROPROJEKT Praha s.r.o. Návrh nezbytných opatření pro zachování Smrčího dvora u Teplé, nemovitá kulturní památka.

- 22 Clementine Blakemore Architects, 2019. Site plan. In: *DIVISARE* [online]. [cit. 26.1. 2023.] Dostupné z: <https://divisare.com/projects/469948-clementine-blakemore-architects-lorenzo-zandri-wraxall-yard#lg=1&slide=17>
- 23 autor. 2023
- 24 SCHAFFER, Josef. Opatství Teplá. Opatský kostel s renesančním portálem. [fotografie]. In: TYL Heřman Josef, 1947. *Klášter Teplá u Mariánských Lázní*. 1.vydání. Plzeň: Grafika. obr. 374a, s. 25.
- 25 [foto] In: Archiv CUZK [online]. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/?start=lms>
- 26 [foto]. Dokumety SU v Teplé.
- 27 [foto] In: Národní památkový ústav [online]. [cit. 5. 12. 2022]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/cs/ohrozene-pamatky/8533-klaster-ovci-dvur>
- 28 [kresba]. Dokumety SU v Teplé.
- 29 [foto]. Dokumety SU v Teplé.
- 30 [kresba]. Dokumety SU v Teplé.
- 31 [foto]. In: *Národní památkový ústav, Památkový katalog* [online]. [cit. 8.12. 2022]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/klasterni-zemedelsky-dvur-15325075>
- 32 [foto]. Dokumety SU v Teplé.
- 33 HNÍKOVÁ, Dagmar, 1963. Dobrá Voda č.p. 20, hospodářský dvůr Nový Dvůr. Pohled od SZ. [foto]. In: *Metainformační systém NPÚ* [online]. [cit. 30.1. 2023] Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1196486
- 34 [foto]. In: *Prázdné domy* [online]. [cit. 2.3. 2023]. Dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/3639-opatstvi-novy-dvur>
- 35 FIALA, Jaroslav a KNETLOVÁ, Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 2267. Sign. S1 26. Evid. jedn.: tvy 695-707. Státní okresní archiv Cheb.
- 36 MC CARRAGHER, Gilbert. Klášter Nový Dvůr. [foto]. In: *Česká cena za architekturu* [online]. [cit. 25.1.2023]. Dostupné z: <https://ceskacenazaarchitekturu.cz/rocniky/2016/klaster-novy-dvur>
- 37 WEBER, Jens. Klášter Nový Dvůr. [foto]. In: *Česká cena za architekturu* [online]. [cit. 25.1.2023]. Dostupné z: <https://ceskacenazaarchitekturu.cz/rocniky/2016/klaster-novy-dvur>
- 38 HANZL, Lukáš. Situační skica zámečku s hospodářským dvorem a vsí ve 30. a 40. letech 19. století [kresba]. In: *Prázdné domy* [online]. [cit. 6.12.2022]. Dostupné z: <https://www.turistika.cz/mista/hamrniky-zamek--1/foto?id=541987>
- 39 CH, Robert, 2019. [foto]. In: *Prázdné domy* [online]. [cit. 6.12.2022]. Dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/domy/objekty/detail/811-zamek-hamrniky-hammerhof>
- 40 FIALA, Jaroslav a KNETLOVÁ, Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 2265. Evid. jedn.: kar 585. Státní okresní archiv Cheb.
- 41 FIALA, Jaroslav a KNETLOVÁ, Hana, 1967 a 2019. Premonstráti Teplá 1197-1996. Inv.č.: 2265. Evid. jedn.: kar 585. Státní okresní archiv Cheb.
- 42 CH. Robert, 2020. [foto]. In: *Prázdné domy* [online]. [cit. 5.12. 2022] Dostupné z: <https://prazdnedomy.cz/>

domy/objekty/detail/812-smrci-dvur

- 43 1839. *Klášter Teplá* [mapa Čech, kresba]. Císařské povinné otisky stabilního katastru. 1:2880
- 44 GRYC, Jan, 1973. Klášter č.p. 45, Smrčí dvůr. Pohled od SV. [foto]. In: *Metainformační systém NPÚ* [online]. [cit. 5.12. 2022] Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1174497
- 45 GRYC, Jan, 1989. Klášter č.p. 45, Smrčí dvůr. Pohled od SV. [foto]. In: *Metainformační systém NPÚ* [online]. [cit. 5.12. 2022] Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1174496
- 46 HÁJEK, Pavel, 2010. Klášter č.p. 45, Smrčí dvůr. Pohled od SV. [foto]. In: *Metainformační systém NPÚ* [online]. [cit. 5.12. 2022] Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1339590
- 47 KOLDOVSKÝ, Petr, 2015. [foto]. In: *Google maps* [online]. [cit. 2.3. 2023] Dostupné z: <https://www.google.com/maps/place>
- 48 GRYC, Jan, 1973. Klášter č.p. 45, Smrčí dvůr. Pohled od J. [foto]. In: *Metainformační systém NPÚ* [online]. [cit. 5.12. 2022] Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1174499
- 49 GRYC, Jan, 1973. Klášter č.p. 45, Smrčí dvůr. Pohled od J. [foto]. In: *Metainformační systém NPÚ* [online]. [cit. 5.12. 2022] Dostupné z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1174499
- 50 GRYC, Jan, 1973. Klášter č.p. 45, Smrčí dvůr [foto].
- 51 KOLDOVSKÝ, Petr, 2015. [foto]. In: *Google maps* [online]. [cit. 5.12. 2022] Dostupné z: <https://www.google.com/maps/place>

konzultace:

Ing. arch JAN STIBRAL
doc. Ing. KLÁRA SALZMANN, Ph.D.
Ing. MILOSLAV SMUTEK, Ph.D.
Ing. arch. MAREK PAVLAS, Ph.D.

České vysoké učení technické v Praze, Fakulta architektury
2/ ZADÁNÍ diplomové práce
Mgr. program navazující

jméno a příjmení: Barbora Novotná

datum narození: 17.6.1997

akademický rok / semestr: 2022/2023 / letní semestr
obor: A+U
ústav: Ústav navrhování II / 15128
vedoucí diplomové práce: Ing. arch. Štěpán Valouch

téma diplomové práce: Smrčí dvůr | revitalizace

zadání diplomové práce:

1/ popis zadání projektu a očekávaného cíle řešení

Zadání diplomové práce vychází ze závěrů diplomního semináře, jehož tématem byl "BOD V KRAJINĚ". Práce se zabývá Klášterem Premonstrátů Teplá a přílehlými hospodářskými dvory.

Diplomová práce se dále soustředí na revitalizaci jednoho z klášterních hospodářských dvorů - Smrčí dvůr. Ten se nachází v těsné blízkosti Kláštera Premonstrátů Teplá a předmětem projektu je jeho adaptace pro fungování terapeutické komunity.

2/
Pro AU/ součástí zadání bude jasně a konkrétně specifikovaný stavební program

Revitalizace Smrčího dvora a jeho adaptace pro potřeby terapeutické komunity počítá s návrhem kanceláře a ubytování pro terapeutů, pokojů pro ubytované klienty, komunitních místností, kuchyně, jídelny a několika místností pro volnočasové aktivity. Dále bude navrženo zázemí pro malé hospodářství.

3/ popis závěrečného výsledku, výstupy a měřítka zpracování

Projekt bude obsahovat analytickou a návrhovou část. Návrh bude zpracován v rozsahu architektonické studie. Zahřnovat bude autorskou zprávu, situační výkresy (1:500 - 1:2000), axonometrie, charakteristické půdorysy, řezy a pohledy v měřítku 1:100 - 1:500 a vizualizace. Projekt bude odevzdán v podobě portfolia A4, výstavního panelu a elektronicky.

4/ seznam dalších dohodnutých částí projektu (model)

Součástí projektu bude fyzický model zhotovený ve vypovídajícím měřítku a podrobnosti.

Datum a podpis studenta

2.3.2023

Datum a podpis vedoucího DP

28.02.2023

Datum a podpis děkana FA ČVUT

registrováno studijním oddělením dne

1.3.2023

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE
FAKULTA ARCHITEKTURY

AUTOR, DIPLOMANT: Barbora Novotná
AR 2022/2023, LS

NÁZEV DIPLOMOVÉ PRÁCE:
(ČJ) SMRČÍ DVŮR I REVITALIZACE

(AJ) REVITALISATION OF SMRČÍ DVŮR

JAZYK PRÁCE: ČJ

Vedoucí práce:	Ing.arch. Štěpán Valouch	Ústav: Ústav navrhování II / 15128
Oponent práce:	Ing. arch. Jan Hora	
Klíčová slova (česká):	hospodářský dvůr, revitalizace, terapeutická komunita	
Anotace (česká):	Bod v krajině je menhir, kaplička, dům...ale také vesnice, město či metropole...a tak jsme v ateliéru při první debatě o tématu došli k závěru, že bodem v krajině je vlastně „cokoliv“. Hledala jsem téma, které by mělo blízko k přírodě, nějakým způsobem z ní vycházelo a dalo by se na něj navázat. Soubor hospodářských dvorů tepelského kláštera se tak stal ideální odpovědí na moje hledání. V analytické části se zabývám historií zemědělství, vývojem typologie hospodářských staveb a dále pak Klášterem Teplá a jeho hospodářskými dvory. Pro následnou návrhovou část jsem si vybrala jeden ze sedmi dvorů, Smrčí dvůr, a vyústěním předdiplomního semináře bylo nalezení nové vhodné funkce pro takto specifický typ stavby na krásném, izolovaném místě. Do Smrčího dvora navrhuji terapeutickou komunitu s menším hospodářstvím, převedeným do současné podoby zemědělství.	
Anotace (anglická):	A point in the landscape is a menhir, a chapel, a house...but also a village, a town or a metropolis...and so, during the first debate on the topic in the studio, we came to the conclusion that a point in the landscape is actually "anything". I was looking for a theme that was close to nature, somehow based on it and could be related to it. The set of farm yards of the Teplá monastery became the ideal answer to my search. In the analytical part, I deal with the history of agriculture, the development of the typology of farm buildings, and the Teplá Monastery and its farmyards. For the subsequent design part I chose one of the seven courts, the Smrčí dvůr, and the outcome of the pre-diploma seminar was to find a new suitable function for such a specific type of building in a beautiful, isolated location. For Smrčí dvůr, I propose a therapeutic community with a smaller farm converted to its current form of agriculture.	

Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl veškeré použité informační zdroje v souladu s „Metodickým pokynem o etické přípravě vysokoškolských závěrečných prací.“

V Praze dne 26.5.2023

podpis autora-diplomanta

Tento dokument je nedílnou a povinnou součástí diplomové práce / portfolia a CD.

Na závěr bych ráda poděkovala Štěpánovi a Honzovi za skvělé vedení mé diplomové práce, za podnětné konzultace a podporu.

Velký dík patří mé rodině, která mě po celou dobu studia maximálně podporovala a trpěla mé nálady.

A díky všem kamarádům, bez kterých by to bylo o strašně moc těžší. Kubo, Lukáši, Kláro, Matildo, Marku, Marko, Rudo, Matěji, Terko ... DÍKY!

49.9586 12.8857

